

ВІСНИК 9/98

НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ



Європейський
Союз —
український
вибір



Від президента фірми – до президента країни



Критерії
якості
керівництва
на всіх
поверхах
піраміди
управління

74379

Передплатний індекс



Адреса редакції: 252039, Київ-39, вул. Фрометівська, 2
Тел. (044) 265-68-78

Редакційна колегія:

БОНДАР В.О.
(голова)

ВЕСЕЛОВСЬКИЙ О.О.

БОРОНОВА Л.В.

ГРЕБЕНІК Н.І.

КАНДИЄКА О.М.

КІРЕЄВ О.І.

КРАВЕЦЬ В.М.

КРОТЮК В.Л.

ЛИСИЦЬКИЙ В.І.

МАТВІЄНКО В.П.

МОРОЗ А.М.

ПАТРИКАЦ Л.М.

(зав.редакцією — головний редактор)

РАЄВСЬКИЙ К.Є.

САВЛУК М.І.

СТЕПАНЕНКО А.І.

ЧЕРНИК І.П.

ШАРОВ О.М.

Номер підготовлено редакцією періодичних видань НБУ

Головний редактор

ПАТРИКАЦ Л.М.

Заступник головного редактора

КРОХМАЛЮК Д.І.

Відділ монетарної політики

Редактор відділу **ПАПУША А.В.**

Відділ бухгалтерського обліку,

розрахунків та інформаційно-

програмного забезпечення

Редактор відділу **КОМПАНІЄЦЬ С.О.**

Відділ валютного регулювання

та міжнародних банківських зв'язків

Редактор відділу **БАКУН О.В.**

Відділ економіки, законодавчого забезпе-

чення, банківського нагляду

та комерційних банків

Оглядач фондового ринку **НАУМЕНКО В.О.**

Головний художник

КОЗИЦЬКА С.Г.

Відділ реклами і розповсюдження

Редактор відділу **В'ЮНСКОВСЬКИЙ М.І.**

Літературний редактор **КУХАРЧУК М.В.**

Коректор

СІЛЬВЕРСТОВА А.І.

Комп'ютерний набір

ЛИТВИНОВА Н.В.

Фотокореспондент

НЕГРЕБЕЦЬКИЙ В.С.

Адреса редакції:

252028, Київ-28, просп. Науки, 7

тел./факс: (044) 264-96-25

тел.: (044) 267-39-44

Регістраційне свідоцтво КВ №691

Передплатний індекс 74132

Дизайн, кольороподіл і друк

БЛІЦ-ПРИНТ

тел.: (044) 441-89-19

Комп'ютерна верстка

СЕРЬОДКІН В.К.

Дизайн 1-ї сторінки обкладинки

КОЛОМІЄЦЬ О.Ю.

Технічний редактор

ВОРОБІЙ Р.М.

Умовн. друк, арк. 8,0

Підписано до друку 28.05.1998

При передруку матеріалів, опублікованих

у журналі, посилання на "Вісник Національного

банку України" обов'язкове.

Редакція може публікувати матеріали

в порядку обговорення, не поділяючи думку автора.

Відповідальність за точність викладених фактів

несе автор.

Редакція не несе відповідальності

за зміст рекламних матеріалів.

© Вісник Національного банку України, 1998

ВІСНИК

НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Щомісячний журнал Національного банку України
Видається з березня 1995 року

№9 (31)

вересень
1998

ЗМІСТ

▶ **МІЖДЕРЖАВНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ**

- 3 С.Яременко, Т.Мусієнко**
Проблеми та перспективи інтеграції України у структуру ЄС

▶ **КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ**

- 11 О.Кіреєв, Ю.Герасименко**
Система комерційних банків України: підсумки півріччя
- 13** Структура активів комерційних банків України за станом на 01.07.1998 р.
- 18** Структура пасивів комерційних банків України за станом на 01.07.1998 р.
- 23 М.Дмитренко**
Управління ризиками в комерційних банках
- 26 В.Авраменко**
Зміцнення ліквідності банків
- 28 Є.Полулях**
Деякі аспекти аналізу фінансово-господарської діяльності комерційного банку
- 30** Зміни і доповнення до "Офіційного списку комерційних банків України та переліку операцій, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України"
- 30** Банки, вилучені з Книги реєстрації банків, валютних бірж та інших фінансово-кредитних установ у липні 1998 р.

▶ **ВАЛЮТНИЙ РИНОК**

- 31 О.Береславська**
Проблеми фінансового ринку України
- 34 Т.Мусієнко**
Глобалізація фінансових ринків і вибір курсових режимів



36 Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України щоденно (за липень 1998 року)

38 Інформація за результатами торгів німецькими марками, доларами США, російськими рублями, італійськими лірами, французькими франками, англійськими фунтами стерлінгів на Українській міжбанківській валютній біржі у липні 1998 року

39 Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України один раз на місяць (за липень 1998 року)

ХРОНІКА

39 Рукостискання через Дністер



ЕКОНОМІЧНА РЕФОРМА

40 В.Лисицький
Україна на шляху до ринкової економіки

42 О.Бакун
Поряд із ринковими реформами Україні потрібна реформа управління

44 Д.Гладких
Реформування вітчизняної економіки: позиція молоді

ФОНДОВИЙ РИНОК

45 В.Науменко
Ринок очікує поліпшення клімату

46 Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики за 1998 р.

46 Сума облігацій внутрішньої державної позики, що перебувають в обігу

47 Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики, проведених із 30 червня по 31 липня 1998 р.

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК

49 М.Олексієнко
Л.Воронова,
Суть, завдання і значення звітності

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

52 Р.Тиркало,
З.Щибиволок
Страхування депозитів: досвід Канади

55 О.Дзюблюк
Проблеми підвищення ефективності кредитних операцій комерційних банків

57 Інформація щодо розмірів діючої облікової ставки Національного банку України в 1998 р.

57 Інформація щодо середньої процентної ставки за кредитами Національного банку України, наданими комерційним банкам у 1998 р.

57 Інформація щодо механізмів та обсягів рефінансування Національним банком України комерційних банків у 1998 р.

57 Процентні ставки комерційних банків за кредитами та депозитами у національній валюті

НАГЛЯД ТА АУДИТ

58 С.Компанієць
Внутрішній аудит у банках

ЮРИДИЧНА КОНСУЛЬТАЦІЯ

60 Л.Гутовська
Запитання — відповідь

МОНЕТИ УКРАЇНИ

61 Зустріч із нащадком засновника заповідника "Асканія-Нова"

НОВІ КНИГИ

63 Н.Кривошеєва
Перша спроба інкорпорації банківського законодавства

63 Фундаментальне дослідження про платіжні системи світу

64 В.Лисицький
Навчальний посібник із банківської справи



Сергій Яременко,
директор департаменту валютного регулювання НБУ.



Тетяна Мусієнко,
начальник відділу міждержавних відносин департаменту валютного регулювання НБУ.



АНАЛІЗ ФАХІВЦІВ

Проблеми та перспективи інтеграції України у структури ЄС



ЄС СЬОГОДНІ ТА ЗАВТРА

Визначення у травні 1998 року на саміті Євросоюзу в Брюсселі одинадцяти західноєвропейських країн, які відповідають критеріям участі в Економічному і валютному союзі (ЕВС) і вже з 1 січня 1999 року готові ввести єдину європейську валюту євро, фіксація курсів обміну для валют країн-учасниць, призначення голови Європейського центрального банку (ним став голландець Вім Дуйсенберг) та відкриття трохи згодом самого СЦБ — усе це докази незворотності переходу до валютного союзу. До складу ЕВС на першому етапі увійдуть Німеччина, Франція, Австрія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Іспанія, Португалія, Італія, Фінляндія, Ірландія. З 15 членів ЄС від приєднання до євро з 1 січня 1999 року з різних причин добровільно утрималися Великобританія, Швеція і Данія, а економіка Греції не задовольнила вимог до потенційних країн — членів ЕВС (грецькі фінансові власті заперили своїх колег, що не пізніше 2001 року їхня країна також приведе економіку і фінанси до стану, що відповідатиме цим вимогам). Стосовно Великобри-

танії, то її позиція пояснюється як традиційним консерватизмом, так і конкретними макроекономічними причинами. Цикли ділової активності Великобританії донині більше скорельовані з бізнес-циклами США, ніж країн континентальної Європи. Зокре-

Невдовзі з'явиться нова моно-валютна зона, яка за своїм економічним потенціалом переважатиме США і Японію. На ЄС у 1996 році припадало 38.8% сукупного ВВП країн — членів Організації економічного співробітництва і розвитку.

ма, зміни курсу фунта стерлінгів щодо основних європейських валют останнім часом відзначалися тенденцією до підвищення. Британці вважають, що за такої ситуації недоцільно фіксувати курс фунта стерлінгів відносно євро і відмовлятися від власної грошово-кредитної політики. Очевидно, що вступ у ЕВС буде бажаним для Великобританії за іншої макроекономічної ситуації, — коли вигоди переходу до

єдиної європейської валюти вочевидь переважатимуть імовірні негативні наслідки для економіки країни.

Отже, невдовзі з'явиться нова моновалютна зона, яка за своїм економічним потенціалом переважатиме США і Японію. На ЄС у 1996 році припадало 38.8% сукупного ВВП країн — членів Організації економічного співробітництва і розвитку, тоді як на США і Японію — відповідно 32.4% і 20.5%. Питома вага ЄС у світовій торгівлі (без урахування внутрішньої регіональної торгівлі) у 1996 році становила 20.9%, а США і Японії — відповідно 19.6% і 10.5%. Ступінь відкритості економіки країн — членів ЄС (показник, який визначається часткою експорту у ВВП) — 10.2% проти 8.2% і 9% у США і Японії.

Усе це сприятиме розширенню міжрегіонального співробітництва, яке розвивається у контексті процесів глобалізації світової економіки, та, вірогідно, викличе низку фундаментальних змін у структурі світових валютних резервів. Сьогодні основною характерною рисою світової економіки є міжнародна фінансова нестабільність. Тому одним із найважливіших завдань на сучасному етапі є пошук за-

Сьогодні основною рисою світової економіки є міжнародна фінансова нестабільність. Тому одним із найважливіших завдань на сучасному етапі є пошук способів поєднання національного суверенітету з фінансовою уніфікацією

способів поєднати національний суверенітет із фінансовою уніфікацією, аби знизити цю нестабільність.

Країни ЄС є стратегічними торговельними партнерами України. Товарообіг з ними становить 70% від загального товарообігу з країнами — зовнішньоекономічними партнерами України в Європі (не враховуючи країн СНД), або близько 16% зовнішньоторговельного обороту України. У 1997 році торгівля велася з усіма 36 країнами європейського регіону. Найбільші її обсяги припадають на Німеччину (31.9%), Італію (13.8%), Францію (6.7%), Австрію (5.5%). Торговельні стосунки України з країнами ЄС стосовно обміну товарами складаються не на користь України: дефіцит у 1997 році становив 1084 млн. доларів США.

Структура наших експортних пропозицій досить вузька. Понад половину експорту становлять готові промислові вироби; майже третину — напівфабрикати, решту — продовольчі товари та сировина.

Передумовою розширення експорту готової продукції є підвищення її якості і сертифікація відповідно до світових стандартів.

Основні напрями розвитку торговельно-економічних відносин України з країнами — членами Європейського співтовариства визначені комплексною Угодою про партнерство та співробітництво, підписаною 16 червня 1994 року і чинною з 1 березня 1998 року. Нею, зокрема, передбачено більш вільний доступ на єдиний ринок ЄС шляхом отримання відповідних квот на експорт товарів, імпорту яких до країн Співтовариства обмежено, можливість створення зони вільної торгівлі між ними та Україною та проведення заходів щодо поступового наближення системи державного регулювання до вимог ЄС.

ІЗ ІСТОРІЇ ЄВС

Розвиток світової валютної системи триває вже понад 200 років. Основу для створення європейського ва-

лютного союзу склало те, що конвертованість за умов сучасної світової економічної системи стала залежати насамперед від фінансово-політичних заходів, які забезпечують безпроблемне проведення торговельних і фінансових операцій. Безумовний відхід національних валют від їх золотого забезпечення призвів до того, що механізм співвідношення валют став базуватися на нових принципах. Із 1971 року, коли скасовано конвертованість долара в золото для центральних банків (а фактично з 1962 року), під конвертованістю стали розуміти можливість на основі міжнародних конвенцій обміну і переведення валют поза їх будь-яким золотим забезпеченням (тобто конвертованість набула конвенційного характеру і стала базуватися значною мірою на довірі). У зв'язку із цим було зроблено спробу розширити поняття конвертованості у Статуті Міжнародного валютного фонду. Так, за визначенням МВФ, конвертованою не вважається валюта, яка не має регулюючого впливу на реальні економічні процеси.

Отже, нинішня система регулювання

Нинішня система регулювання конвертованих валют є результатом міжнародних угод та інституціональних рішень. Проте встановлені правила обміну валют діють лише за умов ринкової економіки зі здоровою господарською структурою і конкурентоспроможними продуктами

конвертованих валют є результатом міжнародних угод та інституціональних рішень. Проте встановлені правила обміну валют діють лише за умов ринкової економіки зі здоровою господарською структурою і конкурентоспроможними продуктами. На сьогодні до VIII статті Статуту МВФ приєдналося близько 140 країн. Однак із переліку конвертованих за поточними операціями валют лише 15% широко використовується для здійснення платежів за міжнародними операціями та продається на міжнародних валютних ринках.

Відтак цілком природно, що валютний союз розглядають у країнах ЄС як невід'ємну складову політичного, військового та економічного союзу, як його логічне завершення.

Спроби валютної інтеграції робилися західноєвропейськими країнами ще з часу заснування у 1957 році ЄЕС

(статтею 105 Римського договору передбачалося узгодження економічної політики країн-учасниць і створення валютного комітету консультативного характеру з тим, щоб прискорити координацію валютної політики). Зі скасуванням бреттон-вудської системи та переходом до режиму плаваючих курсів валютна інтеграція розглядалася як засіб захисту від спонтанних коливань курсу долара і процентних ставок. У березні 1971 року, після Звіту Вернера, держави — члени ЄС виявили політичну волю до створення економічного і валютного союзу.

Таке рішення стало можливим завдяки важливим досягненням Співтовариства у 1960-х роках, зокрема, укладенню митного союзу, створенню єдиної системи внутрішніх ресурсів, проведенню єдиної політики у сфері сільського господарства тощо.

Згодом було зроблено ряд важливих кроків:

- у 1972 році запроваджено "валютну зміну" (спільні коливання курсу валют ряду країн у встановлених діапазонах);

- у 1973 році засновано Фонд європейського валютного співробітництва;

- у 1974 році Радою Європи прийнято рішення щодо підвищення ступеня конвергенції у Співтоваристві та програму стабілізації, економічного зростання і забезпечення повної зайнятості.

Однак із середини 1970-х років темпи інтеграції уповільнились у зв'язку із застосуванням різних методів боротьби з економічними труднощами, викликаними, зокрема, енергетичною кризою (інтеграційні процеси завжди дуже залежать від стану економіки).

Крім того, у Співтоваристві існували різні філософські підходи до інтеграції. Німецький федеральний банк вважав, що передати суверенні валютно-політичні права центральному банку країн-учасниць можна лише за достатньо високої економічної конвергенції цих країн, інакше валютна та грошова політика буде перевантажена заходами щодо забезпечення збалансованості національних економік.

З інших позицій виходила монетарна школа. Її прибічники вважали, що без дисциплінуючого впливу стабільного валютного курсу і координації центральних інстанцій домогтися ефективного економічного співробітництва між партнерами ніколи не вдасться. Обидві сторони наводили (і продовжують наводити) вагомі аргументи. Однак не можна було не враховувати небезпеки інфляційно-

го імпорту, що особливо вплинуло на найсильнішу в ЄС валюту — німецьку марку. Ця небезпека посилювалась тим, що в деяких країнах центральні банки мали виконувати політичні директиви навіть тоді, коли вони не відповідали інтересам валютної стабільності.

З огляду на перелічені проблеми справу щодо створення ЕВС було відкладено, і лише у червні 1985 року Рада Європи в Мілані скликала міжурядову конференцію для перегляду спільних угод. У підсумку країни — члени ЄС підписали в лютому 1986 року Єдиний європейський акт.

Поступальний розвиток регіонального господарства ЄС, зростаюче взаємопроникнення економік призвели до певної втрати автономії у проведенні національної макроекономічної політики, що спонукало до здійснення єдиної політики у бюджетній, грошово-кредитній, валютній сфері країн-членів, оскільки коливання цін, процентних ставок і валютних курсів стали дестабілізуючим фактором розвитку усього регіону. Ці та інші фактори політичного характеру зумовили юридичне закріплення в Єдиному європейському акті мети Співтовариства — створення ЕВС.

Однак, незважаючи на успіхи в монетарній політиці, європейська інтеграція у 1980-х роках так і не набула повної сили. ЕКЮ не вдалося перетворити на офіційну європейську резерв-

ну валюту, яка за своїм міжнародним значенням складала б конкуренцію американському долару.

З метою подальшої реалізації ідеї ЕВС Рада Європи доручила в червні 1988 року Комітету ЄС, який на той час очолював Жак Делор, перевірити стан справ щодо валютного союзу і визначити конкретні етапи його створення. 27 квітня 1989 року комітет подав Доповідь про економічний і валютний союз у Європейському Співтоваристві, яку в липні того ж року в Мадриді схвалила Рада Європи (проти виступила лише одна країна — Великобританія).

План Жака Делора передбачав три етапи формування ЕВС, які в підсумковому варіанті були затверджені Маастрихтською угодою 7 лютого 1992 року. (Ця угода набула чинності 1 листопада 1993 року після ратифікації її 12 країнами — членами ЄС).

Перший етап (липень 1990 року — грудень 1993 року):

- повна лібералізація руху капіталів усередині ЄС;
- завершення процесу формування єдиного внутрішнього ринку ЄС;
- розробка заходів щодо зближення (конвергенції) ряду економічних параметрів країн-членів з метою їх підготовки до участі в ЕВС.

Другий етап (із січня 1994 року):

- заснування Європейського валютного інституту (ЕВІ) для розробки правил і процедур створення Євро-

Ахіллесовою п'ятою ЕВС є те, що для подолання структурних дисбалансів, які все ще існують, замість такого інструмента, як валютний курс, доведеться застосовувати інші важелі, що впливають на структуру економіки в цілому

пейської системи центральних банків (ЄСЦБ) і введення єдиної європейської валюти;

- тісна координація економічної політики країн-членів, якою передбачено застосування санкцій у разі недотримання рекомендацій Ради ЄС;

- створення на 1993—1999 роки спеціального Фонду сприяння конвергенції у розмірі 15 млрд. ЕКЮ для фінансової підтримки найменш розвинутих країн ЄС (Греції, Ірландії, Португалії, Іспанії).

Третій етап:

варіант 1 — із січня 1997 року, якщо не менше 7 країн ЄС досягнуть необхідної економічної конвергенції.

варіант 2 — із січня 1999 року автоматично, незалежно від кількості країн, готових до участі в ЕВС. Інші країни приєднуються потім, як їхні економіки відповідатимуть критеріям конвергенції (одержавши на те схвалення парламенту).

- створення незалежної Європейсь-

Таблиця 1. Економічні індикатори і критерії досягнення конвергенції

	Темпи інфляції, % за рік			Сальдо бюджету, % від ВВП			Державний борг, % від ВВП			Довгострокова ставка процента, %	Діапазон курсів механізму
	1996	1997	1998*	1996	1997	1998*	1996	1997	1998*	12 міс. до січня 1998	
Нормативний критерій	2.5	2.7	2.8		-3.0			60.0		7.9	
Німеччина**	1.2	1.5	1.4	-3.4	-2.9	-2.8	60.4	61.9	62.4	5.6	+/- 15%
Франція	2.0	1.5	1.4	-4.2	-3.0	-3.0	55.7	57.2	57.8	5.5	+/- 15%
Італія	4.0	1.9	1.9	-6.7	-3.0	-2.8	123.8	121.5	119.8	6.7	+/- 15%
Великобританія	—	1.8	2.3	-4.9	-2.2	-0.6	54.4	52.7	50.2	7.0	плаваючий
Іспанія	3.6	1.9	2.2	-4.4	-2.6	-2.4	70.1	68.3	67.5	6.3	+/- 15%
Нідерланди	1.4	1.9	1.7	-2.4	-1.5	-1.8	78.0	72.1	70.21	5.5	+/- 15%
Бельгія	1.8	1.5	1.1	-3.2	-2.1	-1.8	126.9	122.2	118.5	5.7	+/- 15%
Швеція	0.8	1.9	2.1	-3.6	-1.4	0.0	77.7	75.9	72.3	6.6	плаваючий
Австрія	1.8	1.2	1.0	-4.0	-2.5	-2.5	69.5	66.1	65.2	5.6	+/- 15%
Данія	1.9	2.0	1.9	-1.6	0.5	1.2	66.7	63.5	59.6	6.2	+/- 15%
Фінляндія	1.1	1.2	1.8	-2.6	-1.5	-0.3	58.7	58.6	56.5	5.9	+/- 15%
Португалія	2.8	1.9	2.0	-3.2	-2.5	-2.5	65.6	62.0	61.5	6.2	+/- 15%
Греція	7.9	5.4	5.8	-7.4	-5.2	-4.6	111.9	108.7	105.5	9.9	плаваючий
Ірландія	2.1	1.2	2.7	-1.1	0.4	0.3	73.0	67.0	64.0	6.2	+/- 15%
Люксембург	1.2	1.4	1.5	2.5	1.7	0.6	6.6	6.7	7.7	5.7	+/- 15%

* Прогноз.

** Виділено країни, які з 1 січня 1999 року приєднуються до ЕВС.

кої системи центральних банків (ЄСЦБ) на чолі з Європейським центральним банком (ЄЦБ), яким керуватимуть лише представники країн — членів ЕВС (ЄВІ ліквідується):

- встановлення фіксованого курсу для валют країн — членів ЕВС між собою, а також щодо єдиної грошової одиниці, якою на той час передбачалося зробити ЕКЮ;

- емісія банкнот єдиної грошової одиниці Європейським центральним банком і національними центральними банками з дозволу Ради керуючих ЄЦБ;

- проведення єдиної валютної політики країнами — членами ЕВС.

Нині країни ЄС вступили у третій, завершальний етап утворення ЕВС. Та слід зазначити, що внутрішні проблеми, зокрема ті, що виникли внаслідок підготовки до введення євро, можуть призвести до послаблення єдиної грошової одиниці. Так, опоненти щодо введення євро вважають, що жорстка грошова і бюджетна політика не сприятиме зниженню безробіття, яке останнім часом у європейських країнах значно зросло.

Ахіллесовою п'ятою ЕВС є те, що для подолання структурних дисбалансів, які все ще існують, йому, замість такого інструмента як валютний курс, доведеться застосовувати інші важелі, що впливатимуть на структуру економіки в цілому і вартість виробництва (зокрема, бюджетні субсидії). Зазначимо, що це відбуватиметься на фоні нееластичного нерухомого ринку праці, слабкої виробничої диференціації економік та низького рівня бюджетної інтеграції в ЄС. Понад те — статистичні виміри та визначення економічних дисбалансів у цілковито інтегрованому ринку будуть ускладнені і не зможуть слугувати підставою для прийняття політичних рішень.

Це може згодом значно погіршити ефективність системи, незважаючи на

зниження цін у зв'язку з усуненням валютних ризиків, а з початку 1999 року — витрат на конвертацію національних валют і посилення валютної дисципліни.

Реалізувати потенційні можливості євро можна буде лише за умови адекватної реакції на структурні зміни в економіці як на національному рівні, так і на рівні Співтовариства.

При цьому органи влади, відповідальні за прийняття рішень щодо проведення єдиної політики в ЕВС, можуть зазнавати тиску. Тому важливого значення набуває реалізація принципу добровільної співпраці, що сприятиме досягненню більшої узгодженості національних економічних стратегій з урахуванням відмінностей конституцій країн ЄС, доповнення програми ЕВС елементами політики конкуренції і зміцнення ринкових механізмів.

Вірогідно, на діяльність ЕВС вплив матимуть гнучкий підхід при розгляді питання щодо відповідності економік країн — потенційних членів критеріям конвергенції, а також прийняття до ЄС нових членів із числа країн Східної Європи.

Навіть економіка Німеччини — лідера Співтовариства і майбутнього ЕВС не зовні відповідає деяким критеріям, зокрема — граничного розміру державного боргу, такі ж країни, як Бельгія та Італія взагалі відстають щодо цього параметра (остання лише недавно стала відповідати вимогам ЕВС стосовно темпів інфляції та бюджетного дефіциту). Слід зазначити, що більшість країн ЄС саме в останні роки досягла суттєвого прогресу у вирівнюванні ключових для валютної інтеграції показників — таких, як темпи інфляції і довгострокові процентні ставки.

Європейські міністри фінансів, крім

підсумкового рішення щодо введення євро, прийняли також Декларацію про стабілізацію, якою передбачено подальше фінансове оздоровлення економік країн — членів ЕВС шляхом зменшення державних витрат і боргів.

Існує певний песимізм стосовно політичної єдності союзу, пов'язаний із розходженням між країнами, які становлять ядро ЕВС (Німеччина, Франція), зокрема при обговоренні кандидатури глави Єдиного центрального банку.

З початком роботи ЄЦБ за єдину грошово-кредитну політику ЕВС відповідатиме Європейська система центральних банків, до якої входять ЄЦБ і центральні банки країн-учасниць.

Зазначимо, що золотовалютні резерви центральних банків країн-учасниць економічного і валютного союзу зазнають при цьому певної трансформації. За Статутом Європейського центрального банку, центральні банки країн, які входять до ЕВС, на початку 1999 року повинні перевести частину своїх валютних резервів у ЄЦБ пропорційно до їхньої частки в капіталі цього банку (частка Німеччини — 25%, Франції — 17%), який загалом становитиме 5 млрд. євро. Загальна сума резервів буде еквівалентна 50 млрд. євро (за попередніми даними, вони складатимуться з доларів США, японських єн, фунтів стерлінгів та золота, частка якого не перевищуватиме 30%). До 1 січня 1999 року національні центральні банки діятимуть від імені ЄЦБ.

Валютні резерви країн ЕВС нині становлять близько 200 млрд. євро (223 млрд. доларів США) у валютах країн, які не є членами ЄС, золоті резерви — близько 100 млрд. євро. Центральні банки Франції та Італії майже відмовилися від золотих резервів, кілька інших центральних банків також продають своє золото, Бундес-

Таблиця 2. Зафіксовані з травня 1998 року курсові співвідношення між валютами 11 країн, що вступають до Європейського економічного і валютного союзу з 1 січня 1999 року

	100 бельгійських/люксембурзьких франків	100 французьких франків	100 німецьких марок	Ірландський фунт	100 гульденів	100 ескудо	100 песет	100 шилінгів	100 фінських марок	100 лір
Бельгія/Люксембург	—	614.977	2062.55	51.2210	1830.55	20.1214	24.2447	293.162	678.468	20.8338
Франція	16.2608	—	335.386	8.32893	297.661	3.27189	3.94237	47.6704	110.324	3.38773
Німеччина	4.84837	29.8164	—	2.48338	88.7517	0.975559	1.17547	14.2136	32.8947	1.0101
Ірландія	1.95232	12.0063	40.2676	—	35.7382	0.392834	0.473335	5.72347	13.2459	0.406743
Нідерланди	5.46285	33.5953	112.674	2.79812	—	1.09920	1.32445	16.0150	37.0637	1.13812
Португалія	496.984	3056.34	10250.5	254.56	9097.53	—	120.492	1456.97	3371.88	103.541
Іспанія	412.462	2536.54	8507.22	211.267	7550.3	82.9929	—	1209.18	2798.42	85.9313
Австрія	34.1108	209.774	703.552	17.4719	624.415	6.86357	8.27006	—	231.431	7.10657
Фінляндія	14.7391	90.6420	304.001	7.54951	269.806	2.96571	3.57345	43.2094	—	3.07071
Італія	4799.90	29518.3	99000.2	24.5856	87864.4	965.805	1163.72	14071.5	32565.8	—

банк заявив, що не продаватиме свої золоті резерви.

Майже 80% прибутків Європейського центрального банку розподілятиметься між центральними банками пропорційно до їхніх вкладів у капітал ЄЦБ. Решта 20% прибутків від безпосередньої діяльності ЄЦБ у галузі грошово-кредитної політики використовуватиметься для підтримки валютних резервів ЄЦБ. При цьому прибуток центральних банків Австрії, Німеччини, Бельгії, Голландії та Ірландії, за попередніми оцінками, скоротиться на користь інших центральних банків. Згідно зі Статутом, ЄЦБ має повноваження вводити цю систему розподілу прибутку поступово, протягом 5 років, щоб послабити ефект перерозподілу.

МОЖЛИВІ НАСЛІДКИ ЗАСНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО І ВАЛЮТНОГО СОЮЗУ

Важливим рішенням, прийнятим Радою Європейського співтовариства на рівні міністрів економіки і фінансів у травні нинішнього року стала фіксація двосторонніх обмінних курсів валют 11 країн — учасниць ЕВС (див. таблицю 2).

Як заявив міністр фінансів Бельгії Філіп Майстадт, це було зроблено за згодою для того, щоб "відбити бажання у тих, хто має наміри зайнятися валютними спекуляціями в останні місяці". Центральні банки країн, які приєдналися до євро, зобов'язалися, використовуючи відповідні ринкові інструменти, забезпечити фіксовані двосторонні обмінні курси за станом на 31 грудня 1998 року. Відтак уже з часу прийняття зазначеного рішення грошово-кредитна політика країн — засновників ЕВС фактично втрачає самостійність.

Вартість євро має відповідати вартості ЕКЮ, тобто їх обмінний курс становитиме один до одного. У подальшому — з початку 1999 року — ЕКЮ припинить своє існування.

Із 1 січня 1999 року, після остаточної фіксації курсів конверсії національних валют країн-учасниць у євро, остання набуде статусу валюти. Хоча двосторонні курси валют 11 країн на кінець 1998 року вже визначено, щодо підсумкового курсу ЕКЮ певності немає, оскільки він визначається через кошик валют 12 європейських країн, до якого входять фунт стерлінгів (його питома вага становить близько 11.5%), датська крона (близько 3%) та грецька драхма, і зміна курсів цих ва-

Незворотна фіксація з 1 січня 1999 року двосторонніх курсів національних валют країн ЕВС для фінансових ринків і грошово-кредитної сфери означатиме, по суті, існування тільки однієї валюти — євро

лют, властиво, може вплинути на вартість ЕКЮ.

Валютні пари країн-учасниць з початку наступного року припинять своє існування. Обмінні курси фіксуватимуться лише між євро і національними валютами, і тільки в односторонньому порядку, оскільки при двосторонніх курсах можливі розбіжності внаслідок округлення. Тому для конвертації суми в одній національній валюті в другу її необхідно буде проконвертувати спочатку в євро, а вже потім — в іншу національну валюту.

Хоч євро увійде у повномасштабний готівковий обіг лише в 2002 році (протягом 6 місяців Європейська система центральних банків має обміняти банкноти і монети у національних грошових одиницях, які втрачуть свій юридичний статус, на євро), а в безготівковому обігу використовуватиметься паралельно з національними валютами країн ЕВС, незворотна фіксація з 1 січня 1999 року їх двосторонніх курсів, по суті, означатиме для фінансових ринків і грошово-кредитної сфери існування тільки однієї валюти — євро.

У робочому документі Європейського валютного інституту (ЕМІ) "Законодавчі процедури з введення євро" зазначено, що ні суд, ні державні органи не в праві своїм рішенням зобов'язати будь-який суб'єкт економічної діяльності використовувати євро. Та водночас цим документом передбачено, що міжбанківський і біржовий ринок іноземних валют уже на початковій стадії перехідного періоду перейдуть до стандартизованого використання єдиної валюти, оскільки Європейська система центральних банків здійснюватиме операції виключно в євро. Вже зараз європейські комерційні банки та інші фінансові інститути випускають практичні рекомендації щодо здійснення міжнародних платежів у євро та проводять спеціальні семінари. Втім, до 2002 року національні валюти зберігатимуть функції рахункової одиниці та засобу платежу, які вони виконують відповідно до національного законодавства.

Після завершення процесу створення ЕВС банки, що працюватимуть у його рамках, не матимуть потреби відкривати рахунок у іншому кліринговому банку. Це варто враховувати українським комерційним банкам при формуванні мережі кореспондентських рахунків. Традиційна кореспондентська банківська мережа у країнах — членах ЕВС конкуруватиме з іншими каналами оплати. На сьогодні є прийнятні три альтернативи для здійснення міжнародних платежів у Європі:

- платіжна система Європейської системи центральних банків — TARGET (TARGET);

- система клірингових розрахунків у євро Банківської асоціації ECU, яка в даний час називається Євробанківською асоціацією (ЕВА);

- внутрішньодержавні системи клірингових розрахунків у євро через прямий або віддалений доступ.

Загалом у різних країнах ЄС існує близько 50—60 локальних платіжних систем, багато з яких теж будуть конкурувати в проведенні платежів у євро.

СИСТЕМА ПЛАТЕЖІВ TARGET

TARGET (трансєвропейська автоматизована експрес-система бруто-розрахунків у режимі реального часу) забезпечуватиметься Європейським центральним банком і національними центральними банками. Це децентралізована мережа, яка об'єднує місцеві системи (RTGS) у Європі. Її основне завдання — передача платежів центральних банків із метою забезпечити проведення ними грошової політики. Зауважимо, що TARGET не матиме обмежень щодо розмірів платежів і тому відкрита практично для всіх платіжних операцій.

Система TARGET диктуватиме стандарти швидкості та безпеки. Час її роботи (7:00—18:00 — час у Франкфурті) визначатиме час роботи інших внутрішніх та міжнародних платіжних систем у Європі.

Платежі через систему TARGET оформлятимуться лише за наявності достатнього покриття, забезпеченого банком-платником. Таким чином, платіж буде чинним із моменту його прийняття.

СИСТЕМА ПЛАТЕЖІВ ЕВА

Банківська Асоціація Євро (ЕВА), заснована 1985 року в Парижі для сприяння комерційному використанню ЕКЮ, керує приватною системою клірингу та розрахунків у ЕКЮ, у якій нині беруть участь 56 клірингових

банків із 16 країн. Для обслуговування євро ЕВА планує перевести її в систему нетто-розрахунків (що відповідає критеріям Lamfalussy).

Платежі в цій системі наприкінці розрахункового дня створюють лише одне зобов'язання, забезпечене відповідною ліквідністю, яке перевіряється у режимі реального часу. Нещодавно розроблена юридична конструкція єдиного зобов'язання запобігає зривам у системі та відповідає вимогам багатостороннього (або двостороннього) заліку (неттінга).

Системи клірингових розрахунків TARGET і ЕВА будуть працювати тільки в євро. При цьому комерційні банки ЄС конвертуватимуть у євро всі платіжні доручення у національних валютах країн — членів ЕВС. Вони також матимуть доступ до всіх локальних платіжних систем ЄС без відкриття операційного підрозділу в країні (місті) такої системи.

НАЦІОНАЛЬНІ СИСТЕМИ RTGS У ЄВРОПІ

Деякі європейські країни уже мають системи RTGS, які можуть перейти на євро, а саме: Німеччина (ELS/Eil-ZV), Італія (BL-REL), Франція (TFB), Нідерланди (TOP) тощо. В інших країнах ведеться підготовка, зокрема в тих, які не беруть участі в першій "хвилі" ЕВС. Так, Великобританія створила другу систему RTGS під назвою Chaps euro.

Єдина європейська валюта приведе до створення єдиного ринку платіжних послуг. Деякі стандарти, наприклад, дата валютування, години роботи, розрахунок процентних ставок будуть за короткий час уніфіковані, тоді як інші стандарти й місцеві формати і надалі забезпечуватимуть роздільне функціонування європейських ринків. Підсумковий результат залежатиме від їх ефективності, цін та спектра послуг у рамках цих альтернатив. Нові канали для потоків платежів, створення нових продуктів, прозоріші ціни та структура комісій мають стимулювати зростання конкуренції за нових умов банківської діяльності на цій важливій ділянці світового ринку.

Зважаючи на те, що у євро є всі підстави стати стабільною валютою, конкурентною щодо долара США, і забезпечити собі статус резервної, при формуванні валютного портфеля та розрахунках валютних ризиків слід враховувати вірогідність певних втрат для вітчизняних комерційних банків та суб'єктів господарювання у разі зміцнення євро

відносно долара США, адже понад 80% контрактів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності валютою платежу визначають саме долар США.

Більшість аналітиків сходиться на тому, що євро стане другою глобальною резервною валютою. Однак нині практично неможливо прогнозувати, яка динаміка валютних курсів супроводжуватиме цей процес. Багато залежатиме від дій і заяв політиків, настроїв інвесторів та інших суб'єктивних факторів. Але визначальним буде співвідношення об'єктивних факторів, частину з яких уже розглянуто.

З одного боку, позиції долара США у світовій валютній системі сьогодні дуже сильні. Його частка у світових офіційних валютних резервах останніми роками зросла на кілька процентних пунктів і становить 63%. На долар припадає близько половини всіх зовнішньоторговельних платежів країн світу, а також майже 50% обсягів конверсійних та депозитних операцій, які

точного рахунку (близько 2% від сукупного ВВП), що теж сприятиме високому майбутньому рейтингу євро на світовому валютному ринку.

Значні обсяги в активах банків та суб'єктів господарювання становлять також залишки у валютах країн ЕВС, особливо німецьких марках. Тому аналогічно постає питання щодо визначення термінів переведення залишків на рахунках у національних валютах країн — членів ЕВС у євро, оскільки проводити платежі в національних валютах буде невигідно (прогнозують також, що процентні ставки за депозитами у євро перевищуватимуть ставки за депозитами у національних валютах), що теж треба брати до уваги при плануванні ризиків.

Усе це слід враховувати також при управлінні державним боргом, зокрема, при його обслуговуванні, оскільки у структурі зовнішнього державного довгострокового боргу України 58% становлять долари США, 9% — ЕКЮ, 8% — німецькі марки.

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Протягом п'яти років перехідного періоду після підписання Угоди про партнерство і співробітництво (надалі — Угода) Україна має прийняти нові закони, які регламентують надання банківських та відповідних фінансових послуг, норми яких відповідають законодавству ЄС у цій сфері. Це стосується законів:

- "Про систему валютного регулювання і валютного контролю";
- "Про банки і банківську діяльність";
- "Про заставу";
- "Про цінні папери і фондову біржу";
- "Про приватизаційні папери" (совісно розподілу та продажу приватизаційних ваучерів).

Згідно з Угодою серед напрямів співробітництва — залучення України до загальноприйнятої системи взаємних розрахунків та розвиток банківських і фінансових послуг.

Нинішнє валютне законодавство України створює всі умови для нормального проведення розрахунків між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України та інших держав за принципами, що застосовуються у світовій торговельній та банківській практиці (24 вересня 1996 року Україна заявила, що бере на себе зобов'язання конвертувати гривню за поточним рахунком платіжного балансу

При формуванні валютного портфеля та розрахунках валютних ризиків слід враховувати вірогідність певних втрат для вітчизняних комерційних банків та суб'єктів господарювання у випадку зміцнення євро відносно долара

здійснюються на міжнародних ринках. Стабільність політичної та економічної ситуації в США, великі обсяги та висока ліквідність фінансових ринків цієї країни є вагомими аргументами на користь збереження за долларом статусу провідної світової валюти, а отже, й збереження високого попиту на неї. Крім того, на початку євро буде валютою абсолютно новою, без "історії".

З другого боку, цілком вірогідно, що країни ЕВС, зважаючи на жорстку грошово-кредитну політику, поступово продаватимуть частину валютних резервів, виражених у доларах США, які залишилися після перерахування необхідної кількості в ЄЦБ. Паралельно буде здійснюватися перехід ряду країн Східної Європи з доларів на євро у зв'язку з рішенням "прив'язати" свої валюти до євро. Це приведе, за оцінками Ф.Бергстена, директора Інституту міжнародної економіки, до нерелізовання від 0.5 до 1 трлн. доларів США у євро, що має підвищити її вартість. Крім того, слід зазначити, що країни ЕВС нині мають позитивне сальдо по-

відповідно до статті VIII Статуту МВФ). Прийнято також рішення про скасування обмежень щодо участі іноземного капіталу в банківській системі України.

Бюро TACIS Європейської Комісії ЄС зі співробітництва з Центральним банком Росії почало розробляти проєкт "Модернізація платіжних і клірингових систем". Складовою цього проєкту є обґрунтування можливості та умов підключення національних платіжних систем країн СНД до міжнародної платіжної системи — йдеться про забезпечення у майбутньому сумісності платіжних систем країн СНД із мережами транс'європейської платіжної системи.

Статтею 69 Угоди "Валютно-грошова політика" передбачено надання Співтовариством допомоги Україні у поступовому зближенні її політики з політикою європейської валютної системи.

Стосовно валютної інтеграції України з країнами ЄС слід зазначити, що участь у Європейському валютному союзі унеможливило її участь в аналогічних структурах СНД.

Основним наслідком участі у валютному союзі є втрата владними органами країни протекціоністських можливостей, пов'язаних із проведенням самостійної політики щодо обмінного курсу національної валюти для підтримки зовнішньоекономічної діяльності. Тому при переході до валютного союзу основним є питання щодо визначення передумов, необхідних для того, щоб країни — члени валютного об'єднання змогли досягти економічних цілей внутрішнього (повна зайнятість, економічне зростання і стабільність цін) і зовнішнього (рівновага платіжного балансу) характеру, причому без необхідності використовувати такий інструмент, як зміна валютного курсу.

Узгодження спільних макроекономічних завдань теж залежить від багатьох факторів, зокрема від позиції урядів. Одні з них ставлять за основну мету економічної політики боротьбу з інфляцією, тоді як інші — зниження безробіття. Навіть якщо у країн аналогічні цілі й економічна ситуація, для вирішення поставлених завдань можуть використовуватися різні поєднання методів регулювання і терміни їх застосування.

Тому основною передумовою участі у валютному союзі є досягнення достатньої конвергенції економік країн-членів, що передбачає зближення, вирівнювання національних економік, згладжування їхніх відмінностей за певними критеріями.

Основні критерії участі в ЄВС становлять:

- **рівня інфляції**, який не повинен перевищувати середній рівень інфляції трьох європейських країн із найнижчою інфляцією більш як на півтора відсотка;

- **процентних ставок**, які не повинні перевищувати середні ставки трьох країн — членів ЄС із найменшими показниками більш ніж на 2%;

Стосовно валютної інтеграції України з країнами ЄС слід зазначити, що участь у Європейському валютному союзі унеможливило її участь в аналогічних структурах у рамках СНД

- **обмінного курсу валют**, який має бути сталим у діапазоні коливань в існуючому в ЄС механізмі стабілізації обмінних валютних курсів упродовж щонайменше двох років;

- **розміру річного дефіциту бюджету**, який не повинен перевищувати 3%;

- **рівня акумульованого боргу**, який має становити не більше 60% від ВВП.

Крім того, однією з передумов досягнення валютного союзу є скасування обмежень на переливання капіталів, що для України поки передчасне.

З огляду на ці вимоги сьогодні немає підстав для валютної інтеграції України з країнами ЄС.

Більшість макроекономічних труднощів в Україні пов'язана з кризою державних фінансів, гальмуванням фіскальної, адміністративної і структурної реформ та відсутністю чітких пріоритетів при їх проведенні.

Незважаючи на значні досягнення у подоланні інфляції (зі 102,6 раза у 1993 р. до 10,1% у 1997р.), в Україні залишається хистка фінансова рівновага, обумовлена розбалансованістю фінансової системи, що є перешкодою на шляху реалізації політики економічного зростання. Можливості фінансового ринку України виявилися недостатніми, щоб покрити бюджетний дефіцит, фінансування якого з 1997 року здійснюється з неемісійних джерел (сума боргових зобов'язань уряду за ОВДП досягла трьох чвертей від обсягів грошової маси). **Це, поряд з іншими факторами, призвело до високої реальної норми внутрішнього проценту**, що збільшує вартість запозичень на ринку ОВДП (дохідність урядових

цінних паперів, розмішених на первинних аукціонах у 1997 році та першому півріччі поточного року, сягала відповідно 53% та 65%).

Водночас заміщення внутрішньої короткострокової заборгованості зовнішньою, що відбувається останнім часом, незважаючи на зменшення її вартості, кардинально проблему фінансування дефіциту бюджету не вирішує. Враховуючи невисокий кредитний рейтинг України — "В3" (вартість залучення на євrorинках — понад 16%), дестабілізацію на світових фінансових ринках та низький рівень рентабельності вітчизняних підприємств (збитковими стали майже 50% підприємств, рентабельність решти не перевищує 7%), розраховувати на те, що залучені кошти будуть повернені з майбутніх прибутків при спрямуванні їх на підтримку споживання, а не на модернізацію виробництва, не доводиться. Для обслуговування вже існуючої заборгованості залучаються нові запозичення з одночасним збільшенням її загального обсягу. Крім того, залучення на ринок ОВДП обмежених внутрішніх фінансових ресурсів та значних сум кредитної емісії, які могли бути направлені НБУ для підкріплення ліквідності комерційних банків через механізми рефінансування, позбавляє реальну економіку коштів для відновлення економічного зростання.

Відносно вимог до параметрів стабільності обмінного курсу, то за період 1996—1997 рр. він фактично знаходився у межах коридору 1,7—1,9 гривні за долар США і характеризувався реальним зростанням. Так, у 1996 році реальна ревальвація курсу становила 34,2% при інфляції 39,7%, у 1997 році — 8,7% при інфляції — 10,1%. Така ситуація стала результатом впливу сукупності факторів, одним із яких було залучення державою короткострокового зовнішнього капіталу для фінансування дефіциту бюджету. Але таке запозичення має сенс лиш у випадкових випадках та в обмежених обсягах. Крім того, чим більший обсяг іноземної допомоги, тим довше уряд може зволікати з проведенням корінних перетворень в економіці. Це відкриває шлях до раптової кризи платіжного балансу, як сталося в Мексиці у 1994 році. За найменших сумнівів щодо платоспроможності боржника рефінансування кредитів припиняється, а процентні ставки підвищуються. За цих умов урядові дуже важко швидко знайти необхідні кошти, особливо, коли його минулі зобов'язання мають короткостроковий характер. Зазвичай

курс національної валюти при цьому падає, а доходи від податків у внутрішній валюті знижуються. Обслуговування боргу стає ще більш обтяжливим.

Таку ситуацію бачимо нині в Росії. Співвідношення внутрішнього й зовнішнього боргу РФ та її міжнародних резервів, проблеми щодо збору податків, неефективне управління економікою призвели до недовіри іноземних інвесторів, а в результаті — до значного зростання у травні — червні 1998 року ставок державного запозичення — 11—11.25% у доларах США та 45—55% у російських рублях. Щоб зупинити кризу на внутрішньому ринку, зокрема падіння обмінного курсу рубля, Центральний банк Росії кілька разів підвищував ставку рефінансування. Вартість залучення на ринку облігацій внутрішньої позики російського уряду зросла у 2.4 раза (до 76%). Міжнародні рейтингові агентства Moody's та Fitch-IBCA відреагували зниженням кредитного рейтингу РФ з "Ba2" до "B1" та з "BB+" до "BB" відповідно. У липні поточного року кредитний рейтинг РФ ще більше знизився. За цих умов російський уряд був змушений у червні 1998 року піти на невигідне розміщення свіроблігацій на суму 1.25 млрд. доларів США загальною доходністю понад 12% у доларах США (що на 0.5% вище ринкової ставки для РФ) — переважно (на 60%) серед ринкових спекулянтів. Навіть домовленість із Міжнародним валютним фондом щодо надання РФ багатомільярдного кредиту, досягнута у липні поточного року, не заспокоїла іноземних інвесторів.

У першому півріччі 1998 року реальна ревальвація гривні змінилася поступовою девальвацією, яка досягла 8.7%, тобто обмінний курс досяг рівня, який відповідає майже середині (47%) валютного коридору (1.8—2.25 гривні за долар США). Це стало наслідком впливу частки короткострокового іноземного капіталу з ринку ОВДП та зростання сум платежів з обслуговування зовнішнього державного боргу на тлі хронічного дефіциту державного бюджету (6.7% від ВВП — у 1997 році, 3.6%* — у I півріччі 1998 року), торговельного балансу (1335 млн. — у 1997 р., 726 млн. доларів — у I кварталі 1998 р.), спаду ВВП (3.2% — у 1997 році, хоча за перше півріччя нинішнього року він зріс порівняно з відповідним періодом 1997 р. на 0.2%) тощо.

І хоча рівень акумульованого боргу (зовнішнього та внутрішнього) ще не

досягнув критичного значення (нині боргові зобов'язання уряду України становлять близько 40% від ВВП), враховуючи динаміку основних макропоказників, зокрема ступінь падіння ВВП за останні роки, можна зробити висновок про перевищення ним межі стійкості макроекономічної системи (так, уже в поточному році дефіцит держбюджету формується виключно за рахунок платежів з обслуговування зовнішнього та внутрішнього державного боргу), особливо з огляду на те, що вже з 1998 року платежі щодо погашення державного та гарантованого державою зовнішнього довгострокового боргу значно зростають. За шість років загальний зовнішній довгостроковий борг України зріс із нуля до 10.9 млрд. доларів США. Майже весь цей борг (близько 95%) є боргом уряду України. Тому питання щодо джерел запозичення, їх вартості, обсягів, ефе-

Хоча рівень акумульованого боргу (зовнішнього та внутрішнього) не досяг ще критичного значення, враховуючи динаміку основних макропоказників, можна зробити висновок про перевищення ним межі стійкості макроекономічної системи

ктивного використання та управління вже існуючим боргом — сьогодні найактуальніше.

У цьому зв'язку знову звучать голоси на користь емісійного фінансування дефіциту бюджету. Однак, по-перше, такої альтернативи в Україні вже немає, оскільки поточні потреби у забезпеченні боргових зобов'язань уряду вже перевищують обсяги кредитної емісії (навіть якщо припустити, що на рефінансування комерційних банків не буде виділено жодної копійки), звісно, якщо не йдеться про сценарій гіперінфляції. Так, у 1997 році чиста кредитна емісія НБУ становила 7.5 млрд. гривень (із них кредити уряду та копії, розміщені в державні цінні папери — 5.2 млрд. гривень), сума коштів, залучених урядом на внутрішньому ринку ОВДП, налічувала за той же період 8.3 млрд. доларів США. По-друге, опосередковано економіка втрапить більше, ніж гіпотетично може отримати переваг завдяки використанню цього "дешевого" джерела фінансування дефіциту держбюджету, якщо не будуть діяти ринкові інструменти, які вже почали формуватися (зокрема це стосується облікової ставки НБУ та

інших механізмів рефінансування комерційних банків, що мають впливати на структуру процентних ставок тощо), та дезорієнтовано фінансові ринки, які проходять процес становлення (без цих інструментів вони, власне, і не сформуються). В той же час, якщо буде запроваджено практику викупу на постійній основі державних цінних паперів на первинному ринку за рахунок кредитної емісії (без обмежень щодо обсягів та термінів запозичення), то вона за своїми наслідками відповідатиме емісійному кредитуванню дефіциту бюджету.

Відсутність розвинутого фондового ринку, зокрема корпоративного, з одного боку, не дає змоги "розкручуватися" спекулятивним атакам на фінансовому ринку, а з іншого боку — позбавляє економіку певних ринкових орієнтирів та гальмує залучення прямих іноземних інвестицій в Україну.

Слід зазначити, що питання управління боргом донині законодавчо не врегульовано. Зокрема, через відсутність Закону України "Про державний зовнішній борг" виникає методологічна невизначеність щодо самого поняття, структури та методики оцінки розміру зовнішнього боргу. Декретом "Про систему валютного регулювання та валютного контролю" від 19.02.1993 року передбачено затвердження Верховною Радою ліміту зовнішнього державного боргу на черговий фінансовий рік, контроль за дотриманням якого покладено на НБУ. Однак досі не встановлено ні ліміту державного зовнішнього боргу, ні граничного розміру державного зовнішнього запозичення на відповідний фінансовий рік. Законом "Про Державний бюджет на 1998 рік" визначено лише розмір цього річних зовнішніх запозичень для погашення державного боргу та фінансування дефіциту бюджету. Законодавчо не розроблено механізм зовнішнього запозичення органами місцевої влади, що потребує внесення змін та доповнень до законів України "Про бюджетну систему України", "Про місцеве самоврядування", "Про цінні папери та фондову біржу".

Враховуючи той факт, що Україна зробила заяву щодо асоційованого членства у Європейському співтоваристві, а також те, що згідно зі Стратегією інтеграції України до ЄС, затвердженою Указом Президента України № 615/98 від 11 червня 1998 року, вона має намір у майбутньому стати її повноправним членом, така ситуація може виявитися серйозною перешкодою для реалізації цих планів.

* За даними Бюлетеня НБУ.

Чи не кожне фінансово-економічне видання прагне зацікавити своїх читачів довідково-статистичною інформацією про стан банківської системи країни. На жаль, почасти ця інформація далека від істини. Пропонуємо увазі читачів "Вісника НБУ" аналітичні матеріали про структуру активів і пасивів системи комерційних банків України, які плануємо публікувати у повному обсязі щокварталу. Щомісяця маємо намір знайомити читачів із такими ж матеріалами стосовно найбільших комерційних банків України.



Олександр Кіреєв,
заступник Голови Правління
НБУ.



Юрій Герасименко,
директор департаменту без-
виїзного нагляду НБУ.



ЕКСКЛЮЗИВ

Система комерційних банків України: підсумки півріччя

Національний банк України, реалізуючи передбачену законодавством контрольню-наглядову функцію, постійно аналізує діяльність комерційних банків.

Впровадження міжнародного Плану рахунків у банках та банківських установах дало новий поштовх розвитку системи фінансового аналізу банківської діяльності як у наглядових органах НБУ, так і в комерційних банках. Створений спеціально для потреб фінансової звітності міжнародний План рахунків зробив її прозорою, уможливив точніший аналіз фінансового стану комерційних банків. Матеріали, які нижче публікуються, не конфіденційні, вони висвітлюють фінансовий стан банківської системи України в цілому і стан кожного банку зокрема.

Однією із форм аналізу діяльності комерційних банків є порівняння його показників із показниками інших банків. Зрозуміло, що "великі" і "малі" банки не схожі як за абсолютними, так і за структурними показниками. Тому для аналізу фінансово-

кредитні установи системи поділяються нами на групи за розміром сумарних активів. Появляється це передусім тим, що практично всі банки України універсальні за профілем діяльності, хоча передумови створення, шлях розвитку, особливості функціонування у кожного свої.

Сподіваємося, систематичне ознайомлення на сторінках "Вісника НБУ" з матеріалами аналізу діяльності комерційних банків допоможе самим банківським працівникам, інвесторам і клєнтам фінансово-кредитних установ зважити рівень ризиків кожного банку, оцінити потенційні можливості надійного і стабільного розвитку тієї чи іншої банківської установи.

Ця інформація, вірогідно, буде корисною і для науковців, які досліджують проблеми економіки та банківської сфери, тим, хто сьогодні на студентській лаві готується до роботи у банківських та фінансових установах.

У першому півріччі 1998 року діяльність комерційних банків України була спрямована на реалізацію своїх основних завдань і функцій щодо подальшого розвитку банківської сфери України. Аналіз та оцінка фінансових показників їх діяльності, представлені в аналітичному звіті, дають можливість зробити висновки про основні тенденції у розвитку банківської системи України, позитивні зрушення і

негативні явища у діяльності кожного банку зокрема.

За станом на 01.07.1998 р. у Книзі реєстрації банків, валютних бірж та інших фінансово-кредитних установ зареєстровано 221 банк. Серед них: створених як відкриті акціонерні товариства — 131 банк, 2 банки — державні, 52 банки — закриті акціонерні товариства, 36 банків — товариства з обмеженою відповідальністю. За уча-

стю іноземного капіталу створено 25 банків, у тому числі 8 — зі 100-процентною участю іноземного капіталу.

У першому півріччі поточного року в банківську систему влилися 2 банки — "Райффайзенбанк Україна" та "Сітібанк (Україна)" зі 100-процентним іноземним капіталом.

За період із 1992 року з Книги реєстрації банків, валютних бірж та інших фінансово-кредитних установ

вилучено 50 банків та 198 філій, у тому числі в першому півріччі 1998 року — 8 банків.

У першому півріччі поточного року у банківській системі України, поряд зі структурними змінами, відбулися зміни щодо залучення та розміщення ресурсів.

Одним із найважливіших аспектів діяльності комерційних банків є формування статутних фондів згідно із законодавством України.

За станом на 01.07.1998 р. загальна сума сплаченого зареєстрованого статутного капіталу комерційних банків України становила 1 822.5 млн. грн. Сума статутного капіталу за шість місяців поточного року зросла на 265.5 млн. грн.

Загальна сума капіталу комерційних банків — 4 179.2 млн. грн.

Аналіз структури капіталу свідчить, що **основний капітал** за методикою розрахунків економічних нормативів на 01.07.1998 р. становив 3 700.4 млн. грн.

Основний капітал залишився на рівні початку року. Цей рівень витримано лише за рахунок збільшення статутних капіталів банків.

Додатковий капітал становить 538.5 млн. грн., що на 373.1 млн. грн. більше, ніж було на початку року.

За станом на 01.07.1998 р. залучені кошти становили 11 178.8 млн. грн., що на 514.2 млн. грн. більше, ніж було на початку року.

Відбулися зміни у структурі залучених коштів комерційних банків. Зменшилися залишки на рахунках суб'єктів господарювання, кредити і депозити, отримані від інших банків.

Кошти до запитання суб'єктів господарювання становили 18.3 % від загальної суми пасивів (3 205.3 млн. грн.).

Кредити і депозити, отримані від інших банків, на 01.07.1998 р. становили 2 424.5 млн. грн.

Депозити юридичних осіб — 1 031.0 млн. грн., що на 232.9 млн. грн. більше, ніж на 01.01.1998 р.

Вклади населення продовжують зростати. За станом на 01.07.1998 р., загальна сума вкладів — 2 959.3 млн. грн. (16.8 % від загальної суми пасивів).

Залишки коштів державного та місцевих бюджетів в уповноважених банках становили 858.7 млн. грн.

За станом на 01.07.1998 р. (згідно з фінансовим обліком) **доходи перевищували витрати на 309.0 млн. грн.**

Аналізуючи структуру активів, слід зазначити таке.

Сумарні активи по системі комерційних банків України на 01.07.1998 р. до-

сягли рівня 17 558.8 млн. грн., що на 1 462.1 млн. грн. більше, ніж було на початку року.

Високоліквідні активи становлять 2 198.7 млн. грн., або 12.7 % від загального обсягу сумарних активів. Протягом минулого півріччя відбулися зміни у структурі високоліквідних активів. Збільшилася сума залишків на коррахунках в інших банках та в касах — відповідно на 292.5 млн. грн. і 127.0 млн. грн.

Водночас зменшилася сума коштів до запитання в НБУ — на 136.9 млн. грн. На 01.07.1998 р. вони становили 570.3 млн. грн.

Кредитний портфель комерційних банків за станом на 01.07.1998 р. становив 9 523.5 млн. грн., тобто — 54.2 % від сумарних активів. Порівняно з початком року кредитний портфель збільшився на 291.5 млн. грн. У той же час на 230.0 млн. грн. зменшилися вкладення у кредити і депозити, надані іншим банкам, та у кредити державі.

Комерційні банки продовжують розмішувати свої вільні кошти в кредити суб'єктам господарювання. На 01.07.1998 р. суб'єктам господарювання надано кредитів на суму 7 671.3 млн. грн., що на 449.7 млн. грн. більше, ніж на початок року.

Кредити, надані фізичним особам, становлять 454.7 млн. грн., або 4.8 % від загальної суми кредитного портфеля по системі комерційних банків.

Аналіз звітності комерційних банків України щодо формування резервів для відшкодування можливих втрат від кредитних операцій свідчить про те, що у першому півріччі 1998 року банки значно активізували роботу в цьому напрямі.

За даними комерційних банків, розрахункова сума резервів, яку належало сформувати до 01.07.1998 р., становила 826.0 млн. грн.

Фактично сформовано резервів на покриття кредитних ризиків обсягом 431.0 млн. грн., тобто 52 % від розрахункової суми. Порівняно з 01.01.1998 р. загальна сума резервів зросла на 255.7 млн. грн. (за рахунок собівартості — 231.0 млн. грн.).

Протягом першого півріччя поточного року банки списали за рахунок сформованих фондів заборгованість за безнадійними кредитами на суму 44.2 млн. грн.

Інвестиційний портфель комерційних банків на 01.07.1998 р. становив 2 788.0 млн. грн., тобто збільшився на 769.5 млн. грн.

У ОВДП комерційні банки вклали 2 127.5 млн. грн., або 85.0 % від загаль-

ної суми інвестиційного портфеля банків.

Аналіз інвестиційного портфеля банків у частині цінних паперів за строками повернення свідчить, що **цінні папери на інвестиції** становлять 56.4 % від загальної суми інвестиційного портфеля (1 573.5 млн. грн.).

Цінні папери на продаж становлять 1 175.5 млн. грн., що на 208.5 млн. грн. більше, ніж на початку року.

Інвестиції капіталу в дочірні компанії порівняно з іншими видами цінних паперів банків були незначними (38.9 млн. грн.).

У загальному обсязі сумарних активів **недохідні активи** (основні засоби, капітальні вкладення, товарно-матеріальні цінності, нематеріальні активи) за станом на 01.07.1998 р. становили 11.9 % (2 057.6 млн. грн.), що на 160.7 млн. грн. більше, ніж на початку року. Зростання відбулося в основному за рахунок збільшення сум на придбання основних засобів (1 628.0 млн. грн., що на 105.9 млн. грн. більше, ніж на початку року).

Аналізуючи діяльність банків у розрізі груп, зауважуємо, що найвагоміші частки сумарних активів, кредитного портфеля, основних засобів сконцентровані у семи великих банках України.

Водночас загальна сума статутних капіталів, залишків на рахунках суб'єктів господарювання цих банків становить відповідно лише 29.4 % і 39.0 %.

У першій групі банків сконцентровано кошти державного бюджету, у другій — найбільші суми коштів на коррахунках інших банків і найбільші вкладення у цінні папери, у третій групі банків — найбільший загальний обсяг статутних капіталів. Четверта група характеризується тим, що, незважаючи на велику кількість банків (69), тут розміщено незначні кошти зобов'язань, капіталу — лише 2 % від сумарних активів. Детальніші характеристики подано у наведених нижче таблицях.

Наголошуємо, що ці матеріали не варто розглядати як рекомендації Національного банку України розмішувати чи не розмішувати свої кошти у тому чи іншому банку. Вони також не сповна висвітлюють прибутковість банків. Наведені нижче дані можуть лише слугувати базою для подальшого аналізу діяльності комерційного банку порівняно з іншими фінансово-кредитними установами, що входять до тієї ж групи.

□

Структура активів комерційних банків України за станом на 01.07.1998 р.

Тис. грн.

№ п/п	Назва банку*	Сумарні активи**	Каса та коррахунок у НБУ	Коррахунки в інших банках	Кредитний портфель	ОВДП	Цінні папери	Основні засоби та інші господарчі цінності	Інші активи
Група I. Найбільші банки (активи > 500 млн. грн.)									
1 (1)	ПРОМІНВЕСТБАНК	2 382 501	218 326	67 105	1 627 905	31 341	14 133	380 112	43 579
2 (2)	"УКРАЇНА"	1 929 208	90 668	23 361	978 185	193 777	28 547	523 207	91 462
3 (3)	ПРИВАТБАНК	1 484 780	57 492	105 350	922 129	209 377	16 533	68 049	105 789
4 (4)	УКРСОЦБАНК	1 235 500	92 362	13 954	754 809	132 526	4 946	223 805	13 096
5 (5)	ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ	1 189 003	71 689	3 220	551 425	323 065	3 669	191 781	44 154
6 (6)	УКРЕКСІМБАНК	958 656	49 052	102 447	451 437	31 366	10 968	100 014	213 312
7 (7)	"АВАЛЬ"	947 089	143 781	21 823	491 586	137 505	21 214	85 283	45 897
У групі I — 7 банків.		10 126 738	723 372	337 260	5 777 537	1 058 957	100 071	1 572 253	557 289
Усього по групі		57.67%	64.28%	31.42%	60.67%	49.78%	25.26%	76.76%	44.07%
Група II. Великі банки (активи > 100 млн. грн.)									
8 (1)	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	412 634	19 194	22 082	194 605	87 054	22 741	62 203	4 774
9 (2)	КИЇВСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	331 765	609	595	289 276	6 001	2 945	1 513	30 827
10 (3)	БРОКБІЗНЕСБАНК	305 560	7 180	44 203	141 307	11 914	13 502	38 683	48 771
11 (4)	УКРНБАНК	244 542	12 060	7 275	103 287	77 944	10 900	26 785	6 292
12 (5)	УКРСІББАНК	218 809	5 414	54 028	109 117	25 288	11 286	5 780	7 896
13 (6)	"НАДРА"	212 494	10 102	52 958	99 794	27 869	5 768	6 201	9 801
14 (7)	"СЛОВ'ЯНСЬКИЙ"	197 509	8 701	6 025	95 385	2 491	45 418	6 354	32 135
15 (8)	"ІНКО"	191 363	50	5 458	80 774	0	274	3 127	101 681
16 (9)	ГРАДОБАНК	188 318	124	367	135 558	0	21 314	5 734	25 221
17 (10)	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	168 897	6 415	6 205	105 175	23 330	12 871	2 918	11 981
18 (11)	ПРАВЕКСБАНК	166 398	15 281	15 860	94 384	22 749	420	12 012	5 693
19 (12)	"КРЕДІ ЛОНЕ УКРАЇНА"	166 133	9 995	4 075	111 521	32 583	75	3 857	4 028
20 (13)	"ФІНАНСИ І КРЕДИТ"	156 035	4 989	60 432	66 773	7 783	4 105	3 276	8 677
21 (14)	РЕАЛ-БАНК	148 861	2 778	89 770	27 764	7 166	147	2 677	18 559
22 (15)	ВІСАНК	139 452	11 858	10 881	62 129	18 453	3 695	10 838	21 599
23 (16)	"КРЕДИТ-ДНІПРО"	129 441	5 446	30 650	63 055	2 203	3 260	2 199	22 628
24 (17)	"СОСЬТЕ ЖЕНЕРАЛЬ УКРАЇНА"	123 908	2 572	3 500	58 155	54 620	0	2 892	2 169
25 (18)	"ЗЕВС"	121 048	2 670	28 611	59 290	5 262	605	10 416	14 194
26 (19)	ІНКОМБАНК-УКРАЇНА	120 620	4 192	15 725	69 738	26 366	20	1 123	3 455

* Назви банків подано за орфографією записів у книзі реєстрації банків, валютних бірж та інших фінансово-кредитних установ.

** Сумарні активи — чисті активи, тобто сума активів, зменшена на суму технічних рахунків і контрагтів.

Інші показники обчислені за вартістю виникнення, а не за сучасною вартістю. Так, наприклад, показник "Кредитний портфель" вказує суму вкладень банку в кредити, а не сучасну вартість портфеля, визначену за методом нарахованих доходів.

27 (20)	ЮГТОКОБАНК	102 842	10 466	1 251	61 726	11 913	1 428	7 689	8 369
У групі II — 20 банків.		3 846 632	140 096	459 932	2 038 813	450 987	161 776	216 278	388 750
Усього по групі		21.91%	12.45%	42.85%	21.30%	21.20%	40.84%	10.56%	30.74%
Питома вага групи у системі в цілому		Група III. Середні банки (активи > 10 млн. грн.)							
28 (1)	"КИЇВ"	98 763	3 897	4 893	51 945	22 502	3 540	5 144	6 843
29 (2)	МТ-БАНК	98 465	8 236	16 720	52 819	15 260	52	1 084	4 294
30 (3)	АВТОЗАБАНК	89 196	1 937	36 414	18 654	19 887	5 405	2 535	4 564
31 (4)	"КИЇВ-ПРИВАТ"	87 996	475	25 641	23 762	21 786	1 696	1 110	13 526
32 (5)	"МЕТАЛУРГ"	87 700	5 202	7 654	43 080	18 800	2 952	4 604	5 408
33 (6)	"ПЕРСОНАЛЬНИЙ КОМП'ЮТЕР"	86 141	2 323	2 718	23 311	10 491	9 377	14 212	23 703
34 (7)	"МРІЯ"	84 828	7 020	4 405	56 307	10 722	421	3 700	2 252
35 (8)	"ГРАНТ"	84 543	5 220	6 952	42 210	9 854	4 146	6 357	9 803
36 (9)	"АЖІО"	81 262	5 086	2 347	39 826	19 679	421	10 447	3 457
37 (10)	ЕНЕРГОБАНК	79 685	10 133	1 556	49 020	1 505	5 170	7 315	4 886
38 (11)	ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	78 303	4 403	4 753	36 171	2 862	148	6 829	23 136
39 (12)	"БАНКІРСЬКИЙ ДІМ"	69 929	8 360	4 472	26 887	5 797	127	6 630	17 656
40 (13)	УКРГАЗПРОМБАНК	67 294	2 676	789	38 586	8 755	3 843	1 321	11 263
41 (14)	ДОНЕЦЬКИЙ МІСЬКИЙ БАНК	60 107	552	16 827	40 876	1 038	14	675	124
42 (15)	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	59 106	1 934	7 963	18 973	20 452	7 118	2 592	76
43 (16)	ЕКСПОБАНК	57 906	5 014	1 558	31 739	7 994	2 479	7 010	2 112
44 (17)	ДОНБІРЖБАНК	54 671	5 207	25	7 455	41 747	76	395	-234
45 (18)	ІНТЕРБАНК	51 239	5 812	6 032	17 097	9 805	2 298	1 503	8 692
46 (19)	"ПІВДЕННИЙ"	49 843	2 693	4 076	12 737	16 293	1 399	5 436	5 207
47 (20)	"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	49 215	8 125	826	269	1 248	95	2 344	36 308
48 (21)	ПІВДЕНКОМБАНК	46 619	2 291	4 977	31 469	1 213	2 325	3 253	1 091
49 (22)	"ЕТАЛОН"	46 599	1 927	22	17 941	18 294	3 472	3 164	1 780
50 (23)	УКРНАФТОГАЗБАНК	46 350	1 721	613	28 706	8 131	447	4 696	2 035
51 (24)	"ЕРА"	46 350	1 134	3 638	6 350	32 712	232	571	1 713
52 (25)	"НОВИЙ"	45 944	4 882	1 510	28 211	980	78	4 276	6 007
53 (26)	ЛЕТБАНК	42 869	3 795	5 808	16 642	10 152	1 164	2 700	2 608
54 (27)	"ЮНЕКС"	42 104	858	6 482	14 463	870	0	2 815	16 616
55 (28)	УМІВБ	40 758	87	83	3 133	0	8 869	21 430	7 155
56 (29)	ОЛ-БАНК	38 541	1 564	3 558	17 344	7 614	1 490	5 126	1 847
57 (30)	"ФОРУМ"	38 464	3 539	1 925	23 055	6 053	165	3 704	23
58 (31)	"АЛЛОЖ"	37 636	628	71	26 338	1 601	8 493	727	-222
59 (32)	РОСТОК-БАНК	37 552	914	312	29 124	2 407	346	1 450	2 991
60 (33)	"ЕЛТА"	37 022	2 449	3 986	18 339	1 528	835	4 378	5 507
61 (34)	"КРЕДІ СВІСС ФЬОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)"	36 336	4 121	4 112	7 222	20 209	0	558	113
62 (35)	"КІЇВСКА РУСЬ"	36 186	2 142	1 124	15 370	13 956	1 589	583	1 423
63 (36)	ЕЛЕКТРОНБАНК	36 020	2 034	1 529	17 836	9 203	1 464	3 310	643
64 (37)	"ГЕОСАНТІС"	35 734	3 767	365	28 706	161	377	1 161	1 197
65 (38)	ДОНВУГЛЕКОМБАНК	34 248	175	198	25 221	786	1 811	1 963	4 092

66 (39)	ТРАНСБАНК	31 520	2 012	1 516	18 785	5 974	594	1 905	744
67 (40)	"МЕРКУРІЙ"	29 895	7 381	1 269	10 729	8 995	679	787	55
68 (41)	"ДЕМАРК"	29 109	594	1 184	17 952	6 456	2 723	1 218	-1 019
69 (42)	УКРГАЗБАНК	29 043	4 605	4 273	12 931	5 073	269	598	1 293
70 (43)	БАНК ДЕПОЗИТНО-КРЕДИТНИЙ (УКРАЇНА) ЛТД. У м. Луцьку	28 361	396	229	16 762	10 072	0	1 180	-278
71 (44)	ПОЛКОМБАНК	28 286	1 064	746	15 134	6 469	404	686	3 782
72 (45)	"КНЯЖИЙ"	28 220	3 768	3 748	11 212	638	2 991	3 442	2 372
73 (46)	"КРЕДИТАНШТАЛТ УКРАЇНА"	27 693	1 346	1 723	7 211	15 985	0	850	577
74 (47)	ЗАХІДНОКОМБАНК	27 602	2 315	1 169	17 864	5 370	224	588	72
75 (48)	"УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	27 578	9 368	181	9 986	1 344	1 354	3 721	1 625
76 (49)	ІНГ БАНК УКРАЇНА	26 403	95	287	18 299	7 245	0	113	364
77 (50)	МЕГАБАНК	24 522	2 022	800	14 054	2 198	2 189	1 842	1 417
78 (51)	"ІНТЕГРАЛ"	24 376	2 459	1 837	10 062	6 480	1 168	1 776	594
79 (52)	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	23 393	1 045	0	11 459	9 655	0	632	602
80 (53)	ЧЕРНІГІВБАНК	22 665	817	2 725	6 474	11 105	4	1 251	290
81 (54)	ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	21 886	1 884	3 033	10 532	1 130	831	2 805	1 671
82 (55)	"УКООСПІЛКА"	21 634	1 914	180	15 515	1 888	102	796	1 290
83 (56)	ІКАР-БАНК	21 429	1 568	2 681	10 288	961	198	2 656	3 077
84 (57)	ПОЛТАВА-БАНК	21 355	2 181	721	9 599	2 465	2 585	2 198	1 806
85 (58)	"ПРИЧОРНОМОР'Я"	19 832	1 406	2 903	11 899	744	55	630	2 194
86 (59)	"СИНДИКАТ"	19 505	2 150	19	5 753	7 440	650	679	2 814
87 (60)	"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	19 289	2 501	1 461	7 709	5 126	975	779	738
88 (61)	АВІАТЕКБАНК	19 273	625	2 554	8 624	4 755	784	857	1 075
89 (62)	РЕГІОН-БАНК	18 580	2 222	1 307	12 155	892	73	1 524	406
90 (63)	"АРКАДА"	18 319	2 132	321	12 195	1 969	1 257	2 342	-1 897
91 (64)	"ЗГОДА"	18 039	3 004	105	7 288	6 344	9	491	798
92 (65)	ДЕМОСБАНК	17 991	1 204	2 834	6 287	3 440	193	288	3 745
93 (66)	"СТАРОКІЇВСЬКИЙ"	17 748	1 573	348	4 967	9 109	215	563	974
94 (67)	"ПРИКАРПАТТЯ"	17 536	698	984	12 397	950	75	1 807	624
95 (68)	ІНДУСТРИАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	17 511	870	34	8 611	326	473	6 510	686
96 (69)	ІМЕКСБАНК	17 328	1 649	424	13 020	489	0	549	1 198
97 (70)	"АВТОРИТЕТ"	17 263	2 611	1 804	1 427	9 121	831	1 457	11
98 (71)	"ПОРТО-ФРАНКО"	17 200	1 839	1 688	9 535	473	533	884	2 247
99 (72)	"ЗОЛОТІ ВОРОТА"	16 899	2 618	441	12 157	729	100	410	444
100 (73)	"ФЕБ"	15 988	1 697	338	7 664	4 739	123	815	610
101 (74)	"КАПІТАЛ"	15 925	1 501	2 010	8 620	1 384	812	401	1 196
102 (75)	ІНДУСТРИАЛБАНК	15 597	4 318	834	7 905	1 984	163	456	-63
103 (76)	ЕКСПРЕС БАНК	12 985	2 660	948	7 114	1 839	64	572	-213
104 (77)	РАДАБАНК	12 579	849	294	7 306	589	2 482	419	641
105 (78)	АВТОКРАЗБАНК	12 523	621	1 216	7 335	444	1 202	832	873
106 (79)	ІНВЕСТБАНК	12 110	674	1 613	6 900	2 136	3	755	30
107 (80)	УКРАЇНСЬКИЙ БАНК ТОРГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	11 623	1 079	574	7 861	287	7	1 533	281

108 (81)	ЗАХІДБУДГАЗБАНК	11 247	853	1 149	6 956	1 070	277	626	316
109 (82)	"СЛАВУТИЧ"	11 211	328	88	6 965	2 891	164	650	124
110 (83)	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	11 156	1 292	3 034	3 399	1 097	590	573	1 171
111 (84)	"НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ"	11 055	135	171	7 382	2 335	1	309	721
112 (85)	ВОЛИНЬТОРГІНВЕСТИБАНК	10 991	387	10	7 633	2 003	72	727	159
113 (86)	КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	10 983	2 528	0	4 064	3 461	0	388	543
114 (87)	"ТАВРІЯ"	10 871	1 361	505	5 233	197	1 195	1 436	943
115 (88)	КИЇВСЬКИЙ НАРОДНИЙ БАНК	10 820	515	450	6 161	56	84	2 951	603
116 (89)	"ЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	10 361	311	76	4 401	465	448	3 237	1 422
117 (90)	ХАРКІВСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	10 002	608	316	7 423	918	323	249	165
У групі III – 90 банків.									
Усього по групі		3 186 774	227 993	256 091	1 486 391	593 557	114 469	222 864	285 410
Питома вага групи у системі в цілому		18.15%	20.26%	23.86%	15.61%	27.90%	28.90%	10.88%	22.57%
Група IV. Малі банки (активи < 10 млн. грн.)									
118 (1)	"СИНТЕЗ"	9 916	1 761	226	7 271	77	95	246	241
119 (2)	ІНТЕРКОНТБАНК	9 712	476	109	4 702	164	607	1 454	2 200
120 (3)	"КЛАСИК"	9 627	4 236	25	3 261	0	982	168	955
121 (4)	"НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	9 269	758	4 536	2 721	1 021	135	83	16
122 (5)	КИЇВКООПБАНК	9 169	2 720	236	1 848	2 458	13	1 154	739
123 (6)	"ПОДІЛЛЯ"	8 921	387	23	6 945	490	16	414	644
124 (7)	"ПОЛІССЯ"	8 888	177	237	4 356	46	2 316	908	847
125 (8)	КООПІНВЕСТИБАНК	8 844	906	392	5 522	105	0	878	1 041
126 (9)	"СЛОБОЖАНЩИНА"	8 824	1 402	76	6 974	65	0	241	65
127 (10)	СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ БАНК	8 787	355	1 306	5 547	1 478	0	196	-96
128 (11)	КИЇВСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	8 772	1 016	208	6 181	237	0	949	180
129 (12)	"КРИМКРЕДИТ"	8 772	148	13	1 158	0	1 581	2 265	3 627
130 (13)	ЗАХІДІНВЕСТИБАНК	8 765	380	0	6 721	154	0	229	1 280
131 (14)	ТАВРИДА-БАНК	8 277	443	245	4 166	697	841	1 246	640
132 (15)	ІПОТЕЧНИЙ БАНК	8 169	2	2	7 020	12	6	219	909
133 (16)	АКСІ-БАНК	7 903	455	0	5 853	246	12	577	760
134 (17)	ЯЛТАБАНК	7 803	169	78	6 041	0	10	363	1 141
135 (18)	"ДОНКРЕДИТІНВЕСТ"	7 687	457	2	3 169	325	954	828	1 951
136 (19)	ПРОМЕКОНОМБАНК	7 503	198	0	5 684	1 213	0	314	95
137 (20)	ОДЕСА-БАНК	7 178	454	127	5 622	383	0	349	243
138 (21)	"ЛЬВІВ"	6 980	512	451	3 127	366	254	1 247	1 023
139 (22)	ШАХТЕКОНОМБАНК	6 951	26	3	4 860	77	22	1 602	360
140 (23)	"ГАРАНТ"	6 936	848	0	4 176	1 679	9	126	98
141 (24)	ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВИЙ БАНК	6 898	123	45	2 271	818	1 100	1 563	978
142 (25)	КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКИЙ БАНК	6 828	503	71	2 625	438	97	960	2 134
143 (26)	"АНТАРЕС"	6 585	412	30	3 869	125	155	469	1 525
144 (27)	ТЕХНОБАНК	6 574	210	2 093	3 121	123	220	478	328
145 (28)	"БУКОВИНА"	6 468	1 195	0	3 619	1 022	280	276	77
146 (29)	"ПРИВАТ-ЕКСПЕЛ"	6 251	1 841	473	2 362	41	1 038	482	14

147 (30)	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО-ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	6 089	1 143	37	3 593	334	0	350	632
148 (31)	СІЛЬГОСПБАНК	6 004	188	40	3 819	33	1 459	370	95
149 (32)	НЕВІКОН-БАНК	5 978	14	226	1 113	0	700	2 403	1 523
150 (33)	"ТК КРЕДИТ"	5 819	1 090	528	1 576	176	1 128	450	872
151 (34)	УКРХАРЧПРОМБАНК	5 764	287	6	4 566	0	120	284	510
152 (35)	"АНДРІВСЬКИЙ"	5 575	817	12	4 020	535	0	149	42
153 (36)	АЗОВ-БАНК	5 537	272	0	3 076	1 087	754	144	204
154 (37)	ЗАВОДБАНК	5 466	86	2	4 140	33	12	583	610
155 (38)	ІНВЕСТ-КРИВБАС БАНК	5 395	722	0	2 074	0	0	1 713	886
156 (39)	"МОРСЬКИЙ"	5 381	268	39	3 266	1 151	12	667	-22
157 (40)	ГЕНЕРАЛЬНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	5 363	8	4 770	66	0	0	348	170
158 (41)	"ЕВРОЦЕНТР"	5 362	40	8	4 547	46	179	443	100
159 (42)	УКРКОМУН-БАНК	5 237	285	143	3 112	274	620	426	377
160 (43)	ФІНБАНК	5 221	659	151	3 378	690	152	385	-193
161 (44)	КОНКОРДІЯ-БАНК	4 704	184	602	3 470	254	0	172	22
162 (45)	"ВІТЧИЗНА"	4 590	122	0	2 232	1 213	370	198	456
163 (46)	"ЗОЛЯ"	4 549	2	7	2 521	0	1	1 130	808
164 (47)	"КАРПАТИ"	4 482	171	59	3 186	466	235	253	111
165 (48)	КОНТАКТ БАНК	4 188	262	1 830	1 309	0	7	267	513
166 (49)	"ТАВРІКА"	4 119	240	234	997	1 483	834	313	17
167 (50)	"АЛІЯНС"	4 106	351	33	3 299	4	2	274	144
168 (51)	"ЛЕВАДА"	3 826	159	0	3 576	51	0	114	-74
169 (52)	"АБСОЛЮТ"	3 801	545	38	1 984	368	9	476	381
170 (53)	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	3 671	30	2	2 355	1	1	798	485
171 (54)	"ДІАМАНТ"	3 432	127	0	2 904	0	0	304	96
172 (55)	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	3 398	130	285	369	808	0	1 721	85
173 (56)	"СТОЛИЧНИЙ"	3 324	295	0	1 673	264	677	247	168
174 (57)	ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	3 193	186	0	2 465	316	0	392	-167
175 (58)	"ДНІСТЕР"	3 163	210	45	2 322	156	407	259	-236
176 (59)	"ВІКТОРІЯ"	2 997	450	0	2 367	0	8	110	62
177 (60)	"АРКАДІЯ"	2 996	190	0	2 557	57	0	147	46
178 (61)	УКРУНІВЕРСАЛБАНК	2 933	114	0	2 504	0	19	275	21
179 (62)	МІСТО-БАНК	2 917	571	0	2 354	0	0	20	-28
180 (63)	"АМАСКО"	2 887	28	0	2 820	0	0	50	-12
181 (64)	КОРАЛ-БАНК	2 790	347	0	2 333	119	0	148	-157
182 (65)	"АРМАНД"	2 613	123	0	2 322	159	0	69	-61
183 (66)	"СЕРВІС"	2 506	36	0	2 396	20	1	109	-55
184 (67)	"КРИМ-ЮРТ"	2 323	83	0	2 134	0	0	169	-64
185 (68)	Кримська МВБ	2 096	32	0	51	0	30	1 450	532
186 (69)	"БАЗИС"	1 576	407	0	1 138	3	1 374	-1 595	249
У групі IV – 69 банків.									
Усього по групі		398 624	33 843	20 104	230 772	23 961	19 833	36 870	33 242
Питома вага групи у системі в цілому		2.27%	3.01%	1.87%	2.42%	1.13%	5.01%	1.80%	2.63%
Усього по банківській системі:		17 558 768	1 125 303	1 073 386	9 523 513	2 127 461	396 148	2 048 265	1 264 692

Структура пасивів комерційних банків України за станом на 01.07.1998 р.

тис. грн.

№ п/п	Назва банку	Статутний капітал	Інший капітал	Результат року	Кошти бюджету	Кредити від інших банків	Рахунки банків	Рахунки юридичних осіб	Депозити юридичних осіб	Вклади населення	Інші пасиви
Група I. Найбільші банки (активи > 500 млн. грн.)											
1 (1)	ПРОІНВЕСТБАНК	200 175	479 197	49 605	184 084	170 836	25 757	541 745	101 733	495 621	133 748
2 (2)	"УКРАЇНА"	46 738	462 285	1 282	136 677	365 981	100 611	303 371	57 716	290 166	164 380
3 (3)	ПРИВАТБАНК	112 000	79 435	34 156	4 035	201 840	75 313	251 498	125 303	427 706	173 463
4 (4)	УКРОСЦБАНК	27 254	268 972	29 704	187 573	81 954	35	397 828	54 261	114 253	73 667
5 (5)	ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ	9 402	171 071	9 596	2 387	61 402	22	47 330	648	799 075	88 071
6 (6)	УКРЕКОІМБАНК	106 499	100 849	10 484	10 651	84 055	262 210	240 313	27 602	47 269	63 725
7 (7)	"АВАЛЬ"	34 674	65 347	8 507	283 621	43 060	19 438	266 088	35 192	111 703	79 458
У групі I – 7 банків.											
Усього по групі		536 742	1 627 157	143 345	809 029	1 009 129	483 385	483 385	402 454	2 285 792	781 532
Питома вага групи у системі в цілому		29.45%	74.19%	46.38%	94.21%	45.36%	50.73%	39.04%	39.04%	77.24%	39.03%
Група II. Великі банки (активи > 100 млн. грн.)											
8 (1)	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	23 000	84 438	11 636	34	97 987	16 008	86 487	50 275	15 326	27 444
9 (2)	КИЇВСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	21 352	418	271	0	275 609	0	1 257	3 974	532	28 354
10 (3)	БРОКБІЗНЕСБАНК	9 120	34 849	897	4 641	72 178	18 563	70 562	15 799	17 238	61 693
11 (4)	УКРІНБАНК	15 209	27 191	2 249	437	47 918	6 735	59 748	25 674	42 718	16 663
12 (5)	УКРСИБАНК	90 000	9 381	8 343	4 129	12 438	1 489	21 624	43 394	5 916	22 097
13 (6)	"НАДРА"	25 302	11 696	820	1 343	26 200	57 001	20 391	17 665	12 238	39 839
14 (7)	"СЛОВ'ЯНСЬКИЙ"	16 641	61 119	22 065	0	23 969	17 802	8 270	3 400	18 853	25 392
15 (8)	"ІНКО"	1 000	-60 175	537	15	30 261	14 451	3	5 269	737	199 265
16 (9)	ГРАДОБАНК	58 503	-10 279	-19 029	15	16 583	119	2 553	1 767	1 687	136 401
17 (10)	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	6 883	22 473	1 137	274	56 107	24 685	14 292	19 221	16 406	7 418
18 (11)	ПРАВЕКОБАНК	15 000	7 664	949	1 192	17 620	8	31 962	20 363	51 846	19 793
19 (12)	"КРЕДІ ЛЮНЕ УКРАЇНА"	22 261	1 420	8 113	0	15 380	51	69 495	37 637	627	11 150
20 (13)	"ФІНАНСИ І КРЕДИТ"	20 000	3 789	709	10 216	30 996	1 999	56 912	13 493	8 814	9 108
21 (14)	РЕАЛ-БАНК	8 004	2 972	2 592	0	26 222	8 990	5 498	3 444	3 250	87 890
22 (15)	ВАБАНК	11 251	17 584	609	0	48 361	9 406	13 394	2 284	16 981	19 581
23 (16)	"КРЕДИТ-ДНІПРО"	21 888	12 926	2 232	0	37 123	2 649	9 323	20 604	12 633	10 063
24 (17)	"СОСЬТЕ ЖЕНЕРАЛЬ УКРАЇНА"	23 311	10 609	8 752	0	12 568	38 602	18 349	10 134	283	1 299
25 (18)	"ЗЕВС"	18 000	9 272	1 690	32	31 612	4 707	9 956	15 668	10 746	19 365
26 (19)	ІНКОМБАНК-УКРАЇНА	20 971	1 065	4 265	0	18 633	47 261	8 370	596	13 761	5 698
27 (20)	ЮТТОКОБАНК	11 347	7 047	906	123	13 247	1 870	13 494	16 720	29 653	8 436
У групі II – 20 банків.											
Усього по групі		439 041	255 458	59 742	22 450	911 011	272 416	272 416	327 380	280 245	756 949
Питома вага групи у системі в цілому		24.09%	11.65%	19.33%	2.61%	40.95%	28.59%	31.75%	31.75%	9.47%	37.80%

Група III. Середні банки (активи > 10 млн. грн.)

28 (1)	"КИЇВ"	12 874	5 403	2 825	3 471	11 520	114	29 095	14 449	14 558	4 454
29 (2)	МТ-БАНК	16 100	3 015	7 251	15	0	1 135	43 470	4 416	416	22 646
30 (3)	АВТОЗАБАНК	3 700	3 959	3 447	0	6 241	0	39 046	20 635	7 057	5 111
31 (4)	"КИЇВ-ПРИВАТ"	7 500	4 333	6	15	22 594	25 585	3 489	3 802	5 944	14 748
32 (5)	"МЕТАЛУРГ"	11 624	16 259	10 781	0	3 760	1 106	12 522	2 027	19 890	9 933
33 (6)	"ПЕРСОНАЛЬНИЙ КОМП'ЮТЕР"	7 500	11 451	358	8	0	17 119	9 417	0	13 422	26 887
34 (7)	"МІРІЯ"	7 635	5 058	2 216	15	2 476	3 541	14 912	27 629	15 919	5 416
35 (8)	"ГРАНТ"	7 000	7 763	2 517	37	600	0	41 424	19 957	2 309	2 936
36 (9)	"АЖІО"	6 712	16 879	4 284	2	11 922	339	16 702	2 049	9 166	13 207
37 (10)	ЕНЕРГОБАНК	10 151	9 652	1 488	0	7 840	110	17 617	8 147	15 757	8 922
38 (11)	ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	7 322	8 019	767	21	15 821	4 820	12 969	2 608	21 671	4 283
39 (12)	"БАНКІРСЬКИЙ ДІМ"	8 260	3 205	613	0	5 056	20 337	2 977	6 137	5 046	18 298
40 (13)	УКРГАЗПРОМБАНК	7 200	12 539	4 639	0	1 032	194	19 202	7 126	2 412	12 891
41 (14)	ДОНЕЦЬКИЙ МІСЬКИЙ БАНК	12 002	1 460	8 910	1 355	1 676	588	3 453	5 159	292	25 212
42 (15)	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	11 814	6 386	2 270	1 833	0	0	14 325	17 078	284	5 116
43 (16)	ЕКСПОБАНК	8 050	4 206	908	0	12 667	1	15 191	4 759	6 457	5 666
44 (17)	ДОНБІРЖБАНК	6 596	2 401	6 933	0	6 949	15 838	461	0	13 905	1 589
45 (18)	ІНТЕРБАНК	6 516	2 670	703	112	0	12 311	5 150	1 351	13 976	8 450
46 (19)	"ПІВДЕННИЙ"	7 000	1 910	3 102	58	12 543	151	12 420	4 669	1 989	6 000
47 (20)	"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	4 000	125	131	0	544	5 352	0	0	0	39 063
48 (21)	ПІВДЕНКОМБАНК	12 149	6 582	129	0	1 841	9 423	3 276	3 958	4 727	4 534
49 (22)	"ЕТАЛОН"	3 400	3 458	1 891	0	10 001	0	5 158	17 368	3 779	1 545
50 (23)	УКРНАФТОГАЗБАНК	20 249	5 496	233	0	0	3 508	5 553	5 702	1 180	4 428
51 (24)	"ЕРА"	6 477	340	95	16	17 817	4 122	4 566	2 155	5 767	4 996
52 (25)	"НОВИЙ"	6 491	4 186	48	76	1 150	267	7 266	7 231	6 824	12 404
53 (26)	ЛІГБАНК	3 176	2 742	284	0	6 779	1 082	9 762	2 149	7 280	9 616
54 (27)	"ЮНЕКС"	8 000	2 132	2	0	1 162	626	619	5 287	676	23 601
55 (28)	УМВБ	3 000	35 352	289	0	600	0	0	0	0	1 517
56 (29)	ОЛ-БАНК	7 784	8 552	570	187	0	3	13 534	1 562	3 187	3 162
57 (30)	"ФОРУМ"	6 000	1 460	2 259	0	638	556	12 331	544	3 559	11 017
58 (31)	"АЛЛОЖ"	15 000	779	1 512	0	3 000	4 198	1 113	1 071	377	10 586
59 (32)	РОСТОК БАНК	6 894	1 337	530	1 667	6 200	2 750	4 994	6 748	5 837	595
60 (33)	"ЕЛІТА"	10 007	3 475	874	597	500	186	4 345	2 398	11 251	3 389
61 (34)	"КРЕДІ СВІСС ФЬОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)"	28 275	294	1 397	0	733	0	97	2 156	0	3 385
62 (35)	"КИЇВСКА РУСЬ"	4 842	703	986	5	16 703	0	6 169	1 982	2 055	2 742
63 (36)	ЕЛЕКТРОНБАНК	6 752	5 584	1 210	0	1 032	468	4 847	4 109	11 016	991
64 (37)	"ГЕОСАНТІС"	6 390	1 089	10	0	7 369	3 120	11 554	1 781	3 400	1 021
65 (38)	ДОНВУГЛЕКОМБАНК	2 300	1 538	-1 533	4 306	13 755	8	1 713	772	6 196	5 192
66 (39)	ТРАНСБАНК	7 000	7 221	1 802	256	0	3 113	7 567	1 023	2 536	1 001
67 (40)	"МЕРКУРІЙ"	6 600	609	1 087	0	0	0	20 192	65	677	565
68 (41)	"ДЕМАРК"	7 657	3 031	139	167	7 991	2 466	3 039	934	3 362	334

69 (42)	УКРГАЗБАНК	2 300	744	9	0	5 000	8 032	5 074	3 815	1 188	2 881
70 (43)	БАНК ДЕПОЗИТНО-КРЕДИТНИЙ (УКРАЇНА) ЛТД у м. Луцьку	22 489	1 871	2 615	0	701	0	260	0	74	370
71 (44)	ПОЛІКОМБАНК	7 000	2 418	105	27	5 285	0	1 595	5 369	4 557	1 929
72 (45)	"КНЯЖИЙ"	6 300	1 024	9	8	3 177	1 955	2 579	3 446	3 122	6 601
73 (46)	"КРЕДИТАНШТАЛЕТ УКРАЇНА"	21 160	969	560	0	4 128	0	0	557	0	311
74 (47)	ЗАХІДКОМБАНК	4 974	1 088	331	437	371	1 026	6 751	302	9 999	2 324
75 (48)	"УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	6 500	446	292	0	0	11 111	4 593	3 670	663	313
76 (49)	ІНГ БАНК УКРАЇНА	20 971	0	-758	0	3 705	0	523	51	0	1 911
77 (50)	МЕТАБАНК	10 673	2 062	2 483	1 783	0	0	5 962	781	67	710
78 (51)	"ІНТЕГРАЛ"	6 958	1 453	1 427	0	0	8 455	3 167	551	1 758	607
79 (52)	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	12 500	0	1 161	0	6 650	2 200	173	200	400	109
80 (53)	ЧЕРНІГІВБАНК	3 650	1 586	351	0	6 488	3 007	1 233	1 218	4 267	884
81 (54)	ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	2 304	1 520	170	941	2 038	130	6 837	2 722	4 637	587
82 (55)	"УКООСПІЛКА"	4 755	1 437	1 447	0	0	0	3 611	6 282	3 520	582
83 (56)	ІКАР-БАНК	4 140	2 337	159	0	1 231	0	3 995	1 293	5 366	2 907
84 (57)	ПОЛТАВА-БАНК	5 500	1 844	69	60	274	0	5 001	998	6 115	1 493
85 (58)	"ПРИЧОРНОМОР'Я"	6 069	1 212	285	0	1 134	113	1 157	1 263	2 273	6 295
86 (59)	"СИНДИКАТ"	3 050	631	13	0	6 058	3 557	3 992	0	25	2 181
87 (60)	"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	4 259	1 255	536	102	2 631	2 066	5 527	368	1 633	911
88 (61)	АВІАТЕКБАНК	7 000	686	1 236	0	4 644	1 083	3 454	367	285	519
89 (62)	РЕГІОН-БАНК	6 239	1 855	526	176	0	0	3 448	481	5 390	665
90 (63)	"АРКАДА"	8 015	2 641	-1 128	0	0	0	1 823	37	6 694	236
91 (64)	"ЗГОДА"	2 420	1 159	1 308	0	0	619	3 886	574	596	7 477
92 (65)	ДЕМОСБАНК	4 000	269	496	0	1 000	403	7 209	358	1 313	2 943
93 (66)	"СТАРОКИЇВСЬКИЙ"	2 300	931	1 518	1 199	1 400	1	4 708	806	3 758	1 127
94 (67)	"ПРИКАРПАТТЯ"	6 758	1 063	548	211	0	570	835	385	6 271	893
95 (68)	ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	6 600	4 012	424	0	0	2 676	1 072	42	2 498	187
96 (69)	ІМЕКСБАНК	4 000	1 189	711	0	3 968	300	1 453	1 449	3 388	871
97 (70)	"АВТОРИТЕТ"	7 000	1 579	671	0	1 300	1	1 127	88	1 523	3 973
98 (71)	"ПОРТО-ФРАНКО"	6 335	991	437	467	500	0	3 903	400	2 921	1 246
99 (72)	"ЗОЛОТІ ВОРОТА"	6 398	686	126	417	0	1	3 267	95	5 045	864
100 (73)	"ФЕБ"	5 369	1 714	473	0	910	0	3 370	642	1 855	1 655
101 (74)	"КАПІТАЛ"	3 000	721	50	0	0	62	1 241	7 381	2 829	641
102 (75)	ІНДУСТРІАЛБАНК	3 621	168	41	0	0	0	6 438	888	1 072	3 368
103 (76)	ЕКОСПРЕС БАНК	4 931	739	620	0	0	0	5 127	141	227	1 200
104 (77)	РАДАБАНК	5 062	329	653	0	550	346	799	3 625	926	291
105 (78)	АВТОКРАЗБАНК	4 606	748	469	0	1 585	0	1 249	1 134	2 087	645
106 (79)	ІНВЕСТБАНК	3 281	1 987	906	0	256	0	3 095	672	1 242	671
107 (80)	УКРАЇНСЬКИЙ БАНК ТОРГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	6 000	524	252	0	103	1	2 579	473	975	715
108 (81)	ЗАХІДБУДГАЗБАНК	4 000	795	422	0	206	0	510	146	4 055	1 112
109 (82)	"СЛАВУТИЧ"	4 461	3 127	83	0	200	0	1 559	21	1 365	395
110 (83)	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	3 700	770	279	2 035	0	3	1 297	100	31	2 941

111 (84)	"НАЦІОНАЛЬНИ ІНВЕСТИЦІЇ"	6 024	199	386	0	700	56	1 662	815	362	851
112 (85)	ВОЛИНЬТОРГІНВЕСТБАНК	3 112	503	53	0	813	0	1 052	286	4 977	194
113 (86)	КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	12 108	80	-1 237	0	0	0	0	0	0	32
114 (87)	"ТАВРІЯ"	2 300	1 032	244	55	0	501	2 039	1 408	979	2 263
115 (88)	КИЇВСЬКИЙ НАРОДНИЙ БАНК	2 300	2 422	8	0	0	1	2 357	2 842	451	439
116 (89)	"ЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	2 220	3 898	19	0	0	414	1 215	37	1 903	655
117 (90)	ХАРКІВСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	3 081	389	251	0	100	0	1 283	1 232	572	3 095
У групі III – 90 банків.		649 800	283 575	100 082	22 140	287 607	193 326	193 326	280 813	369 198	423 579
Усього по групі		35,65%	12,93%	32,38%	2,58%	12,93%	20,29%	27,24%	27,24%	12,48%	21,15%
Група IV. Малі банки (активи < 10 млн. грн.)											
118 (1)	"СИНТЕЗ"	4 725	359	130	0	200	1 374	1 995	100	80	955
119 (2)	ІНТЕРКОНТБАНК	2 319	837	81	24	730	0	1 776	428	1 319	2 198
120 (3)	"КЛАСИК"	2 208	373	127	224	0	377	5 065	505	321	428
121 (4)	"НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	5 769	348	699	0	750	0	1 223	0	400	80
122 (5)	КИЇВКООПБАНК	2 217	85	43	21	746	0	4 126	1 796	3	132
123 (6)	"ПОДІЛЛЯ"	2 300	505	186	23	100	0	760	334	3 676	1 086
124 (7)	"ПОЛІССЯ"	2 803	1 343	-585	0	0	0	294	147	1 242	3 644
125 (8)	КООПІНВЕСТБАНК	3 966	192	143	605	20	0	1 943	823	1 064	83
126 (9)	"СЛОБОЖАНЩИНА"	4 700	150	389	864	0	0	2 378	237	33	74
127 (10)	СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ БАНК	3 495	180	753	0	200	0	2 846	1 200	0	112
128 (11)	КИЇВСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	3 869	93	23	0	103	800	1 807	1 127	737	213
129 (12)	"КРИМКРЕДИТ"	3 375	236	4	120	0	0	505	148	117	4 267
130 (13)	ЗАХІДІНВЕСТБАНК	5 238	688	-551	0	0	0	2 589	300	410	111
131 (14)	ТАВРИДА-БАНК	3 515	1 278	423	235	380	0	635	399	709	704
132 (15)	ІПОТЕЧНИЙ БАНК	2 850	-311	-452	0	4 983	0	17	177	43	1 362
133 (16)	АКСІ-БАНК	2 698	495	36	0	2 000	0	429	2	137	2 106
134 (17)	ЯЛТАБАНК	2 400	741	166	0	436	0	1 865	466	675	1 054
135 (18)	"ДОНКРЕДИТІНВЕСТ"	2 438	18	57	0	0	0	1 741	0	16	3 418
136 (19)	ПРОМЕКОНОМБАНК	5 519	63	284	0	1 169	0	425	0	0	43
137 (20)	ОДЕСА-БАНК	3 600	568	495	0	150	300	1 114	133	685	134
138 (21)	"ЛЬВІВ"	2 351	1 332	146	1	0	0	1 263	890	846	152
139 (22)	ШАХТЕКОНОМБАНК	2 450	336	-52	2 602	0	0	283	184	759	389
140 (23)	"ГАРАНТ"	2 300	42	0	0	0	0	18	2 660	0	1 917
141 (24)	ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВИЙ БАНК	2 230	410	10	0	1 050	0	1 107	245	126	1 720
142 (25)	КИЇВО-ПЕЧЕРСЬКИЙ БАНК	4 204	461	12	0	420	0	679	282	159	611
143 (26)	"АНТАРЕС"	3 500	477	76	0	450	64	729	413	672	204
144 (27)	ТЕХНОБАНК	2 500	348	75	0	0	3	404	98	836	2 309
145 (28)	"БУКОВИНА"	2 130	274	241	0	300	0	738	800	0	1 985
146 (29)	"ПРИВАТ-ЕКСЕЛ"	4 410	797	281	40	0	0	273	59	311	79
147 (30)	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО-ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	3 451	147	1	0	0	0	1 236	680	284	291
148 (31)	СІЛЬГОСПБАНК	2 661	343	72	0	100	0	717	105	77	1 929
149 (32)	НЕВІКОМ-БАНК	3 075	2 070	1	9	0	10	192	82	120	419

150 (33)	"ТК КРЕДИТ"	2 499	584	24	64	0	0	0	1 706	0	335	607
151 (34)	УКРХАРЧПРОМБАНК	2 960	530	0	0	0	1	1 191	204	513	364	
152 (35)	"АНДРІВСЬКИЙ"	2 370	70	268	0	0	0	951	80	223	1 613	
153 (36)	АЗОВ-БАНК	2 305	98	2	0	0	0	87	1 470	1 446	130	
154 (37)	ЗАВОДБАНК	2 351	246	-22	0	0	0	1 708	10	176	997	
155 (38)	ІНВЕСТ-КРИВБАС БАНК	2 206	318	53	0	0	0	65	83	1 996	673	
156 (39)	"МОРСЬКИЙ"	2 913	918	176	0	98	15	607	489	338	-173	
157 (40)	ГЕНЕРАЛЬНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	2 882	901	-30	0	0	0	831	0	113	667	
158 (41)	"ЄВРОЦЕНТР"	2 500	300	6	0	25	0	484	447	1 295	304	
159 (42)	УКРКОМУНБАНК	2 458	153	39	77	0	0	1 300	437	75	698	
160 (43)	ФІНБАНК	2 300	675	386	0	0	0	1 634	0	51	174	
161 (44)	КОНКОРДІЯ-БАНК	4 383	109	57	0	0	0	103	0	0	52	
162 (45)	"ВІТЧИЗНА"	2 200	333	-53	138	100	0	178	0	508	1 185	
163 (46)	"ЗОРЯ"	2 803	1 155	0	0	400	0	102	0	57	32	
164 (47)	"КАРПАТИ"	2 503	402	28	0	196	0	599	328	371	55	
165 (48)	КОНТАКТ БАНК	2 775	466	67	0	250	0	185	0	20	425	
166 (49)	"ТАВРІКА"	3 000	275	117	0	0	0	460	50	30	187	
167 (50)	"АЛЬЯНС"	2 275	330	93	0	200	0	699	0	31	477	
168 (51)	"ЛЕВАДА"	2 826	89	85	0	0	0	273	239	287	27	
169 (52)	"АБСОЛЮТ"	2 430	154	50	56	100	232	522	9	99	148	
170 (53)	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	3 244	-745	-138	0	113	0	291	435	136	336	
171 (54)	"ДІАМАНТ"	2 361	186	2	0	0	0	233	0	0	650	
172 (55)	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	3 159	52	21	0	94	0	0	0	0	72	
173 (56)	"СТОЛИЧНИЙ"	2 350	168	22	0	0	0	339	443	0	2	
174 (57)	ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	2 356	241	99	1	0	0	317	97	0	82	
175 (58)	"ДНІСТЕР"	2 312	39	203	0	0	250	245	15	11	89	
176 (59)	"ВІКТОРІЯ"	2 400	216	165	0	0	0	147	0	37	31	
177 (60)	"АРКАДІЯ"	2 260	185	3	0	0	300	108	140	0	1	
178 (61)	УКРУНІВЕРСАЛБАНК	2 130	221	17	0	0	0	320	95	15	133	
179 (62)	МІСТО-БАНК	2 360	37	31	0	0	0	262	192	19	17	
180 (63)	"АМАСКО"	2 831	26	1	0	0	0	8	0	0	22	
181 (64)	КОРАЛ-БАНК	2 201	76	1	0	60	0	188	2	21	242	
182 (65)	"АРМАНД"	2 240	144	31	0	0	0	164	4	9	22	
183 (66)	"СЕРВІС"	2 200	9	1	5	0	0	129	85	1	76	
184 (67)	"КРИМ-ЮРТ"	2 127	-38	0	0	0	0	190	6	27	10	
185 (68)	Кримська МВБ	440	1 628	-26	0	0	28	0	0	0	25	
186 (69)	"БАЗИС"	2 260	1 090	785	0	822	0	763	175	1	-4 319	
У групі IV – 69 банків.		196 935	26 899	5 874	5 111	16 745	3 754					
Усього по групі		10.81%	1.23%	1.90%	0.60%	0.75%	0.39%	1.97%	20 353	24 098	40 294	
Питома вага групи у системі в цілому		1 822 518	2 193 088	309 042	858 730	2 224 492	952 882	1.97%	1 031 000	2 959 333	2 002 355	
Усього по банківській системі:								3 205 328				

Матеріали підготовлено управлінням зведеного економічного аналізу діяльності банків та аудиту департаменту безвізійного нагляду НБУ.

ДОСЛІДЖЕННЯ

Управління ризиками в комерційних банках

Для виходу з економічної кризи необхідно шукати і впроваджувати нетрадиційні для економіки України форми й методи парашування капіталу. Серед найскладніших проблем, які в нових умовах господарювання постають перед комерційними банками, — ризики, пов'язані з наданням підприємствам усіх форм власності довгострокових і короткострокових кредитів.

Частина комерційних банків України збанкрутувала саме через неповернення наданих кредитів. У важкому фінансовому стані постійно перебуває значна кількість діючих нині банківських установ, причому тенденції до поліпшення ситуації не простежується. У цих умовах особливої ваги набуває завдання оптимізації системи надійного захисту банків від негативних наслідків кредитування, розробка механізму діагностики, проектування та планування ризиків банківської системи.

Фінансове середовище, яке оточує банк, динамічно змінюється: впроваджуються нові технології, посилюється конкурентна боротьба за клієнтів, коригуються засоби регулювання банківської діяльності тощо. Отже, існує об'єктив-

на необхідність в управлінні ризиками шляхом нагляду і контролю за банківською діяльністю.

Як і кожне підприємство, що працює в умовах ринку, банк наражається на ризик витрат і банкрутства. Прагнучи максимізувати прибуток, керівництво фінансово-кредитної установи водночас намагається уникнути збитків. Ці два прагнення певною мірою суперечать один одному, що зумовлено протилежністю інтересів власників (акціонерів) банку і вкладників. Перші орієнтуються на отримання максимального доходу і готові йти на ризик, аби одержати додатковий прибуток; для других же найголовніше — зберегти свої кошти, довірені банку. Підтримка оптимального співвідношення між дохідністю і ризиком є однією з основних і найскладніших проблем управління філіями банків.

Назріла необхідність формування принципово нового напрямку трансформування банківської системи на основі постійного відтворення інноваційних процесів, реформування структури кредитування з метою послідовного витіснення економічно неефективних видів

діяльності перспективнішими. Окремі зміни мають сприяти підвищенню рівня інтегральної економічної ефективності банківської діяльності, її соціальній орієнтації.

Не нарощування процентних ставок, які покривають збитки заздалегідь відомих неплатників кредитів, а система об'єктивної оцінки ризиків, прогнозування, проектування і планування фінансової діяльності повинні стати магістральним напрямом трансформації фінансово-кредитної системи.

Багаторічне дослідження автором цієї статті проблеми управління ризиками у комерційних банках України дас змогу зробити такі висновки та пропозиції.

1. Кредитний ризик або ризик неповернення боргу можна визначити як невпевненість кредитора в тому, що боржник має намір і можливості виконати свої зобов'язання в обумовлені строки і відповідно до умов кредитної угоди. Така ситуація може бути спричинена:

- ♦ нездатністю боржника створити у визначений час адекватний грошовий потік у зв'язку з непередбаченими змінами в діловому, економічному і політичному оточенні, в якому діє позичальник;
- ♦ невпевненістю в майбутній вартості та якості застави під кредит;
- ♦ сумнівною діловою репутацією позичальника.

Кредитори зазвичай очікують, що їм виплатять усю суму кредиту або позики, яку вони надали, плюс обумовлений процент. Вони уникають ризику, принаймні прагнуть звести його до мінімуму. Як правило, кредитори намагаються визначити ступінь ризику, пов'язаного з певним позичальником та видом кредиту, до того, як надати позику, а також протягом її дії.

2. Оцінка ризику здійснюється за п'ятьма критеріями:



Микола Дмитренко,
директор Черкаського банківського коледжу НБУ.

Перші ознаки того, що кредит потрапляє у загрозову зону:

- ♦ зниження нормованих витрат;
- ♦ зменшення обсягів реалізації;
- ♦ збільшення обсягів реалізації в кредит;
- ♦ збільшення складських запасів;
- ♦ зростання кредиторської заборгованості;
- ♦ одноразові доходи;
- ♦ зменшення доходів;
- ♦ зростання заборгованості;
- ♦ надмірно низький рівень грошових статей балансу;
- ♦ щодо кредитів в обіговий капітал — позичальник не дотримується лімітів резервів для погашення позик;
- ♦ щодо приватних підприємств і кооперативів — виплачуються надмірно високі дивіденди.

♦ **Репутація.** Бажання і рішучість позичальника виконати свої зобов'язання. Процес оцінки складається зі співбесіди, перевірки даних як особистого характеру (наведених у рекомендаціях, поданих позичальником), так і ділового (перевірка кредиторів позичальника, поставальників і клієнтів). Інформація подається у письмовій формі, а якщо є тільки усна, працівник банку повинен занотувати її, вказавши дату і джерело інформації, та долучити до кредитної документації.

♦ **Можливості.** Спроможність позичальника одержувати гроші за всіма своїми операціями (загальний приплив грошей, одержаних позичальником протягом усього періоду його підприємницької діяльності) або в ході реалізації конкретного проекту (кредит під окремий проект) та здатність позичальника управляти коштами.

♦ **Capital.** Готовність позичальника використати власний капітал у проєкті, на який бере кредит. Позичальник повинен розділити ризик проєкту з кредитуючим банком, надавши певну частину свого акціонерного капіталу, тобто зв'язати себе зобов'язаннями.

♦ **Умови.** Аналіз стану місцевої, регіональної і загальнонаціональної економіки, а також галузі господарства позичальника. Він потрібен передусім тому, що особливості економічних умов і різні прогнози для різних галузей господарства часом обумовлюють різні критерії надання позик.

♦ **Застава.** Надійне забезпечення кредиту у формі застави чи гарантії може певною мірою компенсувати деяку невідповідність з іншими критеріями. Проте слід пам'ятати правило: не надавати кредити лише під заставу чи гарантії. Необхідно брати до уваги такі чинники: якість і ліквідність застави; реальність вилучення застави в законному порядку; співмірність ринкової вартості застави і розміру кредиту; періодичність її перегляду.

3. Управління кредитними ризиками є однією з основних складових банківської справи. Від його якості залежить успіх роботи банку в цілому. Дослідження банкрутств фінансово-кредитних установ засвідчує, що основною причиною цього, як правило, є низька якість активів. Банкіри і представники регулюючих органів справедливо вважають, що рівень управління кредитами є індикатором якості кредитного портфеля. Хоч якість активів відображає якість управління, на нього впливають ще й інші чинники: політика уряду, макроекономічні умови, форма власності банку тощо. Та незважаючи на важливість зовнішніх впливів на якість активів

Ознаки, які свідчать, що кредит — у загрозовій зоні:

- ♦ порушення строків повернення боргу та сплати процентів, інші неплатежі;
- ♦ позичальник просить подовжити термін погашення або збільшити суму кредиту, переглянувши кредитну угоду;
- ♦ позичальник несвоєчасно подає фінансові звіти або не подає їх узагалі;
- ♦ позичальник проводить ворожу щодо кредитора політику або уникає контактів із ним;
- ♦ хвороба або смерть позичальника.

фінансово-кредитної установи, основним в аналізі кредитного портфеля банку і його фінансової звітності є оцінка процесу управління кредитами.

Головними елементами ефективного управління кредитами є: ретельно розроблена кредитна політика; якісне управління портфелем; ефективний контроль за кредитами і добре підготовлений для цієї роботи персонал.

Поняття ризиків — основа банківської справи. Банки досягають успіху, якщо ризики, які вони на себе беруть, — зважені, контрольовані і перебувають у рамках їх фінансових можливостей. Активи, в основному кредити, повинні бути достатньо ліквідними для того, щоб у разі впливу коштів, витрат, збитків забезпечити акціонерам повний прибуток. Досягнення цих цілей лежить в основі політики банку щодо прийняття ризиків та управління ними.

Ефективне кредитне управління у масштабах держави забезпечує досягнення цілей національної політики, пов'язаних із ефективним розподілом обмежених фінансових ресурсів із метою прискорення економічного зростання і мінімізації збитків для економіки.

Фінансова лібералізація у постсоціалістичних країнах, зменшення ролі держави у банківській справі передбачають широкую автономію і велику фінансову відповідальність банків. У новостворених банківських системах вони мають виконувати роль, до якої, слід зауважити, наші банки нині не зовсім готові, а саме: сприяти впровадженню фінансової дисципліни в секторі підприємств шляхом розумного і зваже-

ного надання кредитів, ефективного управління ними, розробки методики і процедур впровадження кредитної політики.

4. Для поліпшення управління фінансами в комерційних банках треба налагодити роботу фінансових управлінь. Головна їхня функція — проведення операцій із грошовими потоками. Ця функція стає дедалі важливішою для управління ліквідністю, ризиком за процентною ставкою і позабалансовими ризиками, вартістю кредитів, депозитів, а також є дієвим інструментом контролю реалізації політики управління активами і зобов'язаннями.

5. Фінансове управління покликане розробляти й забезпечувати систему обліку в банку для обробки облікових даних, що вносяться до головного журналу. Такі ж схеми звітів (першого рівня, недеталізовані) потрібно розробити для різних відділів банку та за видами діяльності (скажімо, щодо різних видів послуг, щодо прибутковості тощо), а також за цільовим призначенням (наприклад, для органів регулювання, для акціонерів).

Фінансовому управлінню належить також розробляти специфікацію для автоматичного надходження даних із комп'ютерних підсистем в основний журнал у режимі інтерфейсу. Зокрема, служба обліку має розробляти форми, у яких враховуватиметься необхідність такого інтерфейсу даних. Фінансовому управлінню необхідно постійно розробляти політику в галузі обліку, системно впроваджуючи його процедури, регулярно узгоджуючи вимоги, внесені до допоміжних журналів, із вимогами, впровадженими у головному журналі.

6. Зростаюча інтернаціоналізація торговельно-фінансової сфери спонукає до запровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, які враховуються у розробці засобів регулювання, а також у процесі прийняття рішень щодо інвестування чи придбання активів за кордоном, в оцінці показників роботи банків.

7. Важливого значення набуває чітке визначення ступеня точності звітності, необхідної для аналізу рентабельності (прибутковості) підприємства. Оптимальна міра точності (від 80 до 90 процентів) може бути витримана в більшості

Ознаки проблемності кредиту:

- ♦ позичальник не повертає прострочений кредит;
- ♦ позичальник просить реструктуризувати позику або встановити пільговий період, просить додаткову позику;
- ♦ фінансова звітність надходить із запізненням або не надходить узагалі;
- ♦ клієнт уникає контактів із банком;
- ♦ хвороба або смерть позичальника.

установ без додаткових витрат. Управління процесом обліку також можна використати для визначення ефективності стратегічних рішень компанії щодо окремих видів продукції чи щодо діяльності окремих підрозділів.

8. Предметом постійної уваги фінансового управління має бути методологія визначення цін для кожної великої і сталої групи продуктів.

Методологією визначення ціни кредиту повинно передбачатися, щоб процентна ставка і винагорода за кредитом покривали вартість коштів (за методом граничних витрат та погодженості строків) і всіх операційних витрат. У ціну входите також спред над ставкою фінансування банку, відображаючи кредитний ризик позичальника, списання частини корпоративних накладних витрат і запланованого доходу за активами на нетто-використані кошти.

Методикою визначення ціни на депозитні продукти повинно передбачатися, що процентні ставки слід встановити у таких розмірах, щоб реальні ставки за депозитами не перевищували реальних процентів за альтернативними джерелами фінансування (наприклад, позичками на грошовому ринку) чи витрат на ве-

дення депозитного рахунку в разі вирахування комісійного доходу, одержаного за цим рахунком. Процентні ставки за депозитами належить встановлювати так, щоб завдяки їм відновлювалася частина корпоративних накладних витрат. Як зазначалося раніше, чітка й ефективна методика визначення цін у будь-якій банківській установі залежить від доступності й точності інформації про управління кредитами і депозитами та про витрати.

9. Керівництво банківською установою залежить від якості роботи системи нагляду за комерційними кредитами, яка у свою чергу залежить від якості введеної у систему інформації. Тому важливо подбати про інструкції, що пояснюють процедури й коди, які застосовуються під час заповнення клітинок вихідної форми.

Щоб забезпечити високоякісне введення, відділу кредитних операцій варто переглядати всю інформацію, що надійшла напередодні, і лише після цього вводити її у систему нагляду за комерційними кредитами.

10. Розглянуті цими аспектами може застосувати у своїй роботі практично кожен банк, принаймні їх варто брати до уваги при створенні й оцінці роботи

кредитного відділу. Так чи інакше, всі банки мають вести свою позичкову діяльність, керуючись певними принципами, а саме:

- ♦ мета кредиту повинна бути вираженою;
- ♦ банк зобов'язаний глибоко вивчити можливості та потреби клієнта, а також його сферу і ринки діяльності;
- ♦ фінансово-кредитна установа повинна бути впевнена в тому, що не зазнає значних збитків, якщо позичальник не зможе виконати свої зобов'язання;
- ♦ банк повинен бути впевненим у позичальнику.

Практичні поради, зроблені на основі результатів дослідження, стисло викладено в додатках до статті (див. виписи на кольорових таптірах). Сподіваюся, що вони, як і матеріали цього дослідження в цілому, прислужаться комерційним банкам у процесі впровадження ефективніших методів обліку та звітності, посприяють удосконаленню механізму матеріально-технічного, кредитного і фінансового забезпечення вітчизняних фінансово-кредитних установ у нинішніх складних економічних умовах.

ДО ДРУГОЇ РІЧНИЦІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ГРИВНІ

На семи вітрах економічної кризи

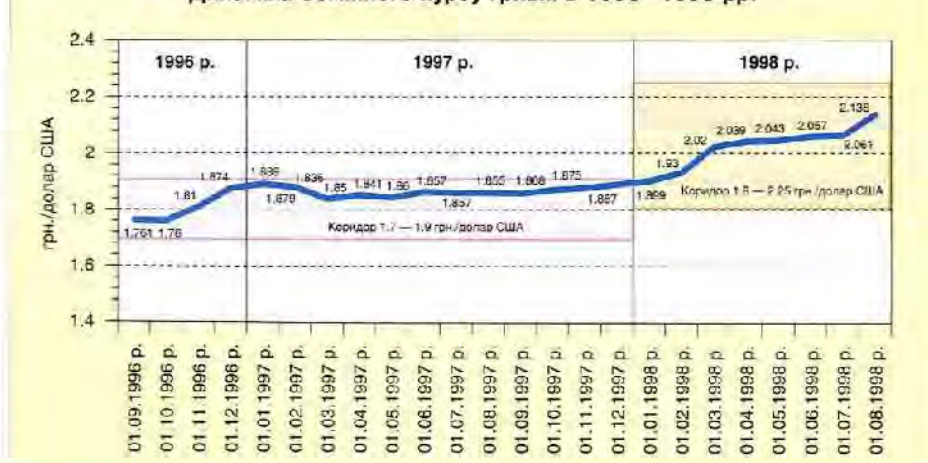
Два роки тому в Україні було запроваджено національну валюту — гривню. За цей короткий час на її долю випало чимало випробувань. Варто згадати хоча б глобальну кризу фондових ринків країн Азії, яка ось уже майже рік тримає у напруженні банківські системи усіх держав світу. На жаль, поки що не справдилися сподівання на поліпшення економічної ситуації і в самій Україні. Зважаючи на це, не буде перебільшенням назвати відносну стабільність гривні одним із найвизначніших здобутків нашої молодій держави, яка попри всі негаразди і труднощі перехідного періоду дедалі впевненіше заявляє про себе як демократична країна, що стала на шлях ринкових реформ.

Українській національній валюті судилося прийти у світ у надзвичайно складний час — в епоху глобальних геополітичних змін, злету і падіння супердержав, безпрецедентного перерозподілу сфер впливу на світових ринках. Динаміка обмінного курсу гривні за весь період її існування (див. графік)

підтверджує: ситуація на фінансовому, фондовому і валютному ринках держави перебуває під надійним контролем. Принаймні, центральний банк України, як і раніше, чітко дотримується обумовлених орієнтирів. Це свідчить про правдивість обраних Національним банком

України напрямів грошово-кредитної політики, зрілий професіоналізм і компетентність фахівців, які несуть відповідальність за одну з найважливіших сфер соціально-економічного життя країни — ефективне функціонування банківської системи держави.

Динаміка обмінного курсу гривні в 1996–1998 рр.



МІРКУВАННЯ ПРАКТИКА

Зміцнення
ліквідності банків

Довіра партнерів (держави, вкладників, кредиторів, клієнтів тощо) до комерційних банків базується насамперед на їхній здатності у будь-який час і в повному обсязі виконати свої зобов'язання. Отже, ліквідність, під якою розуміють спроможність банку виконувати свої зобов'язання, тобто — своєчасно і без збитків для себе погашати борги, є, поряд із платоспроможністю, найважливішим фактором фінансової стійкості банків.

Вона, у свою чергу, залежить від загального стану народного господарства, для якого і в 1997 році були властиві кризові явища, що ще більше звузило ресурсну базу комерційних банків. В Україні триває трансформаційна криза економіки, інвестиційний клімат не приваблює ні вітчизняних, ні іноземних капіталовкладників.

До внутрішніх негараздів додалися зовнішні. Руйнівний вплив у 1997 році фінансової кризи на світових та українському фінансових ринках зумовив падіння обсягів банківських операцій, у результаті чого сумарна валюта балансів банків зменшилася на 34% (до 18.1 млрд. грн.). У цих умовах особливого значення набуває зміцнення ліквідності комерційних банків. Правильна оцінка ліквідності та ефективне управління нею є однією з найважливіших передумов успішної діяльності кредитних організацій. Варто зазначити, що окремих банків може опинитися у кризовому фінансовому стані не лише через прорахунки в управлінні ліквідністю, а і внаслідок різкого погіршення якості його активів, спричиненого збитками від неповернення позичок, шахрайства партнерів тощо. Однак у будь-якому разі при виникненні кризової ситуації в банку, незалежно від безпосередніх причин, що її зумовили, саме ліквідність найбільшою мірою характеризує той реальний фінансовий ресурс, завдяки якому він може вирішити нагрілі проблеми.

З огляду на це показники ліквідності й віднесено до обов'язкових економічних нормативів регулювання діяльності комерційних банків. Норматив миттєвої ліквідності (Н5) показує співвідношення суми коштів на кореспондентському рахунку (Ккр) та в касі (Ка) до суми коштів на розрахункових рахунках (Пр)

і поточних рахунках (Пр). Нормативне значення Н5 має перевищувати 20%.

Норматив загальної ліквідності (Н6) розраховується як відношення загальних активів (А) до загальних зобов'язань банку, і його нормативне значення має становити щонайменше 100%.

Для встановлення питомої ваги високоліквідних активів (Ва) у робочих активах розраховується норматив (Н7), рівень якого повинен бути не нижчим, ніж 20%.

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ
НА СТУПІНЬ ЛІКВІДНОСТІ БАНКУ

Зазвичай комерційним банкам бракує грошей, щоб одразу розплатитися за всіма своїми зобов'язаннями. Проте їм краще необхідно мати стільки готівки або інших високоліквідних активів, скільки потрібно для своєчасних розрахунків за поточними боргами. Отже, готівкова грошова маса та її очікувані поточні надходження повинні бути не меншими, ніж обсяги зобов'язань банку, термін погашення яких закінчується найближчим часом.

Спроможність банку своєчасно і без збитків для себе виконувати власні зобов'язання — одна з основних складових його фінансової стійкості

Заходи щодо зміцнення ліквідності комерційних банків слід розробляти, враховуючи її залежність:

- ♦ від ліквідності банківського балансу;
- ♦ обсягу, структури та строків виконання позабалансових вимог і зобов'язань;
- ♦ можливості у найкоротші строки мобілізувати необхідні кошти з інших джерел, у тому числі на грошово-кредитному ринку.

До факторів, які впливають на ступінь ліквідності банківського балансу, належать:



В'ячеслав Авраменко,
заступник голови правління акціонерного банку "Банкірський дім".

♦ співвідношення строків залучення й запозичення ресурсів від фізичних та юридичних осіб і строків розміщення засобів у активних операціях;

♦ структура активів банку. (В 1997 році рівень чистих активів вітчизняних банків знизився на 3%, що є одним із наслідків негативної тенденції до скорочення ресурсної бази комерційних банків (на 01.01.1998 р. структура чистих активів була такою: 46.1% — кредитний портфель; 18.4% — інвестиційний портфель (державні цінні папери та вкладення в акції інших підприємств); 13.4% — вкладення в основні засоби та капітальні вкладення; 10.9% — дебітори; 6.2% — каса та коррахунок у НБУ; 2.8% — коррахунки в інших банках; 2.6% — інші активи);

♦ ступінь ризикованості активних операцій;

♦ структура пасивів (на 01.01.1998 р. структуру пасивів банків становили: 39.3% — строкові депозити; 24.1% — кошти клієнтів на розрахункових та поточних рахунках у національній валюті; 21.7% — фонди банків; 6.1% — прибуток; 3.5% — кредитори; 3.3% — кошти клієнтів у іноземній валюті; 2.0% — коррахунки інших банків);

♦ якість управління банком.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЛІКВІДНОСТІ
БАНКУ З ЙОГО ПРИБУТКОВІСТЮ

Для зміцнення ліквідності банку важливе значення має зростання його прибутковості. На жаль, прибутковість багатьох вітчизняних банків до останнього часу була низькою, що не могло не позначитися на їхній ліквідності.

Оскільки високоліквідні активи, як правило, приносять менший дохід, ніж

Готівкова грошова маса повинна перевищувати обсяги зобов'язань, які необхідно виконати найближчим часом

низьколіквідні, банки, які сформували значну частину активів у високоліквідній формі, здебільшого виявляються менш рентабельними. Разом із тим, проведення агресивної кредитно-інвестиційної політики, спрямованої на підвищення дохідності фінансово-кредитного інституту, переважно супроводжується зниженням ліквідності балансу. Відтак істотно посилюється ризик ліквідності. Його суть полягає у вірогідності виникнення збитків для банку внаслідок необхідності швидкої конверсії фінансових активів у платіжні засоби у зв'язку із дефіцитом наявних ліквідних ресурсів, потрібних для своєчасного задоволення запитів кредиторів і вкладників. Річ у тім, що за несприятливого збігу обставин багато клієнтів можуть одночасно поставити несприятливу для банку вимогу розрахунку з ними за зобов'язаннями.

Ліквідність виконує роль "подушки", яка може пом'якшити наслідки масового одночасного вилучення коштів клієнтами

Ліквідність якраз і покликана виконувати роль буфера, який пом'якшує наслідки масового вилучення грошей вкладниками та клієнтами. У складних ситуаціях, коли загострюється проблема зміцнення ліквідності, банк, погашаючи свої зобов'язання, змушений негайно продавати частину активів, навіть попри невисокі ціни.

Якщо ж використати метод запозичення коштів інших комерційних банків, то для цього слід або вийти на міжбанківський ринок, або відкрити кредитні лінії, або попросити у центрального банку стабілізаційний кредит. Проте зазначені дії можуть негативно вплинути на прибутковість банку, оскільки залучення і запозичення ліквідних коштів пов'язане з певними витратами (як правило, у вигляді кредитних процентів).

На практиці основним способом одержання банком доходу є трансформація короткострокових пасивів у

відносно довгострокові активи. Ефективне управління ліквідністю полягає у підтриманні такого співвідношення між пасивами й активами, за якого рівень ліквідності є достатнім для виконання банком (не на шкоду прибутковості) своїх зобов'язань перед вкладниками та іншими партнерами.

Слід зауважити: якщо фінансово-кредитний інститут переходить допустимі межі незбалансованості активів і пасивів за строками, він може наразитися на проблему зниження рівня ліквідності, що змусить позичати кошти на грошово-кредитному ринку. Якщо ж банк допускати істотну розбіжність строків активів і пасивів, його фінансовий стан може суттєво погіршитися внаслідок зниження рівня прибутковості, яка відчутно впливає на певні обов'язкові економічні нормативи регулювання діяльності комерційних банків.

Передусім ідеться про норматив мінімального розміру капіталу банку (Н1), який визначається різницею активів і зобов'язань. Для діючих банків, зареєстрованих НБУ до 01.01.1996 р., цей норматив встановлено у сумах, еквівалентних 2 млн. ЕКЮ (на 1 січня 1998 року) і 3 млн. ЕКЮ (на 1 січня 1999 року).

Для реєстрації комерційного банку встановлено норматив мінімального розміру статутного капіталу (Н2) у сумі, еквівалентній 1 млн. ЕКЮ. Існуючі комерційні банки повинні були досягнути такого обсягу статутного капіталу до 1 січня 1998 року.

Прибутковість банку безпосередньо впливає і на дотримання ним нормативу платоспроможності (Н3), який визначається співвідношенням капіталу фінансово-кредитної установи і сумарних активів, зважених щодо відповідних коефіцієнтів за ступенем ризику. Нормативне значення Н3 має перевищувати 8%.

Прямий зв'язок спостерігається також між прибутковістю і виконанням нормативу достатності капіталу (Н4), який визначається співвідношенням капіталу до загальних активів банку, зменшених на суму створених відповідних резервів. Норматив Н4 має перевищувати 4%.

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ

Підвищення рівня ліквідності великою мірою залежить від ефективного управління нею. Таке управління передбачає:

- ♦ оцінку й управління повною потребою у фінансуванні;

- ♦ створення резервних коштів для фінансування непередбачених потреб;

- ♦ планування і прогнозування прибуткових та витратних грошових потоків залежно від макро- й мікроекономічних змін.

Для аналізу й визначення чистої потреби у фінансуванні Базельський комітет ухвалив відповідні рекомендації. Їх суть полягає у прогнозуванні ймовірних змін у структурі активів і пасивів, позабалансових вимог і зобов'язань за трьома сценаріями: за звичайного стану фінансів; за умов кризової ситуації в окремому банку і в разі загальної кризи на грошово-кредитному ринку. Після цього порівнюються показники обсягів прогнозованого припливу і відпливу готівкових коштів протягом кількох річних (піврічних, квартальних) періодів, диференційованих за вищезазначеними варіантами фінансового стану.

Кваліфіковане управління ліквідністю — запорука її стабільного рівня

Обчислення потенційної різниці між припливом і відпливом готівки в кожному часовому періоді у разі розвитку подій за тим чи іншим варіантом дає змогу визначити ймовірний надлишок або дефіцит ліквідності банку на конкретний момент. Це допомагає розробити систему заходів для підтримання в оптимальних розмірах потреб у залученні і запозичених ресурсах для покриття можливого браку ліквідності. Звичайно, у межах тієї суми, яку банк без особливих труднощів і витрат може знайти на грошово-кредитному ринку.

Серед численних засобів зміцнення ліквідності — оптимальна диверсифікація джерел залучення коштів

У разі виникнення потреби в негайній мобілізації коштів за рахунок реалізації активів Базельський комітет рекомендує банкам розробляти орієнтовні графіки їх продажу з урахуванням особливостей кожного із зазначених варіантів, які тією чи іншою мірою можуть впливати на рівень ліквідності кожного з елементів активів.

Із метою зміцнення ліквідності банкам було рекомендовано час від часу

АЛЬТЕРНАТИВНА ДУМКА

Деякі аспекти аналізу фінансово-господарської діяльності комерційного банку

аналізувати можливості диверсифікації джерел свого фінансування. Йдеться про застосування різних інструментів залучення і запозичення ресурсів, розширення географії грошово-кредитного ринку, вдосконалення відносин з утримувачами зобов'язань. Слід вивчати також ситуації на грошово-кредитному ринку та прогнозувати можливі зміни, готуватися до оперативної реалізації своїх активів, складати план можливих дій на випадок надзвичайних обставин. Цим планом повинен передбачатися розподіл відповідальності між співробітниками у форс-мажорній ситуації, яка негативно впливає на ліквідність, систему заходів впливу у разі несприятливого руху активів і пасивів. План диверсифікації джерел змінення ліквідності має містити перелік процедур пошуку резервів із зазначенням джерел коштів і можливих обсягів їх залучення з кожного джерела. Розробляються варіанти сценарію, за яким ці джерела можуть бути використані.

ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА РЕГУЛЮВАННЯ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВ

Банківські системи розвинутих країн практично не застосовують жорсткого регулювання ліквідності. Тут переважає індивідуальний підхід до фінансово-кредитного інституту залежно від його виду, фінансового стану, мережі ділових зв'язків. У більшості країн обов'язкові нормативи ліквідності не встановлюються, а державний контроль обмежується лише загальними вимогами. Так, у Швейцарії банк, дбаючи про своєчасне виконання своїх зобов'язань, прагне забезпечити адекватне співвідношення оборотних коштів (ліквідність у вигляді готівки) і коштів, які легко реалізуються на ринку (загальна ліквідність), а також короткострокових зобов'язань.

У багатьох країнах органи нагляду за банківською діяльністю користуються показниками ліквідності, проте йдеться не про норми обов'язкових резервів, які по суті є вираженням вимог щодо підтримання банками певного співвідношення між ліквідними активами й обсягом депозитів. Такі нормативи здебільшого розглядаються лише як індикатори стану ліквідності та використовуються для виявлення її динаміки або ж для проведення порівняльного аналізу фінансового стану різних банків, оскільки виконання зазначеного нормативу, властиво, не гарантує недопущення зниження рівня ліквідності.

Одним із фундаментальних показників ефективності фінансово-господарської діяльності банку є прибутковість активів, тобто відношення прибутку банку після оподаткування до сумарних активів. У такому вигляді цей показник пропонується і в Інструкції Національного банку "Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків".

Переваги зазначеного показника очевидні: обсяг прибутку несе інформацію про розмір банку та ефективність його роботи. Водночас найточнішу інформацію щодо розміру банку містить середня валюта балансу. (У наших розрахунках ми зменшуємо її на суму залишків на контрпасивних рахунках, тобто фактично одержуємо загальну суму нетто-активів банку або середні загальні активи згідно зі згаданою вище інструкцією).

Поділивши один показник на інший, можна виключити фактор величини й отримати показник, що характеризуватиме тільки ефективність або середню відсоткову ставку, за якою працюють загальні активи банку. Таким чином, цей показник, відображаючи і негативний вплив частки неприбуткових активів (каса, дебітори, основні засоби тощо), і вартість пасивів, й інші банківські та небанківські доходи та витрати, найбільш узагальнено характеризує ефективність діяльності керівництва банку.

Аналізуючи обсяг прибутку, а також прибутковість активів, можна зробити загальний висновок щодо роботи банку в досліджуваній період.

Утім, висновки, зроблені на підставі цих показників, часом виявляються помилковими. Наприклад, у банках із розвинутою системою філій є міжфілійні обороти, завдяки яким значно зростають їхні загальні активи. І якщо у комерцій-

них банках ці обороти можна виключити, то у філіях, які працюють лише з міжфілійними кредитами, це неможливо. Водночас аналіз діяльності філій, які за розмірами часто не відрізняються від невеликих комерційних банків, такий же важливий, як і банку в цілому.

З іншого боку, розглядаючи суто фінансову діяльність, на різниці між комерційним банком та філією можна не акцентувати: перший — у цьому разі вона не принципова: перший — на міжбанківському, друга — на міжфілійному ринку проводять, по суті, однакові операції. Припустимо, що дві філії (комерційні банки) обмінюються кредитними ресурсами (з різними строками погашення). Ця операція примножить загальні активи обох сторін за рахунок міжфілійних (міжбанківських) кредитів.

Такі операції широко практикуються — майже всі філії (банки) мають на балансі і куплені, і продані кредити, що означає спекуляцію кредитними ресурсами. І лише різниця між цими сумами виявляє фактичний обсяг запозичених або розміщених ресурсів.

Виконання цієї операції веде до зростання сумарних активів, але прибуток суттєво не зміниться, що спричинить зниження прибутковості активів. Однак побудований лише на цьому спостереженні висновок про те, що керівництво банку погіршило управління активами й пасивами, буде необґрунтованим.

Підвищення ризикованості кредитно-інвестиційної політики неминує призводити до зниження показника прибутковості активів

Наступний приклад має навіть важливіше концептуальне значення, ніж щойно розглянутий. Припустимо, що керівництво банку пішло на підвищення ризикованості своєї кредитно-інвестиційної політики, інакше кажучи, вирішило розширити активні операції за рахунок залучення міжбанківських (міжфілійних) ресурсів. Відтак збільшаться сумарні активи, але прибуток порівняно з ними зростатиме повільнішими темпами (додаткові доходи будуть зменшуватися на суму додаткових витрат, і ця різниця визначатиметься відсотковою маржею, а маржа між міжбанківськими й позичковими ставками невелика).

З огляду на це можна дійти думки, що підвищення ризикованості кредитно-інвестиційної політики неминує викликати зниження прибутковості активів. Відтак аналітик може зробити помилковий висновок, що активами й пасивами банку управляють неефективно.

Причина помилки, до якої призводить оцінка діяльності банку стосовно управління активами й пасивами на основі прибутковості його активів, полягає у тому, що сумарні активи не зовсім правильно характеризують розміри банку. Щоб уникнути цієї помилки, автор пропонує послуговуватися поняттям ефективних активів. Під цим терміном слід розуміти сумарні активи, зменшені на суму куплених міжбанківських (міжфілійних) кредитів.

Економічний сенс ефективних активів — це "власні" активи банку, тобто такий розмір активів банку чи філії, який дає змогу працювати, не залучаючи міжбанківські (міжфілійні) ресурси.

Економічний сенс ефективних активів — це "власні" активи банку, тобто такий розмір його активів, який дає змогу працювати без залучення міжбанківських ресурсів

Якщо таким чином відкоригувати дохідні активи, можна реально оцінити кредитні можливості банку — його спроможність надавати позики, не залучаючи ресурси інших кредитно-фінансових установ.

Якщо, розраховуючи прибутковість активів, а також спред, відсоткову маржу та інші коефіцієнти, пропонувані інструкцією НБУ, замість сумарних активів використовувати ефективні активи, можна дійти коректніших висновків. Неважко переконатися, що ні міжбанківські чи міжфілійні обороти, ні зміна ризикованості кредитно-інвестиційної політики не спричиняться до помилкових висновків в аналізі, якщо фахівці замість сумарних використовуватимуть ефективні активи. У такому разі можна буде легко з'ясувати, чи є зростання прибутковості банку наслідком збільшення ризикованості.

НЕДОЛІКИ І ПРИПУЩЕННЯ

Міркування, висловлені щодо міжфілійних кредитів, можна поширити й на депозити, і навіть на платні рахунки до запитання. Якщо розширення кредитування здійснюватиметься за рахунок залучення депозитів, ставка за

якими — вища, ніж діюча середня по банку, це призведе до зниження показника ефективності, хоча, здавалося б, сама операція як така прибуткова.

Ця помилка є наслідком припущення, що ефективні активи характеризують власні, без сторонніх кредитів, розміри банку. Відтак дохідність ефективних активів коректно характеризує ефективність у разі зміни обсягів міжбанківських кредитів, які купуються, і не зовсім вдало "спрацьовує" стосовно депозитів.

Утім, залишки на рахунках клієнтів і на депозитних рахунках є досить стабільними, за середнім значенням, пасивами. З них формується власна ресурсна база банку. Тому припущення, що ефективні активи характеризують власні розміри банку, загалом виправдане, а некоректності, пов'язані з їх використанням, не такі вже й значні.

Показник дохідності ефективних активів може не давати чіткої інформації стосовно ефективності через те, що прибуток банку часом коливається у великому діапазоні, — на ньому позначаються фінансова допомога, премії, ремонт та інші значні разові витрати. Тому прибуток іноді доцільно відкоригувати з урахуванням цих чинників. Цінну інформацію у такому разі можна добути з розрахунку показників, не пов'язаних із загальними небанківськими витратами, тобто спреду або чистої процентної маржі (також із використанням ефективних активів).



Євген Полулях,

економіст планово-економічного відділу
Дніпропетровської обласної дирекції
АПБ "Аваль".

ДО ДРУГОЇ РІЧНИЦІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ГРИВНІ

Валюта довіри

Своєрідним (причому — чи не найточнішим) індикатором довіри населення до національної валюти можуть бути банківські вклади фізичних осіб. Аналіз вкладів населення у комерційні банки України, результати якого відображено на графіку, засвідчує поступове, але неухильне зростання довіри людей до гривні.

Одне із найскладніших і найважливіших завдань, що нині постали перед банківською системою України, — закріпити цю позитивну тенденцію.

Вклади населення в комерційні банки України



ІНФОРМАЦІЯ ІЗ ПЕРШОДЖЕРЕЛ

Зміни і доповнення до "Офіційного списку комерційних банків України та переліку операцій, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України"¹, внесені за період із 11 липня по 10 серпня 1998 року

Зміни і доповнення до офіційного списку комерційних банків України

Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний фонд, грн.	Дата реєстрації банку	Номер реєстрації банку	Юридична адреса
м.Київ і Київська область					
Акціонерний комерційний агропромисловий банк "УКРАЇНА"	ВАТ	70 338 850	27.09.1991 р.	2	м. Київ, пров. Рильський, 10
Акціонерний комерційний банк соціального розвитку "УКРСОЦБАНК"	ВАТ	36 450 400	27.09.1991 р.	3	м. Київ, вул. Ковпака, 29
Державний спеціалізований комерційний ОЩАДНИЙ БАНК України	ДЕР	10 686 918	31.12.1991 р.	4	м. Київ, просп. Науки, 7
Акціонерний банк "БРОКБІЗНЕСБАНК"	ВАТ	14 920 000	07.10.1991 р.	18	м. Київ, просп. Перемоги, 41
Всеукраїнський акціонерний банк "БАБАНК"	ВАТ	30 008 205	02.07.1992 р.	120	м. Київ, вул. Зоологічна, 5
Акціонерний комерційний банк "СИНДИКАТ"	ВАТ	4 500 000	16.07.1992 р.	124	м. Київ, вул. Воровського, 22
Акціонерний комерційний банк "ПРАВЕКСБАНК"	ВАТ	30 000 000	29.12.1992 р.	139	м. Київ, вул. Кловський узвіз, 9/2
Комерційний банк сприяння розвитку підприємництва "ЗГОДА"	ТОВ	20 000 000	19.05.1993 р.	172	м. Київ, вул. Народного Ополчення, 5
Акціонерний комерційний банк "СХІДНО-ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК" (колишній акціонерний комерційний банк споживчої кооперації "КИЇВКООПБАНК")	ВАТ	2 217 000	27.08.1993 р.	195	м. Київ, вул. Патриса Лумумби, 21
Акціонерний комерційний банк "ФОРУМ"	ВАТ	15 500 000	31.01.1994 р.	231	м. Київ, бул. Верховної Ради, 7
Акціонерний банк "ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК"	ЗАТ	3 159 340	20.06.1997 р.	267	м. Київ, просп. Червонозоряний, 132
Луганська область					
Комерційний банк "УКРКОМУНБАНК"	ТОВ	4 058 000	10.08.1993 р.	187	м. Луганськ, вул. В.В.Шевченка, 18-а
Харківська область					
Харківський акціонерний комерційний "ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК"	ВАТ	11 000 000	29.10.1991 р.	61	м. Харків, вул. Чернишевського, 4

¹ "Офіційний список комерційних банків України та перелік операцій, на право здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України", опубліковано у "Віснику НБУ", № 4, 1998 р. Дані, що змінилися, виділено червоним кольором. Назви банків подаються за орфографією реєстраційних записів.

Банки, вилучені з Книги реєстрації банків, валютних бірж та інших фінансово-кредитних установ у липні 1998 р.

Назва банку	Номер реєстрації банку	Дата реєстрації банку	Дата закриття банку	Підстава для закриття банку
Акціонерний комерційний банк "ФІНАНСОВЕ ІННОВАЦІЙНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО" ("ФІАТБАНК")	97	02.04.1992 р.	30.07.1998 р.	Рішення Комісії з питань банківського нагляду НБУ № 400 від 30.07. 1998 р.
Комерційний банк "ДНІСТЕР-БАНК"	32	15.10.1991 р.	30.07.1998 р.	Рішення Комісії з питань банківського нагляду НБУ № 401 від 30.07. 1998 р.

Матеріали підготував Андрій Ільницький, економіст відділу досьє банків управління координації з питань банківського нагляду НБУ.

ЕКСПРЕС-АНАЛІЗ

Проблеми фінансового ринку України

Підсумки першого півріччя 1998 року

З початку 1998 року фінансовий ринок України відчуває труднощі, пов'язані з управлінням державним боргом. Це накладає відбиток на розвиток подій на всіх сегментах ринку, особливо на валютному.

На відміну від минулого року, коли курс гривні мав тенденцію до зростання і від січня до липня зріс на 1.9%, перша половина 1998 року характеризується постійною девальвацією української валюти — курс гривні знизився на 8.7%. У липні темпи девальвації порівняно із травнем і червнем ще більше прискорилися — курс упав на 2.5%.

Зниження курсу гривні у першій половині 1998 року зумовлене низкою причин, найважливішими з яких є:

- вплив капіталу з України, який почався із часу поглиблення кризи на світових фінансових ринках;
- відсутність джерел зовнішнього фінансування (кредитів МВФ і Світового банку);
- вибори до Верховної Ради України і парламентська криза, пов'язана з обранням спікера.

У сукупності ці причини призвели до ускладнення ситуації на грошовому ринку і поставили під загрозу стабільність гривні. Україна пожинає плоди недосвідченої продуманої фінансової політики щодо розвитку ринку державних цінних паперів.

Із моменту свого запровадження облігації внутрішньої державної позики,

незважаючи на короткостроковість, а отже, велику спекулятивність, слугували насамперед засобом фінансування дефіциту бюджету, а не інструментом грошово-кредитного регулювання. Уряд запевняв, що ОВДП є абсолютно надійними цінними паперами, й українські інвестори (в основному банківські структури) почали їх купувати.

Упродовж першої половини 1997 року уряд зміг створити прийнятні умови і для нерезидентів, а з їхньою допомогою — знизити ставки на цьому ринку (середньозважена ставка доходності з 53.69% у січні знизилася до 23.61% у серпні) і збільшити строки обігу паперів (нерезиденти охоче купували 9- і 12-місячні ОВДП і менш охоче — 18-місячні). Обсяги ринку зростали дуже швидко. Кожен наступний випуск ОВДП був дешевшим і за обсягом перевищував попередній. Грошей вистачало не лише на виплати за попереднім боргом, а й для бюджету. Інакше кажучи, піраміда стояла досить міцно, розміри її зростали.

Завдяки цьому приплив іноземної валюти в Україну посилювався. Із січня по серпень 1997 року обсяги продажу валюти на всіх сегментах ринку зросли до 18 млрд. доларів, що в 1.6 раза більше, ніж у 1996 році. За цей же період тільки на УМВБ Національний банк купив понад 1.3 млрд. доларів, поповнивши свої валютні резерви.

У жовтні 1997 року почалася світова

фінансова криза, яка, виникши на азіатських, невдовзі охопила й інші ринки світу. Іноземні інвестори стали виводити свої капітали з ринків, що розвиваються, у тому числі й з українського.

У 1998 році процес відпливу капіталу прискорився. Так іноземні інвестори відреагували на політичні події, пов'язані з виборами до Верховної Ради, припинення МВФ програми stand-by через перевищення затверджених показників дефіциту бюджету. Нерезиденти перестали купувати більш довгі облігації, а отриманий від погашень капітал конвертували у тверду валюту. За даними НБУ, за перше півріччя вони купили облігацій на суму 289.1 млн. грн. за обсягу погашень ОВДП, які знаходились у їхній власності, — 1.8 млрд. грн.

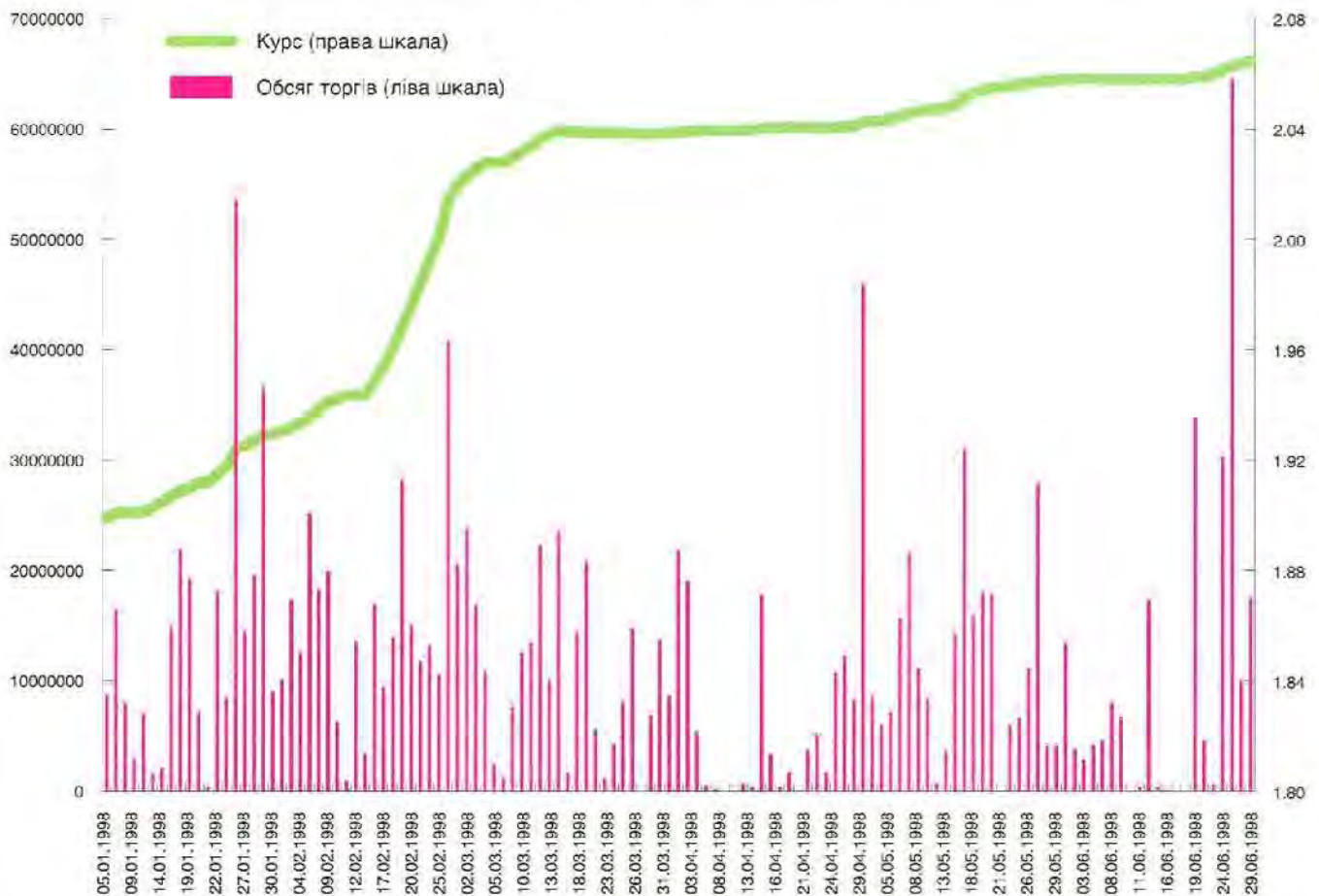
Мінфін опинився у скрутному становищі, оскільки сальдо виплат-погашень практично щомісяця було від'ємним, а обсяги продажу валюти на УМВБ, особливо у дні погашень, зростали, прискорюючи падіння курсу гривні (див. таблицю).

Вияток становили лише короткострокові ОВДП зі строком погашення у 1998 році, з якими нерезиденти ще працюють на ринку. У зв'язку із цим їхня питома вага у загальних обсягах продажу облігацій перевищує 30%. Щоб залучити кошти, необхідні для погашення попередніх випусків облігацій, і знизити тиск на гривню, Мінфін почав підвищувати доходність держоблігацій, а НБУ

Динаміка обсягів розміщення ОВДП і темпи девальвації гривні у січні — липні 1998 року

	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Разом за 7 місяців
Залучено коштів до бюджету на ринку, млн. грн.	553.8	712.1	737.2	688.4	474.1	1226.6	803.6	5195.8
Виплати з бюджету (погашення ОВДП), млн. грн.	698.9	594.9	830.8	786.1	713.1	1090.4	947.8	5662.0
Сальдо погашень за ОВДП, млн. грн.	-145.1	117.2	-93.6	-97.7	-239.0	136.2	-144.2	-466.2
Темпи девальвації курсу гривні, %	1.5	4.6	0.76	0.2	0.71	0.35	3.3	12.4
Обсяги продажу валюти на УМВБ, млн. дол.	270.6	308.5	236.4	167.6	235.8	227.2	272.9	1719.0

Динаміка обсягів торгів та курсу долара США на УМВБ у першому півріччі 1998 року



— ставку рефінансування, яка безпосередньо впливає на дохідність ОВДП. Протягом семи місяців 1998 року ставка змінювалася шість разів.

Розміщення короткострокових ОВДП призвело до зростання внутрішнього державного боргу і скорочення строків погашення облігацій. У результаті погашати папери уряду доводилося все частіше і за все вищими ставками, доки ринок ОВДП із інструмента фінансування дефіциту бюджету врешті-решт не перетворився в інструмент, який збільшує його розмір: із початку року Мінфін при погашенні ОВДП доплачує їхнім власникам із державної кишені. Обслуговування 1 гривні дефіциту бюджету коштує державі в річному обчисленні 1.5 гривні. У 1998 році уряд щомісяця витрачає на сплату боргів за ОВДП й обслуговування зовнішнього боргу понад 1 млрд. грн., що є співмірним сумі податкових надходжень до бюджету. В цілому ж у поточному році виплати уряду за внутрішніми й зовнішніми боргами становитимуть 15.7% від ВВП, а у 2000 році — 20% від ВВП. І хоча, на думку

Мінфіну, це ще не є небезпечною межею, все ж необхідно кардинально змінити політику фінансування дефіциту бюджету, акцентуючи на залученні зовнішнього капіталу шляхом розміщення єврооблігацій і на прямих інвестиціях у виробництво (поки що на українському ринку переважають портфельні інвестиції, які є дуже небезпечними). Це допоможе зменшити внутрішній борг держави і послабити тиск на національну грошову одиницю, який загрожує їй значною девальвацією.

Для підтримки курсу гривні Національний банк використовує власні валютні резерви. Із початку року вони суттєво зменшилися. Якщо на 1 січня 1998 року резерви становили 2.339 млрд. доларів, то на 1 червня вони зменшилися на 573 млн. доларів і дорівнювали 1.766 млрд. доларів. За даними НБУ, інтервенції на УМВБ для підтримки курсу за перше півріччя становили 1.51 млрд. доларів. Якщо до кінця року стан фінансового ринку не зміниться на краще, Національний банк може втратити більшу частину своїх резервів. У зв'яз-

ку із цим фахівці все частіше застерігають, що висока дохідність ОВДП і малі валютні резерви можуть призвести до краху всієї фінансової системи.

У червні валютний ринок дещо стабілізувався. Інтервенції НБУ для підтримки курсу гривні знизилися до 48.1 млн. доларів зі 189 млн. доларів у травні. Крім того, в червні Національному банку вдалося купити валюти на суму 28.2 млн. доларів.

Однак ситуація залишається дуже напруженою, і самотужки Україні з нею впоратися важко. Відтак уряд зробив усе необхідне, аби поновити переговори з МВФ про надання кредиту за програмою EFF. Підтримка Радою директорів МВФ цієї програми відкриває для нашої країни перспективу отримати також фінансову допомогу Світового банку у сумі 600 — 800 млн. доларів.

Наприкінці липня в Україну знову прибула місія МВФ, щоб оцінити хід економічних реформ. МВФ висуває такі умови щодо надання кредиту:

- проведення жорсткішої фінансової політики;

- скорочення бюджетного дефіциту;
- прискорення процесу приватизації;
- спрощення податкового законодавства і поліпшення умов для приватного бізнесу;

- скорочення апарату управління.

Відповідно до раніше проведених переговорів Україна повинна виконати понад 30 попередніх умов за програмою ЕФФ, половина яких стосується прийняття законопроектів із реформування бюджетної і податкової систем.

На заваді процесу реформування стали проблеми, пов'язані з відносинами між гілками влади. Перша сесія новообраної Верховної Ради завершила роботу у пленарному режимі, так і не схваливши поправок до закону про бюджет на 1998 рік. Тим часом скорочення дефіциту бюджету поточного року з 3.3% до 2.5% від ВВП є однією з головних умов надання урядові кредиту ЕФФ у розмірі 2.5 млрд. доларів.

Розуміючи, що Україна стоїть на порозі фінансової кризи, Верховна Рада формально передала урядові і Президенту країни право приймати рішення щодо скорочення видатків бюджету у 1998 році та його дефіциту. Законом про бюджетну систему передбачено, що Президент має право самостійно приймати рішення про скорочення або повне припинення фінансування окремих статей, якщо доходи держбюджету будуть меншими, ніж прогнозувалося. Передача права вирішувати бюджетні проблеми урядові, безперечно, прискорить строки отримання кредиту МВФ. Перший його транш Україна може одержати вже наприкінці серпня поточного року.

Кредит МВФ сприятиме поліпшенню інвестиційного рейтингу країни. 13 липня 1998 року інвестиційне агентство Moody's Investor Service змінило прогноз рейтингу України зі стабільного на негативний. Нині Україна має рейтинг B2 для державних бондів, номінованих в іноземній валюті, і B3 — для банківських депозитів. До зміни прогнозу спричинилося скорочення валютних резервів НБУ і збільшення ризику за державними облігаціями.

Услід за Moody's японське рейтингове агентство Japan Rating and Investment Inc. 17 липня 1998 року також знизило кредитний рейтинг України для довгострокових зобов'язань — з BB- до BB-. Агентство повідомило, що рішення про зниження рейтингу було прийняте з урахуванням "переважно стану зовнішнього середовища, що знаходиться поза межами контролю України". Кризові явища, які спостерігалися в Азії з осені 1997 року, а також недавня криза в Росії істотно вплинули на грошові потоки з розвинутих країн на ринки, що

розвиваються, і довели їх до депресивного стану. Платіжний баланс України також зазнав значного тиску в зв'язку з виходом нерезидентів із ринку ОВДП, що примусило втрутитись НБУ й обумовило підвищення ставок.

Зазначимо, що присутність спекулятивного іноземного капіталу на валютному ринку України і його рух має як позитивний, так і негативний вплив на розвиток подій. До позитивних моментів можна віднести подальше зростання ємності валютного ринку і зміну його структури. Так, за першу половину 1998 року загальний обсяг продажу валюти (без урахування німецької марки і російського рубля) перевищив 17 млрд. доларів (у першому півріччі 1997 року загальні обсяги продажу становили 12.8 млрд. доларів, у 1996 — 8.00 млрд. доларів, у 1995 році — 2.5 млрд. доларів). Приріст обсягів продажу на валютному ринку у 1998 році досягнув близько 4 млрд. доларів (близько 27% від цієї суми становлять інтервенції НБУ, а понад 3 млрд. доларів — це чистий приріст обсягів).

Зміна структури валютного ринку відбулася внаслідок зростання питомої ваги міжбанківського ринку в загальних обсягах продажу. Нині його частка перевищує 60%. Частка біржового ринку та ринку готівкового продажу дещо зменшилася. Збільшення обсягів міжбанківського ринку є дуже позитивним фактом, оскільки це наближає український валютний ринок до світових стандартів, де лівова частка операцій із валютою також відбувається на позабіржовому ринкові.

Негативним результатом присутності іноземного капіталу на українському ринку є зміна співвідношення попиту і пропозиції на біржовому валютному ринкові. Якщо у першому півріччі минулого року пропозиція валюти на УМВБ перевищувала попит більш як удвічі, то у 1998 році тенденція змінилася на протилежну: попит на валюту перевищував пропозицію у 8 разів. Загалом пропозиція валюти за січень — червень поточного року порівняно з аналогічним періодом минулого року знизилася більш як у 6 разів. Попит на валюту за першу половину 1998 року порівняно з 1997 роком зріс у 2.8 раза.

Крім того, вплив капіталу нерезидентів і, як наслідок, девальвація курсу гривні призвели до збільшення обсягів продажу готівкової валюти. Із початку 1998 року обсяги ринку готівкового продажу зросли до 2.7 млрд. доларів (у 1997 році — 2.2 млрд. доларів). Готівкова валюта поки що лишається основним засобом зберігання коштів населення від девальвації національних грошей.

Щоб запобігти сплеску спекулятивних тенденцій, які посилюються при знеціненні гривні (особливо восени). Національний банк використовує не тільки економічні важелі, пов'язані зі зміною ставки рефінансування, а й суто адміністративні, що посилює контроль за діяльністю банківських установ на валютному ринку.

До них можна віднести такі заходи:

- обмеження курсових коливань між біржовим та позабіржовим ринками до 0.3%;

- купівля валюти на біржовому ринку лише за клієнтськими заявками;

- контроль за діяльністю банків на міжбанківському ринку (банки на кінець торгового дня повинні надавати НБУ інформацію про кількість купленої і проданої валюти та курс, за яким здійснювалися операції купівлі-продажу);

- зміна нормативів загальної валютної позиції, яка сталася нещодавно. Згідно з новим порядком, який набув чинності, встановлюються такі нормативи загальної відкритої позиції: до 1 липня — у межах 40% від капіталу, з 1 липня до 1 жовтня — 30%, з 1 жовтня — 20%; щодо вільно конвертованої валюти (для тих же періодів часу) — 20, 15, 10%; щодо м'яких валют — 10, 5, 5%; щодо банківських металів — залишаються 10%.

Таким чином, замість попередніх валютних нормативів, визначених Інструкцією НБУ № 10, пропонується звести чотири оновлених нормативи відкритої валютної позиції:

- норматив загальної відкритої позиції;
- норматив відкритої валютної позиції у вільно конвертованій валюті;
- норматив відкритої валютної позиції у неконвертованій валюті;
- норматив відкритої валютної позиції у всіх банківських металах.

Встановлюючи нормативи відкритої валютної позиції, НБУ піклується насамперед про те, щоб, з одного боку, надати можливість банкам працювати з валютою і мати відповідні валютні накопичення, а з другого — убезпечити їх від надмірних ризиків щодо валюти і зберегти стабільність на ринку. Посилення контролю НБУ за діяльністю банківських установ виправдане тим, що традиційно, впродовж уже п'яти років, на осінь припадає спалах спекулятивних тенденцій, які збігаються з інфляційними очікуваннями.



Олена Береславська,
начальник відділу аналітики Української міжбанківської валютної біржі. Кандидат економічних наук.

Глобалізація фінансових ринків і вибір курсових режимів

Формуючи економічну політику в умовах кризи, необхідно чітко розрізняти її мету і принципи впровадження, з одного боку, та альтернативні методи, що спираються на ці ж принципи, з другого. Причому, методи і підходи до реалізації обраної політики можуть змінюватися залежно від особливостей розвитку економічної ситуації, проте принципи і цілі мають бути постійними. З огляду на це економічну ситуацію в Україні слід розглядати у контексті змін, що відбуваються у світовій фінансовій системі, оскільки вони значно обмежують вибір можливого арсеналу інструментів, необхідного для проведення національної політики. Україна має високий рівень відкритості економіки (обсяг експорту України становить майже 45% від ВВП, тоді як у розвинутих країнах — близько 10%), що потенційно обумовлює значний вплив зовнішніх “шоків”.

Основи сучасної міжнародної валютної системи були, як відомо, вироблені Міжнародним валютним фондом у січні 1976 році у Кінгстоні (Ямайка). Реально новий валютний механізм діє з квітня 1978 року, тобто з моменту, коли офіційно набули юридичної сили поправки до Статуту МВФ, у яких знайшли відображення кінгстонські домовленості, що обумовили радикальний відхід від принципів Бреттон-Вудсу.

Стрімкий розвиток процесів інтеграції, універсальності світового фінансового ринку, поширення сек'ютеризації (тобто заміщення традиційних банківських кредитів емісією цінних паперів), поширення нових (похідних) фінансових інструментів (валютних, процентних, фінансових ф'ючерсів та опціонів, операцій своп тощо) призвели до утворення великого мобільного міжнародного ринку позичкових капіталів, який поступово втрачає колишню чіткість розмежувальних ліній між окремими сегментами міжнародного ринку капіталів. Сукупна величина чистих міжнародних зобов'язань становила на кінець 1993 року 5.2 трлн. доларів США.¹

Новій фазі розвитку світової фінан-

сової системи, що прийшла на зміну міжнародній грошовій системі з плаваючим обмінним курсом, яка, у свою чергу, з'явилася після відміни золотого стандарту, притаманні такі кризові прояви:

- ♦ перманентна зміна цін на ринках позичкового капіталу;

- ♦ посилення спекуляцій на вторинних ринках цінних паперів (“derivatives”), що розхитує рівновагу на національних фінансових ринках (наприклад, у Мексиці, у країнах Південно-Східної Азії тощо). За деякими даними, обсяги таких операцій сягають близько 80% від загального обсягу фінансових операцій;

- ♦ хвиля повних і часткових банкрутств як державних, так і приватних підприємств та організацій, що є результатом системної кризи світового фінансового і грошового організмів у цілому, а не виявом певних окремих локальних проблем;

- ♦ значні коливання цін на світових сировинних ринках тощо.

Останнім часом з'явилася тенденція до валютного поліцентризму, яка протидіє намаганням централізованого вирішення міжнародних валютно-фінансових проблем

За прогнозами, наприкінці цього року та на початку наступного відбудеться значне падіння обсягів світової торгівлі, що негативно впливатиме на виробництво. На думку дослідників з Інституту міжнародних фінансів (Вашингтон), унаслідок цієї кризи торговельний дефіцит Сполучених Штатів Америки зросте на 35 млрд. доларів, а темпи економічного зростання США знизяться до 2 — 3% (донині вони сягали 5.4%). Це призведе до зростання внутрішнього протекціонізму та до обмеження доступу іноземних товарів і послуг на національні ринки.

Незважаючи на те, що азійська криза зачепила багато країн і регіонів (Ла-

тинську Америку, Близький Схід, США, країни ЄС, Китай, Японію, Чехію, Польщу), є підстави прогнозувати, що “розплачуватися” за неї доведеться в основному країнам колишнього СРСР. Зокрема для України це означає:

- ♦ подальший відтік капіталу за межі країни;

- ♦ подорожчання обслуговування внутрішніх і зовнішніх боргів України.

Як реакція на ці процеси, всупереч намаганням централізованого, універсального вирішення міжнародних валютно-фінансових проблем, з'явилася тенденція до валютного поліцентризму. “МВФ має реконструювати засновану на доларі міжнародну валютну систему, використавши для цього одну з двох очевидних альтернатив: систему з міжнародною валютною одиницею, аналогічною СПЗ, як світовою резервною валютою; або систему, за якої світ був би розділений на окремі валютні блоки, що функціонують як сучасна Європейська валютна система, так, щоб при цьому час від часу здійснювалося регулювання відносин між такого типу блоками”, — писав у 1987 році журнал “Euromoney”².

Реалізація Маастрихтського договору країн — учасниць ЄС має привести до утворення у 1999 році Валютного союзу з єдиним центральним банком і спільною грошовою одиницею євро. Робляться спроби сформулювати ще один валютний полюс — у складі країн — учасниць СНД.

Найближчим часом Україна не зможе претендувати на участь у таких валютних союзах через значні диспропорції на макроекономічному рівні внаслідок платіжного дисбалансу, обумовленого дефіцитом торговельного балансу та державного бюджету. Зростання дефіциту торговельного балансу в Україні у 1995 році становило 1152 млн., у 1996 — 1185 млн., у 1997 році — 1335 млн., за I квартал 1998 року — 726 млн. доларів США. Дефіцит державного бюджету за перше півріччя 1998 року становив 3.6% від ВВП. Уже в поточному році дефіцит держбюджету формується виключно за рахунок платежів із обслуговування

² Euromoney. — 1987. — September. — P. 126.

зовнішнього та внутрішнього державного боргу.

Хоч не існує прямого зв'язку між вибором обмінного режиму і динамікою макроекономічних показників, зокрема інфляцією (стабільність обмінного курсу є опосередкованим продуктом рішень у грошово-кредитній, бюджетній сфері та залежить від стану економіки в цілому), адекватний вибір валютної стратегії може суттєво вплинути на стан платіжного балансу.

Симптоматичною є помічена останнім часом тенденція до відмови від застосування фіксованих режимів валютних курсів і переходу до більш гнучких їх варіантів. Передусім це стосується країн із перехідною економікою, зокрема держав, які сподіваються у майбутньому приєднатися до Європейського Союзу та Економічного і валютного союзу (Чехія, Польща, Угорщина). Плаваючі обмінні режими дають змогу долати наслідки кризи, пов'язаної із заборгованістю, та протидіяти зовнішнім "шокам". Якщо у 1980 році лише одна країна, що розвивається, мала систему плаваючого обмінного курсу, то у 1994 році ці системи діяли вже у 76 таких країнах (на них припадає 3/4 обсягів торгівлі всіх країн, що розвиваються).

Незважаючи на стирання відмінностей між операційними концепціями фіксованих і плаваючих курсів завдяки коригуванню обмінних курсів за умов фіксованих режимів, процеси управління різними обмінними курсами спрямовані на різні цілі; у кожному випадку ставляться різні першочергові завдання.

У разі збереження фіксованих якірних обмінних курсів вони повинні хоча б частково реагувати на короткострокові ринкові фактори. За умов плаваючого обмінного курсу (йдеться про регульоване плавання, залежне від стану платіжного балансу, динаміки ВВП і грошово-кредитних показників тощо) ті ж короткострокові грошово-кредитні коливання використовуються для того, щоб стабілізувати, але не зафіксувати плаваючий обмінний курс. Крім того, в умовах гнучкого обмінного курсу від стабільності курсу можна відмовитися, тоді як за режиму фіксованого обмінного курсу (навіть якщо ситуація на ринку змінилася) така відмова небажана з політичної точки зору.

Перехід до регульованого плаваючого валютного курсу дає змогу країнам із перехідною економікою:

- ♦ перейти на новий урівноважений рівень курсу, який більшою мірою відповідає поточним умовам і сприяє поліпшенню торговельного балансу, а відтак — збереженню валютних резервів;
- ♦ попередити спекулятивні атаки;

♦ забезпечити простір для автономної грошово-кредитної політики, що сприятиме послідовному розвитку процесу реструктуризації економіки та знизить ризик частого застосування монетарних інструментів для дотримання зобов'язань щодо зовнішньої стабільності національної валюти;

Застосування регульованого плаваючого валютного курсу дасть змогу країнам із перехідною економікою вирішити цілу низку надзвичайно складних проблем

♦ компенсувати суттєве розширення диференціала інфляції та облікових ставок порівняно з економікою розвинутих країн (крім того, за умов, коли вплив монетарних інструментів є обмеженим через нерозвинутість фінансових ринків, користь від достатньо гнучкого обмінного курсу як показника стану грошово-кредитної сфери очевидна).

Такі проблеми має вирішувати лише й Україна. Однак цільові орієнтири економічної політики нашої держави повинні базуватися не на грошових параметрах. Для досягнення економічного зростання та утримання рівноваги на фінансових ринках насамперед необхідно визначити пріоритетні напрями реформування економіки, скажімо, таких галузей виробництва, які могли б забезпечити випуск продукції, конкурентоспроможної на світових ринках, а також вжити комплекс заходів для розширення внутрішнього споживання, зокрема:

1. Запровадити механізми цільового спрямування кредитно-фінансових, матеріальних, трудових ресурсів для розвитку найперспективніших із точки зору створення конкурентоспроможних про-

дуктів галузей і підтримки цих галузей шляхом податкових пільг, регулювання оплати праці тощо.

2. Запровадити адекватний економічній ситуації торговельний режим, яким би передбачалася можливість застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання некритичного імпорту.

Вжити Національним банком України заходи для збереження рівноваги на фінансових ринках, зокрема, підвищення облікової та ломбардної ставок, збільшення нормативів щодо обов'язкового резервування, зміна режиму кредитування та правил проведення операцій із національною валютою комерційними банками, посилення контролю за валютними операціями тощо в основному спрямовані на зниження рівня ліквідності. Застосування такого інструмента НБУ, як девальвація курсу гривні саме з метою поліпшення структури платіжного балансу (зменшення дефіциту торговельного балансу шляхом стимулювання експорту та дестимулювання імпорту) також матиме обмежений вплив, оскільки імпорту в Україні недостатньо еластичний, а зовнішні ринки збуту малодоступні. Це, у свою чергу, спричинить збільшення вартості обслуговування зовнішнього боргу.

3. Вжити заходів щодо стимулювання внутрішнього ринку капіталу (зокрема його повернення), обмеження доступу до нього нерезидентів, що сприятиме зростанню обсягів капіталу, оскільки припиниться його вивезення нерезидентами.

4. Обмежити зовнішні запозичення.



Тетяна Мусієнко,

начальник відділу міждержавних відносин управління методології валютного регулювання департаменту валютного регулювання НБУ.



**Аметистова друза.
Із мінералогічної колекції
музею НБУ "Скарби України".**

Офіційний курс гривні щодо іноз Національним банком України

№ п/п	Код валют	Назва валюти					
			01.07.1998 р.	02.07.1998 р.	03.07.1998 р.	04.07.1998 р.	05.07.1998 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	126.7678	127.9651	127.1916	127.5841	127.5841
2	040 ATS	100 австрійських шилінгів	16.2247	16.1777	16.1377	16.1950	16.1950
3	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	343.5345	343.4713	342.7578	341.0941	341.0941
4	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	5.3462	5.3501	5.3545	5.3550	5.3550
5	056 BEF	1000 бельгійських франків	55.3543	55.1901	55.0501	55.2507	55.2507
6	112 BYB	10000 білоруських рублів	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765
7	300 GRD	1000 грецьких драхм	6.7625	6.7720	6.7518	6.7991	6.7991
8	208 DKK	100 датських крон	29.9854	29.8776	29.8014	29.9094	29.9094
9	840 USD	100 доларів США	206.4700	206.6200	206.7900	206.8100	206.8100
10	233 EEK	100 естонських крон	14.2692	14.2269	14.1917	14.2431	14.2431
11	352 ISK	100 ісландських крон	2.8776	2.8934	2.8865	2.8763	2.8763
12	372 IEP	100 ірландських фунтів	287.5763	286.7231	285.9910	286.9702	286.9702
13	724 ESP	1000 іспанських песет	13.4496	13.4120	13.3777	13.4284	13.4284
14	380 ITL	10000 італійських лір	11.5878	11.5557	11.5248	11.5643	11.5643
15	124 CAD	100 канадських доларів	140.5804	140.7693	141.1563	141.2005	141.2005
16	398 KZT	100 казахстанських тенге	2.6690	2.6752	2.6780	2.6777	2.6777
17	428 LVL	100 латвійських латів	342.9734	344.9416	345.2588	345.2588	345.2588
18	440 LTL	100 литовських литів	51.8175	51.6550	51.6975	51.7025	51.7025
19	498 MDL	100 молдовських лей	43.5361	43.5284	43.5760	43.5802	43.5802
20	528 NLG	100 нідерландських гульденів	101.2693	100.9711	100.7122	101.0805	101.0805
21	280 DEM	100 німецьких марок	114.1538	113.8151	113.5335	113.9449	113.9449
22	578 NOK	100 норвезьких крон	26.8718	26.8001	26.6259	26.6973	26.6973
23	985 PLN	100 польських злотих	59.8030	58.8158	58.8642	58.8699	58.8699
24	620 PTE	100 португальських ескудо	1.1154	1.1122	1.1093	1.1138	1.1138
25	810 RUR	10 російських рублів	3.3302	3.3315	3.3337	3.3330	3.3330
26	702 SGD	100 сингапурських доларів	128.0434	122.8784	122.9795	122.9914	122.9914
27	703 SKK	100 словацьких крон	5.8993	5.8784	5.8832	5.8838	5.8838
28	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0785	0.0778	0.0778	0.0778	0.0778
29	795 TMM	10000 туркменських манатів	3.9706	3.9735	3.9767	3.9771	3.9771
30	348 HUF	1000 угорських форинтів	9.5790	9.4377	9.4455	9.4464	9.4464
31	860 UZS	100 узбецьких сумів	2.2092	2.2108	2.2126	2.2128	2.2128
32	246 FIM	100 фінських марок	37.4698	37.4526	37.3605	37.4936	37.4936
33	250 FRF	100 французьких франків	34.0555	33.9522	33.8671	33.9909	33.9909
34	203 CZK	100 чеських крон	6.2043	6.1617	6.1668	6.1674	6.1674
35	752 SEK	100 шведських крон	25.8901	25.7029	25.6154	25.6866	25.6866
36	756 CHF	100 швейцарських франків	135.5805	135.3490	135.0992	135.3586	135.3586
37	392 JPY	1000 японських ен	14.7886	14.9485	14.7287	14.8493	14.8493
38	954 XEU	100 ЕКЮ	225.8876	224.9670	224.6375	225.5311	225.5311
39	960 XDR	100 СПЗ	274.5084	274.1124	274.5922	275.4846	275.4846

			16.07.1998 р.	17.07.1998 р.	18.07.1998 р.	19.07.1998 р.	20.07.1998 р.	21.07.1998 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	131.9168	133.8375	133.3164	133.3164	133.3164	132.8146
2	040 ATS	100 австрійських шилінгів	16.7044	16.8187	16.8354	16.8354	16.8354	16.8997
3	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	346.5681	346.3374	347.8544	347.8544	347.8544	348.7781
4	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	5.4762	5.4825	5.4825	5.4825	5.4825	5.4825
5	056 BEF	1000 бельгійських франків	56.9892	57.3794	57.4392	57.4392	57.4392	57.6594
6	112 BYB	10000 білоруських рублів	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765
7	300 GRD	1000 грецьких драхм	7.0806	7.0971	7.1367	7.1367	7.1367	7.1687
8	208 DKK	100 датських крон	30.8433	31.0591	31.0862	31.0862	31.0862	31.2025
9	840 USD	100 доларів США	211.4900	211.7900	211.7900	211.7900	211.7900	211.7900
10	233 EEK	100 естонських крон	14.8901	14.7906	14.8063	14.8063	14.8063	14.8629
11	352 ISK	100 ісландських крон	2.9538	2.9725	2.9809	2.9809	2.9809	2.9813
12	372 IEP	100 ірландських фунтів	295.7992	297.4573	297.7971	297.7971	297.7971	298.9616
13	724 ESP	1000 іспанських песет	13.8486	13.9434	13.9594	13.9594	13.9594	14.0103
14	380 ITL	10000 італійських лір	11.9201	12.0005	12.0109	12.0109	12.0109	12.0580
15	124 CAD	100 канадських доларів	142.7875	142.2385	142.2949	142.2949	142.2949	142.5409
16	398 KZT	100 казахстанських тенге	2.7335	2.7378	2.7367	2.7367	2.7367	2.7389
17	428 LVL	100 латвійських латів	351.3123	351.8106	351.8106	351.8106	351.8106	351.8106
18	440 LTL	100 литовських литів	52.8725	52.9475	52.9475	52.9475	52.9475	52.9475
19	498 MDL	100 молдовських лей	44.5570	44.6202	44.6202	44.6202	44.6202	44.6202
20	528 NLG	100 нідерландських гульденів	104.2478	104.9638	105.0753	105.0753	105.0753	105.4705
21	280 DEM	100 німецьких марок	117.5206	118.3250	118.4508	118.4508	118.4508	118.9030
22	578 NOK	100 норвезьких крон	27.7172	28.0075	28.0728	28.0728	28.0728	28.1681
23	985 PLN	100 польських злотих	60.8202	60.8942	60.8942	60.8942	60.8942	60.8942
24	620 PTE	100 португальських ескудо	1.1488	1.1565	1.1577	1.1577	1.1577	1.1625
25	810 RUR	10 російських рублів	3.4034	3.4072	3.4055	3.4055	3.4055	3.4050
26	702 SGD	100 сингапурських доларів	124.2962	122.6701	122.6701	122.6701	122.6701	122.6701
27	703 SKK	100 словацьких крон	6.0190	6.0158	6.0158	6.0158	6.0158	6.0158
28	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0788	0.0784	0.0784	0.0784	0.0784	0.0784
29	795 TMM	10000 туркменських манатів	4.0671	4.0729	4.0729	4.0729	4.0729	4.0729
30	348 HUF	1000 угорських форинтів	9.6272	9.6281	9.6281	9.6281	9.6281	9.6281
31	860 UZS	100 узбецьких сумів	2.1841	2.1872	2.1872	2.1872	2.1872	2.1491
32	246 FIM	100 фінських марок	38.6584	38.9289	38.9703	38.9703	38.9703	39.1143
33	250 FRF	100 французьких франків	35.0552	35.2928	35.3351	35.3351	35.3351	35.4688
34	203 CZK	100 чеських крон	6.5570	6.5241	6.5241	6.5241	6.5241	6.5241
35	752 SEK	100 шведських крон	26.3610	26.6385	26.7083	26.7083	26.7083	26.8305
36	756 CHF	100 швейцарських франків	139.5228	140.7595	140.4471	140.4471	140.4471	141.0427
37	392 JPY	1000 японських ен	15.0520	15.2332	15.1629	15.1629	15.1629	15.2529
38	954 XEU	100 ЕКЮ	231.8328	233.4553	233.4783	233.4783	233.4783	234.4053
39	960 XDR	100 СПЗ	281.4255	283.2228	283.5238	283.5238	283.5238	283.5717

До уваги Міністерства, відомств, зацікавлених організацій і широкого кола читачів.
Єдиний офіційною інформацією у друкованих періодичних виданнях про офіційні курси гривні, які встановлюються щодо іноземних валют щоденно та один раз на місяць, є їх опублікування у "Віснику Національного банку України".

ЕМНИХ ВАЛЮТ, ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ ЩОДЕННО (за липень 1998 року)

Офіційний курс

06.07.1998 р.	07.07.1998 р.	08.07.1998 р.	09.07.1998 р.	10.07.1998 р.	11.07.1998 р.	12.07.1998 р.	13.07.1998 р.	14.07.1998 р.	15.07.1998 р.
127.5841	127.6928	128.2365	128.0837	128.4843	129.3468	129.3468	129.3468	128.8722	130.4952
16.1950	16.3357	16.2891	16.2597	16.2552	16.3746	16.3746	16.3746	16.5698	16.5624
341.0941	341.6903	339.9029	340.6180	340.4520	342.6055	342.6055	342.6055	345.2913	345.6974
5.3550	5.3822	5.3822	5.3835	5.4107	5.4379	5.4379	5.4379	5.4656	5.4697
55.2507	55.7297	55.5703	55.5052	55.4581	55.8675	55.8675	55.8675	56.5324	56.5472
0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765
6.7991	6.8697	6.8588	6.8506	6.8491	6.9304	6.9304	6.9304	7.0224	7.0687
29.9094	30.1501	30.0674	30.0362	30.0117	30.2366	30.2366	30.2366	30.5994	30.7716
206.6100	207.8600	207.8600	207.9100	208.9600	210.0100	210.0100	210.0100	211.0800	211.2400
14.2431	14.3669	14.3249	14.3076	14.2951	14.4000	14.4000	14.4000	14.5717	14.5532
2.6763	2.8857	2.8869	2.8917	2.8974	2.9071	2.9071	2.9071	2.9406	2.9482
286.9702	289.5098	288.6410	288.2514	287.7546	289.9014	289.9014	289.9014	293.4353	295.0561
13.4284	13.5439	13.5044	13.4894	13.4797	13.5810	13.5810	13.5810	13.7405	13.8150
11.5643	11.6659	11.6330	11.6180	11.6030	11.6905	11.6905	11.6905	11.8241	11.8902
141.2005	141.4276	141.1862	141.0752	141.6930	142.0995	142.0995	142.0995	142.7095	142.6515
2.5777	2.6928	2.6897	2.6904	2.7031	2.7150	2.7150	2.7150	2.7273	2.7293
345.2588	347.0117	347.0117	345.9401	347.6872	349.4343	349.4343	349.4343	351.2146	351.4809
51.7025	51.9650	51.9650	51.9775	52.2400	52.5025	52.5025	52.5025	52.7700	52.8100
43.5802	43.7646	43.7747	43.7853	44.0054	44.2275	44.2275	44.2275	44.4529	44.4969
101.3805	101.9589	101.6586	101.5375	101.4506	102.1999	102.1999	102.1999	103.4160	103.5882
113.9449	114.9350	114.5992	114.4627	114.3608	115.2002	115.2002	115.2002	116.5737	117.2253
26.5973	27.0902	26.9881	26.9560	26.9434	27.1815	27.1815	27.1815	27.4123	27.5749
58.9699	59.1688	59.1688	59.7906	60.0926	60.3946	60.3946	60.3946	60.7023	60.7483
1.1138	1.1234	1.1201	1.1189	1.1180	1.1263	1.1263	1.1263	1.1397	1.1459
3.3330	3.3488	3.3477	3.3485	3.3644	3.3807	3.3807	3.3807	3.3979	3.4000
122.9914	123.6158	123.6158	122.1922	122.8093	123.4264	123.4264	123.4264	124.0552	124.1493
5.8836	5.9137	5.9137	5.9171	5.9470	5.9769	5.9769	5.9769	6.0073	6.0119
0.0778	0.0782	0.0782	0.0775	0.0779	0.0783	0.0783	0.0783	0.0787	0.0788
3.9771	3.9973	3.9973	3.9983	4.0185	4.0387	4.0387	4.0387	4.0592	4.0623
9.4464	9.4944	9.4944	9.4642	9.5120	9.5598	9.5598	9.5598	9.6085	9.6158
2.2128	2.1857	2.1857	2.1862	2.1973	2.2083	2.2083	2.2083	2.1799	2.1816
37.4936	37.8240	37.7089	37.6594	37.6247	37.8986	37.8986	37.8986	38.3586	38.5730
33.9909	34.2863	34.1833	34.1419	34.1127	34.3654	34.3654	34.3654	34.7728	34.9683
6.1674	6.1987	6.1987	6.4460	6.4786	6.5111	6.5111	6.5111	6.5443	6.5493
25.6865	25.6604	25.7275	25.8113	25.8398	25.9523	25.9523	25.9523	26.1591	26.1940
135.3566	136.4853	136.5105	136.1751	135.7005	136.3855	136.3855	136.3855	137.7901	139.1206
14.9493	14.7806	14.9518	14.8927	14.9081	14.8378	14.8378	14.8378	14.8701	14.9814
225.5311	227.2380	226.3678	226.0981	225.8968	227.5780	227.5780	227.5780	230.1864	231.4145
275.4846	277.8784	275.3818	275.0638	275.7810	278.7039	278.7039	278.7039	281.9102	281.2938
22.07.1998 р.	23.07.1998 р.	24.07.1998 р.	25.07.1998 р.	26.07.1998 р.	27.07.1998 р.	28.07.1998 р.	29.07.1998 р.	30.07.1998 р.	31.07.1998 р.
132.9153	131.6057	130.6558	131.3387	131.3387	131.3387	129.4654	129.4351	130.5528	131.3094
16.9401	16.8467	16.7903	16.8769	16.8769	16.8769	16.9360	16.9087	17.0861	17.1472
349.1721	348.1236	347.8445	350.3631	350.3631	350.3631	352.0530	350.6883	350.7734	350.3756
5.4825	5.4825	5.4825	5.4838	5.4838	5.4838	5.4968	5.5045	5.5175	5.5247
57.4552	57.4754	57.2842	57.5836	57.5836	57.5836	57.7834	57.6914	58.2931	58.5053
0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765	0.3765
7.1446	7.1426	7.1176	7.1548	7.1548	7.1548	7.1674	7.1618	7.2309	7.2495
31.0961	31.0968	30.9983	31.1555	31.1555	31.1555	31.2659	31.2167	31.5406	31.6547
211.7900	211.7900	211.7900	211.8400	211.8400	211.8400	212.3400	212.6400	213.1400	213.4200
14.8105	14.8153	14.7667	14.8439	14.8439	14.8439	14.8948	14.8708	15.0268	15.0806
2.9754	2.9700	2.9625	2.9732	2.9732	2.9732	2.9869	2.9874	3.0079	3.0080
297.7975	297.8904	297.1061	298.5876	298.5876	298.5876	299.4923	299.1046	302.2669	303.2760
13.9598	13.9652	13.9185	13.9924	13.9924	13.9924	14.0428	14.0178	14.1637	14.2059
12.0143	12.0178	11.9776	12.0402	12.0402	12.0402	12.0815	12.0620	12.1849	12.2265
142.0622	141.9756	141.5241	141.8719	141.8719	141.8719	141.8196	141.1890	142.2135	141.7813
2.7337	2.7332	2.7389	2.7324	2.7324	2.7324	2.7386	2.7408	2.7484	2.7512
351.8106	351.8106	351.8106	351.8937	351.8937	351.8937	352.7243	353.2226	356.0641	356.5319
52.9475	52.9475	52.9475	52.9600	52.9600	52.9600	53.0850	53.1600	53.2850	53.3550
44.6137	44.5968	44.5827	44.5932	44.5932	44.5932	44.5968	44.7616	44.8480	44.9003
105.1071	105.1483	104.7916	105.3322	105.3322	105.3322	105.5922	105.5194	106.6193	106.9959
118.4839	118.5303	118.1336	118.7511	118.7511	118.7511	119.1582	118.9661	120.2143	120.6444
28.0155	28.0301	27.9681	28.0252	28.0252	28.0252	28.1928	28.1391	28.3213	28.3876
60.8942	61.4722	61.4722	61.4867	61.4867	61.4867	61.8318	61.7189	61.8963	61.9776
1.1564	1.1589	1.1551	1.1611	1.1611	1.1611	1.1649	1.1629	1.1747	1.1792
3.4044	3.4039	3.4033	3.4028	3.4028	3.4028	3.4069	3.4121	3.4184	3.4213
122.6701	124.1442	124.1442	124.1735	124.1735	124.1735	124.4666	124.6424	124.6214	124.7851
6.0158	6.0688	6.0688	6.0703	6.0703	6.0703	6.0846	6.0932	6.1558	6.1639
0.0764	0.0786	0.0786	0.0786	0.0786	0.0786	0.0786	0.0789	0.0788	0.0789
4.0729	4.0729	4.0729	4.0738	4.0738	4.0738	4.0835	4.0892	4.0968	4.1042
9.6281	9.7734	9.7734	9.7757	9.7757	9.7757	9.7968	9.8126	9.8507	9.8737
2.1491	2.1491	2.1491	2.1496	2.1496	2.1496	2.1183	2.1213	2.1263	2.1291
38.9931	39.0024	38.8719	39.0750	39.0750	39.0750	39.2090	39.1458	39.5565	39.6836
35.3390	35.3517	35.2368	35.4199	35.4199	35.4199	35.5437	35.4616	35.8563	35.9774
6.5241	6.7209	6.7209	6.7225	6.7225	6.7225	6.7384	6.7479	6.7791	6.7790
26.6387	26.5456	26.6037	26.7225	26.7225	26.7225	26.9798	26.8982	27.0362	26.9640
140.2020	140.3044	139.8324	141.1356	141.1356	141.1356	141.8877	141.5768	143.3736	144.1942
15.1470	15.0652	15.2853	15.0933	15.0933	15.0933	14.9174	14.9612	15.0003	15.0178
233.5555	233.7655	232.9005	234.1177	234.1177	234.1177	235.0516	234.7082	237.0506	238.0194
282.2751	282.8134	281.3825	282.8531	282.8531	282.8531	283.8230	282.7110	285.9418	285.5412

Матеріал підготовлено департаментом валютного регулювання Національного банку України.

**ІНФОРМАЦІЯ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ТОРГІВ НА УКРАЇНСЬКІЙ МІЖБАНКІВСЬКІЙ ВАЛЮТНІЙ БІРЖІ
у липні 1998 року**

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
 доларами США За 100 USD Дані в тис. USD					
01.07.1998 р.	206.62	19360	19360	0	37
02.07.1998 р.	206.79	29700	29820	20	30
03.07.1998 р.	206.81	1330	1330	0	6
06.07.1998 р.	207.86	28780	30870	0	26
07.07.1998 р.	207.86	18800	140	18800	5
08.07.1998 р.	207.91	1070	1070	0	3
09.07.1998 р.	208.96	26180	27400	0	29
10.07.1998 р.	210.01	18360	19310	0	30
13.07.1998 р.	211.08	24480	25980	0	29
14.07.1998 р.	211.24	1220	1660	0	9
15.07.1998 р.	211.49	7200	8290	0	22
16.07.1998 р.	211.79	5860	8850	0	13
17.07.1998 р.	211.79	3600	0	3600	2
20.07.1998 р.	211.79	0	0	0	0
21.07.1998 р.	211.79	10200	0	12400	6
22.07.1998 р.	211.79	5640	110	5640	5
23.07.1998 р.	211.79	0	0	0	0
24.07.1998 р.	211.84	1840	1840	0	4
27.07.1998 р.	212.34	14910	19910	0	25
28.07.1998 р.	212.64	7310	7810	0	24
29.07.1998 р.	213.14	14700	14760	0	30
30.07.1998 р.	213.42	23640	23640	0	32
31.07.1998 р.	213.49	8780	8780	0	26
 російськими рублями За 10 RUR Дані в тис. RUR					
01.07.1998 р.	3.313	1282	1080	2882	10
02.07.1998 р.	3.317	509	5442	10	9
03.07.1998 р.	3.317	1000	992	1400	4
06.07.1998 р.	3.318	773	1800	773	5
07.07.1998 р.	3.323	1951	6212	1760	9
08.07.1998 р.	3.336	1113	9339	17	12
09.07.1998 р.	3.356	2300	9730	5	12
10.07.1998 р.	3.372	1650	10200	0	8
13.07.1998 р.	3.382	679	5699	0	10
14.07.1998 р.	3.412	2433	6213	1000	7
15.07.1998 р.	3.394	1897	1275	4561	9
16.07.1998 р.	3.412	553	4108	0	7
17.07.1998 р.	3.414	2970	4400	2210	9
20.07.1998 р.	3.402	288	97	3559	5
21.07.1998 р.	3.402	3778	3778	3000	6
22.07.1998 р.	3.366	2893	492	6395	10
23.07.1998 р.	3.376	1511	2011	0	6
24.07.1998 р.	3.394	750	3550	2	5
27.07.1998 р.	3.390	600	0	631	3
28.07.1998 р.	3.368	1190	1190	1890	5
29.07.1998 р.	3.404	1600	8680	7	11
30.07.1998 р.	3.404	543	543	0	4
31.07.1998 р.	3.404	2414	201	2414	8

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
 німецькими марками За 100 DEM Дані в тис. DEM					
01.07.1998 р.	114.5	603	316	765	9
02.07.1998 р.	114.1	210	210	960	6
03.07.1998 р.	114.1	298	140	298	6
06.07.1998 р.	114.1	600	543	825	7
07.07.1998 р.	114.5	246	683	65	15
08.07.1998 р.	115.4	151	443	16	7
09.07.1998 р.	113.8	226	72	2077	14
10.07.1998 р.	115.2	227	1093	48	12
13.07.1998 р.	117.4	305	2497	0	15
14.07.1998 р.	118.1	70	201	0	7
15.07.1998 р.	117.9	317	232	1120	9
16.07.1998 р.	118.2	512	1738	198	14
17.07.1998 р.	120.8	319	2037	0	9
20.07.1998 р.	118.9	372	0	1648	13
21.07.1998 р.	118.9	211	32	341	8
22.07.1998 р.	118.9	785	599	785	4
23.07.1998 р.	118.3	225	105	1101	14
24.07.1998 р.	118.8	558	1761	37	12
27.07.1998 р.	119.8	130	1411	0	13
28.07.1998 р.	119.6	513	335	713	10
29.07.1998 р.	121.5	169	3577	0	15
30.07.1998 р.	121.3	353	213	719	11
31.07.1998 р.	120.3	185	19	540	12
 італійськими лірами За 10000 LTL Дані в млн. LTL					
01.07.1998 р.	11.5	21.2	24	21.2	3
08.07.1998 р.	11.5	60.9	60.9	0	5
15.07.1998 р.	11.9	30.6	48	0.9	6
22.07.1998 р.	11.9	48.0	48	0	2
29.07.1998 р.	12.5	15.9	62.3	3.6	5
 французькими франками За 100 FRF Дані в тис. FRF					
07.07.1998 р.	34.3	66	496	53	5
14.07.1998 р.	35.0	576	1533	357	8
21.07.1998 р.	35.5	74	243	74	5
28.07.1998 р.	34.4	144	131	144	8
 англійськими фунтами стерлінгів За 100 GBP Дані в тис. GBP					
02.07.1998 р.	357	78	110	32	8
09.07.1998 р.	357	338	301	378	6
16.07.1998 р.	357	46	8	263	5

Примітка. Торги білоруськими рублями у липні не проводилися.

Матеріал підготовлено департаментом валютного регулювання Національного банку України.

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України один раз на місяць (за липень 1998 року)*

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
1	100 BGL	1000 болгарських левів	1.1618
2	986 BRL	100 бразильських реалів	178.5035
3	051 AMD	10000 вірменських драмів	41.1893
4	410 KRW	1000 wonів Республіки Корея	1.4808
5	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	1.5891
6	381 GEL	100 грузинських ларі	153.1014
7	344 HKD	100 доларів Гонконгу	26.6602
8	818 EGP	100 єгипетських фунтів	60.3716
9	218 ECS	1000 еквадорських sucre	0.3901
10	376 ILS	100 ізраїльських шекелів	56.4091
11	356 INR	1000 індійських рупій	48.9213
12	364 IRR	1000 іранських ріалів	0.6878
13	368 IQD	100 іракських динарів	663.7182
14	417 KGS	100 киргизьких сомів	10.7755
15	414 KWD	100 кувейтських динарів	674.5669
16	422 LBP	1000 ліванських фунтів	1.3647
17	434 LYD	100 лівійських динарів	538.0704

18	470 MTL	100 мальтійських лір	528.1546
19	484 MXN	100 мексиканських нових песо	23.1932
20	496 MNT	10000 монгольських тугриків	26.2947
21	554 NZD	100 новозеландських доларів	109.2203
22	586 PKR	100 пакистанських рупій	4.6591
23	604 PEN	100 перуанських нових солів	70.8255
24	408 KPW	100 північнокорейських wonів	93.7955
25	642 ROL	10000 румунських лейв	2.4135
26	682 SAR	100 саудівських ріялів	55.0120
27	760 SYP	100 сирійських фунтів	5.1587
28	705 SIT	100 словенських толарів	1.2234
29	901 TWD	100 нових тайванських доларів	6.0534
30	762 TJR	1000 таджицьких рублів	2.7367
31	952 XOF	1000 франків КФА	3.4515
32	152 CLP	1000 чилійських песо	4.5362
33	191 HRK	100 хорватських кун	31.6124
34	156 CNY	100 юанів Ренмінбі (Китай)	24.9227
35	255	100 доларів США за розр. із Індією	165.0800

* Курс встановлено з 01.07.1998 року.

Матеріал підготовлено департаментом валютного регулювання Національного банку України.

ХРОНІКА

Рукошестискання через Дністер

4 серпня Україну відвідав прем'єр-міністр Республіки Молдова Іон Чубук. Це був одноденний робочий візит, проте він виявився плідотворним і досить результативним. Успішно вирішено низку складних міждержавних проблем, зокрема стосовно делімітації українсько-молдовського кордону, митно-го співробітництва, транспортних комунікацій. Розглянуто хід підготовки до підписання широкомасштабного договору про економічне українсько-молдовське співробітництво на 10 років.

У рамках програми візиту прем'єр-міністр Молдови відвідав Банкнотно-монетний двір Національного банку України. У заяві для журналістів Іон Чубук дав високу оцінку виробництву української національної валюти, підтвердив можливість розміщення на Банкнотно-монетному дворі НБУ замовлень центрального банку Республіки Молдова.

Фото В.Негребецького



Хлібом-сіллю зустрічали на Банкнотно-монетному дворі НБУ молдовських гостей.



Голова НБУ В. Ющенко демонструє прем'єр-міністру Республіки Молдова І. Чубуку (праворуч) унікальні можливості технологічного обладнання, яким оснащено Банкнотно-монетний двір Національного банку України.



Аксель Зіденберг
Лутц Хоффманн



Джон
Одлінг-
Смі



Феліцітас
Мюллерс



Олег
Гаврилішин



КОМПЕТЕНТНО



Україна на шляху до ринкової економіки

Нотатки учасника Сьомого українсько-німецького фінансово-економічного симпозіуму

Україна все ще не заявила про себе як про країну, де проводяться радикальні реформи. Величезний потенціал, про який говорили майже всі іноземні експерти із часу проголошення української незалежності, реалізувати не вдалося. Натомість ростуть втрати. З 1991 року обсяги виробництва скоротилися наполовину, державний борг досягнув загрозливої величини, середньомісячний дохід на душу населення знизився до 100 гривень на місяць.

Більшість українських та іноземних спостерігачів дійшла висновку, що це спричинилося не за браком потенціалу, а внаслідок збереження старого способу мислення і старих структур влади. Однак як форсувати процес переосвідомлення?

Німецька група консультантів з економіки при уряді України, яка фінансується в рамках програми "Трансформ" федерального уряду Німеччини

і працює в нас уже четвертий рік, провела в Києві симпозіум спільно з НБУ і посольством Німеччини. Мета симпозіуму — на основі міжнародного порівняння і шляхом дискусії між учасниками, представниками інших країн із перехідною економікою та українськими урядовцями дійти певних висновків щодо перспективи процесу реформ, який призупинився.

Голова Національного банку **Віктор Ющенко** відкрив симпозіум оцінкою поточного економічного стану країни. Потім перед представниками міністерств, Адміністрації Президента й уряду виступив директор Міжнародного валютного фонду **Одлінг-Смі**. На його думку, для приведення в рух механізмів економічного зростання визначальним є не максимальне використання праці, капіталу і технологій, а ефективна комбінація цих чинників, що і стано-

вить суть трансформації. У цьому сенсі про Україну не можна говорити, як про країну з перехідною економікою. Це з'ясувалося принаймні 1996 року, коли більшість країн Центральної і Східної Європи стала на шлях реформ. **Олег Гаврилішин**, теж представник МВФ, підкріпив тезу про необов'язковий зв'язок економічного зростання з обсягами інвестицій прикладами Білорусі та Узбекистану: "Не інвестиції визначають економічне зростання, швидше самі вони приходять із його початком". Польща та Угорщина довели, що досягти відчутного зростання можна за рахунок значного підвищення продуктивності навіть за наявності класичних "ворогів економічного зростання" — низького рівня інвестицій і збільшення реальної заробітної плати. Потрібні структурні реформи, жорсткі бюджетні обмеження і послідовна лібералізація.

Уроки азіатської кризи проаналізували **Аксель Зіденберг** (Дойче Банк Рісєрч), **Лути Хоффманн** (президент Німецького інституту досліджень економіки в Берліні). У країнах Південно-Східної Азії порушені відносини на мікрорівні — між підприємствами, банками та урядом. Без глибоких реформ країни регіону не зможуть ані досягти колишніх показників економічного зростання, ані повернути собі колишнього кредитного рейтингу. Всі доповідачі, що дещо незвично для МВФ, наголошували на значенні заходів структурних перетворень, без яких тривала макроекономічна стабілізація неможлива.

Андрій Ілларіонов (Інститут економічного аналізу, Москва) гостро критикував МВФ, який, на його думку, підриває процес реформ у Росії, пов'язуючи надходження грошей із заходами, реалізацію яких проконтролювати не спроможний. Надання фінансової підтримки за відсутності жорсткої обумовленості спричинило послаблення необхідного тиску на посадових осіб та уповільнило трансформацію. Міркування Ілларіонова сприймалися з особливою увагою, оскільки на той час у Києві перебувала місія МВФ, яка прибула для переговорів стосовно програми розширеного фінансування на суму понад 2,5 млрд. доларів із трирічним терміном дії — ці кошти становлять 5% річного ВВП України і можуть значно знизити напруженість щодо ліквідності.

Про «стратегію уникнення реформ» висловився **Алекс Сундаков** (Інститут економічних досліджень Нової Зеландії), колишній представник МВФ у Києві. Стагнація, на його думку, є наслідком хибного процесу прийняття рішень. Будучи переконаним, що економіка знаходиться у стані постійної кризи, український уряд вдається лише до заходів, спрямованих на короткострокове поліпшення ситуації. У нього не вистачає часу для проведення тривалої осмисленої стратегії, що спричиняє прийняття нових помилкових рішень. Сундаков вважає справжню кризу в тому, що в Україні склався стиль односторонньої, у політичному сенсі, «орієнтованої на кризу» роботи виконавчої влади. Цей стиль, започаткований на вищому політичному рівні, заповнив усі сфери суспільного життя.

Феліцитас Мьоллерс, співробітник Дойче Банк Рісєрч і член Німецької групи консультантів, зауважила, що, на відміну від інших країн із перехідною економікою, банківська система в Україні не в змозі сьогодні надати імпульс економічному зростанню. Обсяг кредитів економіці становить 7,5% від

ВВП, причому ненадійні кредити у банківських балансах сягають 50%. **Альфред Штайнхерр** (Європейський інвестиційний банк, Люксембург) висловився за пріоритет банківської системи при форсуванні складних інструментів ринку капіталу в процесі послідовної розбудови фінансового сектора. Інтенсифікувати загальноекономічні накопичення вдасться лише за умови забезпечення населення послугами функціонуючої банківської мережі, незважаючи на те, що нинішні високі проценти за ОВДП не стимулюють банки до кредитування реального сектора економіки.

Симптоматичною для України є ситуація, що склалася у сільському господарстві. Величезний потенціал — країна володіє третинною світових запасів чорнозему — залишається невикористаним. Україна не лише не стала найбільшим у світі експортером зерна та олійних — виробництво основних сільськогосподарських продуктів скорочується або знаходиться у стані стагнації. **Ульріх Кестер** (Кільський університет) причинами цього вважає, крім загальноекономічного спадку, надзвичайно неефективний маркетинг, недосконалі технології переробки, невдалу форму приватизації. На думку пана Кестера, почавши приватизацію з видачі пайових сертифікатів, Україна здійснила крок у хибному напрямі. Оскільки правління колгоспів обирається його членами, воно не в змозі істотно реорганізувати підприємство, припинити крадіжки, а також із метою підвищення ефективності виробництва звільнити зайвих працівників. В Україні не помітні тенденції, які виникли в інших країнах із перехідною економікою або в нових федеральних землях Німеччини. Сьогодні більшість підприємств державного сектора стоїть на межі банкрутства.

Член Німецької групи консультантів **Штефан фон Крамон-Таубадель** настійно застерігав українців не брати за взірць аграрну політику Європейського Співтовариства. Європейська аграрна політика перебуває на стадії реформування, тож Україні не варто повторювати помилок, які впродовж майже 40 років призводили до значних витрат і додаткових зборів зі споживачів. Приклади такої політики вже почали проявлятися в Україні при формуванні інтервенційної стратегії. Варто було б утриматися від введення квоти на цукор, яку Україна не в змозі фінансувати. Крім того, різке зростання цін на цукор означає значні втрати реальних доходів, особливо для малозабезпечених верств населення. Натомість треба негайно

провести реальну приватизацію землі та довиробничої і поствиробничої сфер.

Якщо сільське господарство уособлює нереалізований потенціал України, то енергетика є її ахіллесовою п'ятою. Надзвичайно висока енергоємність виробництва обумовлює небезпечну залежність країни від постачальників (на 85%), особливо від Росії. Приватизація енергетичного сектора, хоч і значиться серед першочергових заходів програми реформування, не рухається вперед. **Гордон Мак-Керрон** із Сассекського університету зазначив, що значного підвищення продуктивності британської електроенергетики, навіть на атомних електростанціях, вдалося досягти завдяки дерегуляції та приватизації. Чи може бути це моделлю для України? Сумнівно, що наша країна захоче і зможе йти цим шляхом. **Зіновій Буцьо**, член Комісії з регулювання енергетики, додав, що в Україні не створено інституціональні рамкові умови британської моделі.

«В Україні нема підстав для існування енергетичної проблеми», — дещо несподівано заявив член Німецької групи консультантів **Крістіан фон Хіршхаузен** (Німецький інститут досліджень економіки). Він доводив, що споживання енергії, всупереч прогнозам Міністерства економіки, за якими воно до 2010 року має подвоїтися, можна втримати на нинішньому рівні. Член Німецької групи консультантів, співробітник Інституту Східної Європи (Мюнхен) **Фолькхарт Вінненц** ще в листопаді 1994 року пропонував підвищити ціни на житлово-комунальні послуги до рівня покриття витрат. Це дозволило б бюджету заощадити близько 0,5 млрд. грн. (0,5% від ВВП) при тому, що субсидії для малозабезпечених верств населення були б збережені у повному обсязі.

Все сказане вище переконливо доводить: до стагнації процесу реформ в Україні спричинилася невирішеність питань економічної політики. Водночас не можна залишати поза увагою той факт, що Україна, на відміну від частини партнерів по СНД (назвемо хоча б Білорусь та Узбекистан), досягла перелому у політичному плані і стала повноцінною демократичною державою.

Зустріч східних і західних учених і політиків беззаперечно показала, що на довгому шляху України до ринкової економіки все більш дефіцитним товаром стає час. Необхідні концепції запропоновано, проте діяти — самій Україні.



Віктор Лисицький, керівник групи радників Голови Національного банку України.

АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ

Поряд із ринковими реформами Україні потрібна реформа управління

Значні фінансові ускладнення банківська система України почала відчувати ще минулої осені. Чергове загострення ситуації на початку нинішнього року вдалося подолати лише за рахунок зваженої, послідовної, часом жорсткої монетарної політики. Тоді ж Голова Національного банку В.А.Ющенко попередив, що центральний банк країни практично вичерпав свої можливості: "Мова сьогодні йде про те, що інструментарій подальшого зміцнення гривні знаходиться поза стінами НБУ". На думку Віктора Ющенко, розвитку повномасштабної кризи можна уникнути лише за умови, що з попередніх уроків будуть зроблені правильні висновки.

Зовсім недавно пролунав третій дзвінок. Серед літньої спеки крижаний подих кризи відчули, здається, всі. Елементи кризової лексики зазвучали у промовах усіх вищих посадових осіб держави. Чи не щотижня проходили зустрічі фахівців на міжнародному рівні, де розглядалася кризова проблематика. Велілі за Сьомим українсько-німецьким фінансово-економічним симпозіумом "Україна на шляху до ринкової економіки" відбулася міжнародна конференція "Економічні і правові передумови фінансово-банківської кризи в Україні: шляхи запобігання та досвід інших країн". Спільними зусиллями шукали витоки кризи та способи її подолання.

Цей період Віктор Ющенко назвав "унікальним в історії України, коли найбільш відповідально, найбільш адекватно була оцінена економічна і соціальна ситуація, і на цьому тлі робилися відчайдушні, радикальні кроки щодо її зміни на краще".

Причин для занепокоєння не бракувало. Світове співтовариство, яке стежить за трансформаційними процесами у країнах Центральної та Східної Європи, поділило ці країни на три групи. До першої увійшли країни, в яких щонайменше три роки спостерігається стабільне економічне зростання. Це Литва, Латвія, Естонія, Хорватія, Чехія, Угорщина, Словаччина, Польща, Словенія, Грузія та Вірменія. У другій групі, до якої увійшли сім країн СНД і Македонія, піднесення економіки спостерігається не менше двох років. Буквально вибух економічного зростання переживають Албанія, Болгарія та Румунія, але через те, що там не виключена вірогідність зворотних процесів, названі країни віднесли до третьої групи. І лише в Україні та Туркменістані і досі не проявляються незаперечні ознаки економічного зростання.

Ця обставина змусила переглянути звичні виправдання надто повільного переходу України до ринкових відносин. Іноземні експерти почали піддавати сумніву ті фактори, які, здавалося, вже стали класичними при поясненні причин економічних негараздів

в Україні. Представник МВФ професор Джон Одлінг-Смі хоч і погоджувався, що надто високий рівень індустріалізації, велика частка військово-промислового комплексу в промисловості, обтяжливий вугледобувний сектор — вагомі фактори, проте не визнавав їх вирішальними.

У 1990 році частка промисловості у ВВП України становила 40%. Так, це більше, ніж в інших країнах СНД, проте частка промисловості у деяких державах Центральної та Східної Європи була ще вагомішою. Значний же ВПК, окрім усього іншого, свідчить про наявність досить високого технологічного рівня, кваліфікованої робочої сили, потенції конверсійних програм. Справді, немало коштів потребують програми переселення національних груп (зокрема, кримських татар), депортованих під час Другої світової війни. Однак Україна не єдина, хто зіткнувся з подібними труднощами. В окремих країнах національні проблеми призводили до втрати не лише матеріальних, а й людських ресурсів, проте це не стало нездоланною перешкодою на шляху реформ. Ті ж Вірменія, Азербайджан, Грузія вже вийшли на рівень стійкого зростання.

Аналізуючи ситуацію, професор Джон Одлінг-Смі дійшов висновку, що поряд із ринковими реформами потрібна реформа влади. Роль держави треба звести до необхідного мінімуму, особливо там, де без її втручання в ринкових умовах можна обійтись. Підприємства повинні залежати від ринку, а не від уряду. Нормально функціонуюча економіка тримається на трьох китах: підприємствах, ринках та інститутах, які дають змогу цим ринкам діяти. Від уряду залежить, як добре реалізовуватимуть себе ці елементи. Як на негативні сторони управління в Україні пан Одлінг-Смі вказав на високу бюрократизованість, нерозвинену інфраструктуру, недостатній рівень заробітної плати управлінського апарату.

Найбільшу проблему представник МВФ вбачає в тому, що у такому стані речей зацікавлені впливові виробники із традиційно сильних секторів економіки: енергетики, сільського господарства, важкої та оборонної промисловості. Під їхнім тиском на рівні уряду знаходять підтримку існуючі монополістичні структури, зберігається неефективна система ціноутворення, спеціальні привілеї, податкові пільги. Через це відкладаються ті зміни, яких нагально потребує загальноекономічна структура. Так створюється зачароване коло: через корпоративні інтереси частини виробників ринкові реформи гальмуються на шкоду перш за все самим же виробникам.

Надмірне регулювання коштує надто дорого; цим обумовлений, на думку пана Одлінга-Смі, податковий тягар в Україні. Високі податкові ставки загначають економіку в тінь. Це спричиняє скорочення бюджетних надходжень і

Підприємства повинні залежати від ринку, а не від уряду. Надмірне регулювання економіки обходиться Україні дуже дорого

Найбільшу проблему представник МВФ вбачає в тому, що у такому стані речей зацікавлені впливові виробники із традиційно сильних секторів економіки: енергетики, сільського господарства, важкої та оборонної промисловості. Під їхнім тиском на рівні уряду знаходять підтримку існуючі монополістичні структури, зберігається неефективна система ціноутворення, спеціальні привілеї, податкові пільги. Через це відкладаються ті зміни, яких нагально потребує загальноекономічна структура. Так створюється зачароване коло: через корпоративні інтереси частини виробників ринкові реформи гальмуються на шкоду перш за все самим же виробникам.

Надмірне регулювання коштує надто дорого; цим обумовлений, на думку пана Одлінга-Смі, податковий тягар в Україні. Високі податкові ставки загначають економіку в тінь. Це спричиняє скорочення бюджетних надходжень і

зростання дефіциту бюджету. Уряду доводиться все частіше вдатися до позичок, що призводить до подальшого загострення фінансової проблеми. Так виникає друге зачароване коло.

Експерти МВФ бачать вихід у прискоренні структурних реформ, у створенні таких умов, щоб усі підприємства незалежно від форм власності діяли в жорстких бюджетних рамках. Функція уряду полягає саме в тому, щоб сприяти дотриманню бюджетних обмежень, а не порушувати їх. Бюджетні привілеї мають бути максимально скорочені. Натомість діяльність уряду повинна концентруватися на забезпеченні загальноприйнятих державних функцій: підтримання правопорядку, охорони здоров'я, формування правового середовища для нормальної економічної діяльності.

Треба скоротити кількість персоналу в міністерствах. Зі зменшенням обсягу державної влади зникнуть джерела для корупції. Корупція — наслідок надмірного державного втручання в економіку. Вона спотворює прийняття економічних рішень.

Усе це однаково стосується як центральних, так і місцевих органів влади. Не можна применшувати значення місцевої влади. Саме до неї звертаються в першу чергу за фінансовою підтримкою, від неї виходить ініціатива щодо підтримки тих підприємств, які давно вже мають бути закритими. Система регулювання повинна бути гранично прозорою, процедура реєстрації — спрощеною.

Аналітик Новоукраїнського інституту економічних досліджень Алекс Сундаков, який добре вивчив Україну та СНД за тривалий час роботи в МВФ, зауважив, що процес переходу до ринкової економіки включає також перехід до економічних інститутів нового типу. Спосіб прийняття рішень на рівні уряду в умовах ринкової економіки відрізняється від того, що існував у економіці із централізованим плануванням.

Цікавим було зауваження пана Сундакова щодо визначення позиції України на шляху переходу. Якщо виходити з макроекономічних показників, то може здатися, що Україна належить до держав із перехідною економікою. Але якщо проаналізувати, як приймалися рішення, наскільки змінилася роль держави, — то виявиться, що фактично на шляху переходу зроблено дуже мало. Уряд, на думку новоукраїнського аналітика, вирішує ті ж питання, що й раніше, але не в змозі впоратися з ними за наявного рівня фінансування.

На думку пана Сундакова, п'ятий

етап реформування в Україні характеризується тим, що паралельно відбувається ціла низка різнопланових процесів. Працюючи над кожним із них окремо, урядові структури часом вимушені вдатися мало не до взамовиключаючих заходів. Іноді складається враження, що уряд рухається одночасно в усіх напрямках. Держава гостро потребує інститутів, які б контролювали процес переходу до ринку і були здатними проводити в життя політичні рішення. Без цього не варто сподіватися на швидкі позитивні зміни.

Тож на перший план виходять адміністративна реформа, реформа державного управління. Необхідно визначити пріоритети, провести фундаментальний аналіз зв'язків між рівнем прийняття рішень і рівнями, на яких рішення реалізуються.

На думку експертів МВФ, на перший план в Україні виходить необхідність проведення реформи державного управління

Більшість українських учасників конференції причини фінансово-банківської кризи вбачали в економічному стані держави. Віктор Ющенко, зауваживши, що нинішня кризова ситуація має бюджетний характер, показав, що головним фактором фінансової нестабільності України є надмірне державне споживання.

Директор Української фінансово-банківської школи, доктор економічних наук Михайло Савлук головну проблему вбачає в нерозвинутій реальній економіці. На його думку, помилку зроблено ще на початку 1990-х років, коли було взято курс на пошуки державного кредиту, на залучення коштів для потреб сьогоденного виживання. До цього так звикли, що втяглись у величезні борги, забувши про головне: про реальну економіку. Адже лише вона може дати суспільству змогу вижити і сьогодні, і через рік, і в перспективі.

Міністр фінансів Ігор Мітюков погоджувався, що основні фінансові проблеми нашої держави мають бюджетний характер. Проте головним чинником досягнення збалансованого бездефіцитного бюджету він вважає загальний стан економіки, рівень розвитку виробництва. Всі бюджетні проблеми порожнені перш за все катастрофічним спадом виробництва та його низькою ефективністю. До цього слід додати відсутність рішучих струк-

турних реформ, які б стимулювали зростання, втрату державою керованості цілими секторами економіки, часту зміну урядів, неузгодженість у діях законодавчої та виконавчої гілок влади, суперечливе законодавче поле.

Щодо проблеми чисельності управлінського апарату і затрат на його утримання Ігор Мітюков зазначив, що Україна посідає чи не останнє місце у світі щодо фінансування державного управління — приблизно на рівні 1% від ВВП. Це безпосередньо впливає на ефективність управління. Тому дуже важливим є прискорення і реалізація ініціатив, пов'язаних із адміністративною реформою.

Українські учасники дискусій теж торкнулися проблеми суб'єктивного фактора у процесі реформування. Директор Інституту економічного прогнозування НАН України Валерій Гесць узагалі вважає, що в найближчі десять років нам слід змиритися з певною непослідовністю в ході реформування, частою зміною курсу реформ. Він посилається на те, що такої ж думки більшість політологів та економістів — російських, українських, а також із тих країн, що вже пережили цей етап.

Доктор економічних наук Василь Кравченко розпочав із глобального розгляду проблеми кризи. Банківсько-фінансова криза — елемент загальної економічної кризи, а загальноекономічна — елемент загальної кризи українського суспільства. Класична теорія розглядає три фактори прогресу будь-якого суспільства: держава, приватна ініціатива, громадська самодіяльність. До багатьох із тих питань, які треба було вирішувати з моменту проголошення у 1994 році курсу радикальних економічних реформ, в Україні так і не приступили. Треба шукати комплексні шляхи виводу всього українського суспільства із кризи. Шукати в усіх трьох напрямках: розбудовувати державу, зміцнювати ринок, розвивати приватну і громадську ініціативу, ті структури, які б захищали інтереси населення. Треба терміново прискорити адміністративну реформу, яка стане одним із чинників стабілізації економіки.

Міжнародні експерти, шукаючи пояснення гальмуванню економічних трансформацій в Україні, все більше уваги приділяють проблемам управління, регулювання, механізмів прийняття рішень. Таке зміщення акцентів дає змогу по-іншому оцінити можливі напрями і темпи економічного реформування в Україні.



Олег Бакун,
"Вісник НБУ".

НОТАТКИ З КОНФЕРЕНЦІЇ

Реформування вітчизняної економіки: позиція молоді

Протягом 1998 року Національним банком України, Національним університетом імені Тараса Шевченка та Міжнародним центром перспективних досліджень проводиться Всеукраїнський конкурс "Економічні реформи в Україні: позиція молоді", головною метою якого є залучення молоді до аналізу та розв'язання актуальних проблем реформування вітчизняної економіки.

У конкурсі взяли участь понад 250 молодих економістів з усіх регіонів країни. У своїх роботах вони виклали власне бачення процесу реформ, пропозиції щодо його оптимізації.

Дослідницькі проекти надходили на конкурс у рамках п'яти номінацій:

- розвиток економічних реформ;
- фінансова та монетарна політика;
- розвиток банківської системи;
- створення сприятливого інвестиційного клімату;
- трансформація відносин власності.

За результатами експертної оцінки провідних вітчизняних фахівців і представників міжнародних організацій відібрано 65 найкращих проектів, автори яких заохочуються до продовження своїх досліджень у майбутньому.

У рамках конкурсу 30 червня — 1 липня 1998 року в Національному банку України та Національному університеті імені Тараса Шевченка відбулася конференція, на якій обговорювалися найактуальніші питання стану та перспектив економічних реформ в Україні.

Вітаючи учасників конференції, Голова НБУ В.А.Ющенко окреслив основне коло макроекономічних проблем, що постали перед українським суспільством і на вирішення яких бажано було б спрямувати інтелектуальний потенціал молодих фахівців.

Зокрема, В.А.Ющенко зробив наголос на проблемах капіталізації та розвитку конкуренції у банківській сис-

темі. Адже в Україні нині існує понад 200 комерційних банків, серед яких реально діючими є близько 180, причому "перша десятка" банків має у своєму розпорядженні майже 90% сукупних активів банківської системи. Для порівняння нагадаємо: один із лідерів світової економіки Японія має лише 26 банків. Проте кожен із них (на відміну від більшості українських банківських установ) розгорнув розгалужену мережу філій, які обслуговують потреби всіх регіонів. Отже, очевидні структурні диспропорції банківської системи України потребують подальшого врегулювання з боку держави.

Головуючий на конференції керівник групи радників Голови НБУ з макроекономічної політики В.І.Лисицький, поділившись міркуваннями про роль і місце молодих фахівців у процесі реформування економіки, зауважив, що вони мають перед ученими та спеціалістами старшого покоління незаперечну перевагу — світогляд, сформований у плюралістичному середовищі, не обтяжений ідеологічними догмами минулого. Це дає підстави сподіватися на нестандартне вирішення представниками нового покоління фахівців складних проблем сучасності.

Чи не найважливішим негативним чинником у проведенні реформ, на думку завідуючого кафедрою економічної теорії економічного факультету Національного університету імені Тараса Шевченка П.С.Єшенка, є недостатня теоретична підготовка як кадрових, так і молодих спеціалістів. Адже після скасування державної монополії на вищу освіту з'явилася невинновато велика кількість приватних вузів, які форсують вирішення проблеми кадрового забезпечення економіки екстенсивним шляхом — готують економістів, банківських працівників, менеджерів та інших спеціалістів прикладної економіки, нехтуючи фундаментальними

теоретичними засадами.

У центрі уваги учасників конференції були, звичайно, міркування самих молодих фахівців. Впадала у вічі контрастність суджень щодо стану і перспектив економічних реформ в Україні. Прозвучали як оптимістичні вислови, суть яких така: "Ми закінчимо наші університети, заробимо свій перший мільйон доларів і, кожен на своєму робочому місці, будемо піднімати українську економіку, дбаючи про власний добробут", так і песимістичні: "Україна, безперечно, є політично стабільною державою, проте це стабільність болота. В умовах, коли абсолютна більшість людей вважає, що держава має вирішити всі їхні проблеми, реформи приречені на поразку".

Аргументована й загалом плідна дискусія мала, на думку автора цих рядків, лише один суттєвий недолік: не було зафіксовано її конкретного результату, скажімо, у вигляді відповідно оформлених рекомендацій владним структурам під умовною назвою "Позиція молоді щодо напрямів подальшого реформування економіки". На результативності конференції позначився також брак інформації щодо дискусій, які проводилися протягом другого дня роботи форуму у п'яти різних секціях. Через це, наприклад, фахівці з питань інвестицій не мали змоги взяти участь у обговоренні проблем приватизації, яка є, як правило, запорукою розвитку інвестиційного процесу.

Залишається сподіватися, що уроки першої такої конференції будуть немарними, а залучення молоді до реформування вітчизняної економіки — постійним і плідним.



Дмитро Гладких,

заступник начальника відділу економічного аналізу П'ятої київської філії АПБ "Аваль", постійний позаштатний оглядач "Вісника НБУ".

ОГЛЯД

Ринок очікує поліпшення клімату

На фондовому ринку України, схоже, настає передомний момент, пов'язаний із рішенням МВФ щодо виділення позики уряду України в рамках програми розширеного фінансування. Вочевидь, учасники ринку вірять у позитивне вирішення цього питання. Рівень процентних ставок за держоблігаціями

Графік 1. Розміщення короткострокових (до 3 місяців) ОВДП



досягнув пікової точки, після чого наприкінці липня відбулося коригування у бік зменшення. У цей же період спостерігалось зростання котирувань акцій у Позабіржовій фондовій торговельній системі (ПФТС).

Тим часом події у сусідній Росії не перестають привертати до себе увагу інвесторів, що безпосередньо впливає також і на ситуацію в Україні.

ДОХІДНІСТЬ ОВДП ДОСЯГЛА ВЕРШИНИ

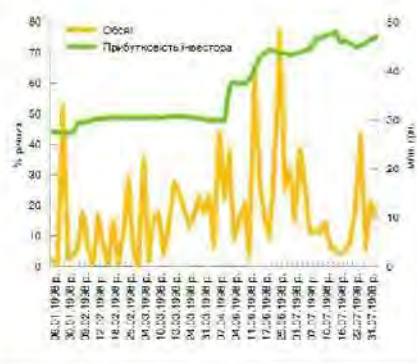
Необхідно зазначити, що Кабміну так і не вдалося провести через Верховну Раду законопроекти щодо скасування податку з доходу за держоблігаціями. Таким чином, уряд не зміг бодай частково збільшити привабливість ОВДП, хоча йому вкрай необхідно залучити кошти до бюджету. Вочевидь, для вирішення основних бюджетних проб-

лем (фінансування дефіциту бюджету, запобігання фінансовій кризі) варіантів небагато. Або властєся отримати кредит від МВФ, або доведеться виходити із запозиченнями на відкритий ринок. Поки властєся залучити зовнішні кредити, термінові потреби (погашення боргів за ОВДП і соціальними виплатами) задовольнятимуться за рахунок усе того ж ринку ОВДП. Тобто залучати коштів доведеться не менше, ніж виплачувати. Враховуючи високий рівень дохідності даних інструментів (понад 70% річних), ситуація навряд чи влаштуватиме Мінфін, отже, вихід на міжнародні ринки капіталів слід буде здійснити якнайшвидше.

ІНВЕСТОРИ-ОПТИМІСТИ

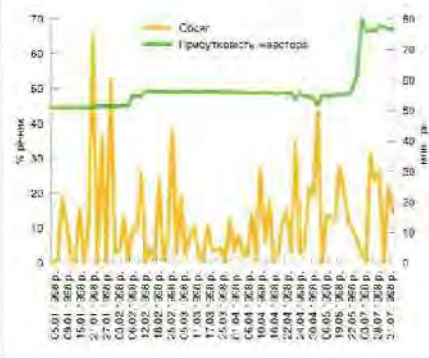
Аналізуючи показники розміщення ОВДП за останні місяці, слід зауважити, що рівень дохідності зазначених

Графік 2. Розміщення ОВДП терміном обігу до 6 місяців



цінних паперів досягнув пікової точки (графіки 1—4). Відомо, що поштовх до такого злету процентних ставок дала кризова ситуація в Росії. Після того, як Росія добила допомоги від МВФ, Світового банку та Японії (середина липня), напруженість у регіоні дещо знизилася. Згодом (наприкінці липня) це привело до певної стабілізації.

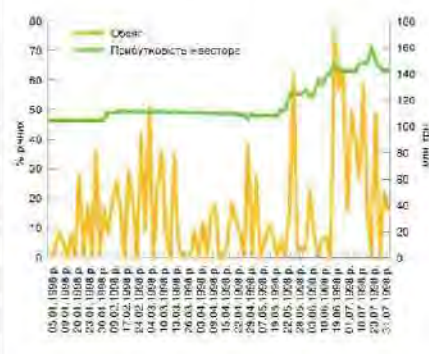
Графік 3. Розміщення ОВДП терміном обігу до 9 місяців



Стабілізація стала помітною не тільки на ринку держоблігацій (зростання дохідності загальмувалось), а й на ринку корпоративних цінних паперів. Хоч у наших умовах останній не є глобальним (надто вже низькі обсяги контрактів, що укладаються на ньому), все ж, спостерігаючи за діями його операторів, можна зробити певні висновки щодо настрою інвесторів і їхнього ставлення до вітчизняного фінансового ринку.

Оцінюючи динаміку фондових індексів, доходимо думки, що інвестори очікують позитивного вирішення бюджетних проблем України. Зростання котирувань акцій, яке намітилось із середини липня, підтвердження тому (графіки 5—6). Характерно, що зростання спостерігалось не лише в загальному фондовому індексі, а й щодо більшості галузевих індексів. Це свідчить про силу загальної тенденції на ринку (інша справа — чи буде ця тенденція тривалою). Очевидно, такі настрої інвесторів були пов'язані з упевненістю, що ставлення МВФ до України буде таким же лояльним, як і до Росії, тим більше, що сума, яку прагне залучити наш уряд, у десять разів менша, ніж та, що просила Росія.

Графік 4. Розміщення ОВДП терміном обігу до 1 року

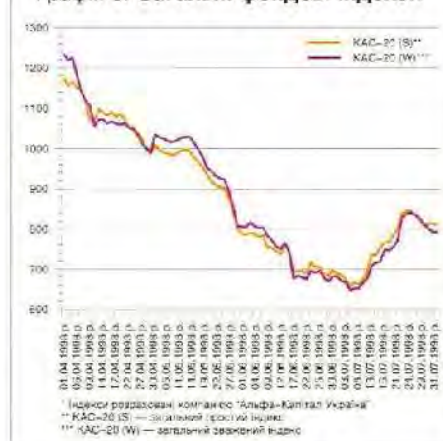


КОРІНЬ ПРОБЛЕМИ — У ВІДСУТНОСТІ ПОЗИТИВНИХ ЗРУШЕНЬ В ЕКОНОМІЦІ

Читачам нашого журналу до часу виходу його чергового номера, мабуть, уже буде відомо про результати роботи місії Міжнародного валютного фонду в Україні. У серпні має відбутися засідання ради директорів МВФ, на якому вирішиться доля позики уряду України в рамках програми розширеного фінансування. Є всі підстави сподіватися на позитивне вирішення цього питання. Принаймні керівник місії Мухаммед Шадман-Балаві повідомив, що МВФ схвалює пакет програм, підготовлених урядом і президентом, а щодо позики, то справа лише у питанні — скільки й коли (хоча, зрозуміло, для України це величезні питання).

Отже, фондовий ринок живе очікуванням надходжень до бюджету України. Можна передбачати стабілізацію цього ринку, яка має проявитись у зростанні котирувань цінних паперів і зниженні дохідності держоблігацій. Та не слід забувати, що на його стан впливає не лише довіра до уряду країни, а й фундаментальні фактори. Щодо цього

Графік 5. Загальні фондові індекси*



яскравим прикладом є та ж Росія. Зрозуміло, що надання зазначеної вище позики додає впевненості інвесторам та відразу стабілізувало ринок — фондові індекси "підскочили", дохідність державних короткострокових облігацій (ДКО) впала майже на 70 процентних пунктів. Але більшість аналітиків фондового ринку вказувала на відсутність фундаментальних факторів, які сприяли б зростанню в економіці. І це позначилося на індикаторах фондового ринку відразу ж після ейфорії від "кредит-

Графік 6. Галузеві фондові індекси



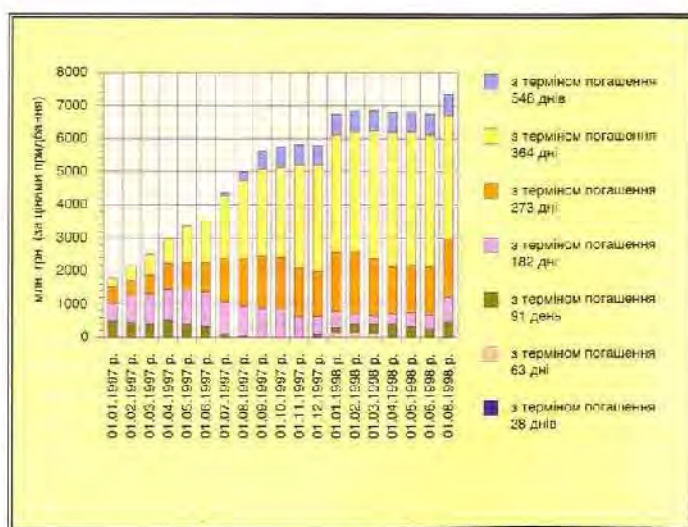
ного триумфу". В підсумку котирування цінних паперів знову знизились, дохідність ДКО — стала зростати, а різке падіння курсу рубля поставило фінансову систему Росії на межу краху. Нам залишається лише сподіватися, що вітчизняний ринок обминув подібні негаразди і він не зазнає відчутних втрат через брак позитивних зрушень в економіці України.

Володимир Науменко,
"Вісник НБУ".

Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики за 1998 р.

Період	Результати аукціонів	
	Розміщено облігацій, шт.	Залучено коштів до бюджету, тис. грн.
Січень	8 504 247	635 164.5516
Лютий	10 423 818	752 054.8889
Березень	9 655 744	708 165.7340
I квартал	28 583 809	2 095 385.1744
Квітень	9 263 263	677 165.1159
Травень	7 443 787	527 163.7009
Червень	16 423 532	1 207 634.8354
II квартал	33 130 582	2 411 963.6522
I ліпня	61 714 391	4 507 348.8266
Липень	14 839 235	981 204.8195
Серпень	0	0.0000
Вересень	0	0.0000
III квартал	14 839 235	981 204.8195
Жовтень	0	0.0000
Листопад	0	0.0000
Грудень	0	0.0000
IV квартал	0	0.0000
Усього з початку року	76 553 626	5 488 553.6500

Сума облігацій внутрішньої державної позики, що перебувають в обігу



Матеріали підготовлено емісійно-кредитним департаментом Національного банку України.

Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики, проведених із 30 червня по 31 липня 1998 р.

Номер аукціону	Дата проведення аукціону	Пропозиція			Результати аукціону					
		Виставлено облігацій, шт.	Номинал облігацій, грн.	Проголошена ставка доходності, %	Термін погашення облігацій	Розміщено облігацій, шт.	Залучено коштів до бюджету, тис. грн.	Відсічна ціна, грн.	Середньозважена ціна, грн.	Ставка доходності, %
337	30.06.1998 р.	не огол.	100	—	13.11.1998 р.	251 695	20 042.12	79.43	79.63	69.16
338	30.06.1998 р.	не огол.	100	—	24.03.1999 р.	13 363	899.55	67.00	67.32	66.61
339	30.06.1998 р.	не огол.	100	—	14.04.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
340	30.06.1998 р.	не огол.	100	—	30.06.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
341	01.07.1998 р.	не огол.	100	—	13.11.1998 р.	118 027	9 382.11	79.43	79.49	69.76
342	01.07.1998 р.	не огол.	100	—	24.03.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
343	01.07.1998 р.	не огол.	100	—	14.04.1999 р.	275 500	18 333.53	66.50	66.55	63.92
344	01.07.1998 р.	не огол.	100	—	30.06.1999 р.	295 692	18 252.62	61.70	61.73	62.17
345	02.07.1998 р.	не огол.	100	—	13.11.1998 р.	302 268	24 063.58	79.44	79.61	70.20
346	02.07.1998 р.	не огол.	100	—	24.03.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
347	02.07.1998 р.	не огол.	100	—	05.05.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
348	02.07.1998 р.	не огол.	100	—	30.06.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
349	03.07.1998 р.	не огол.	100	—	20.11.1998 р.	205 009	16 130.19	78.36	78.68	70.65
350	03.07.1998 р.	не огол.	100	—	24.03.1999 р.	529 091	35 703.06	67.48	67.48	66.63
351	03.07.1998 р.	не огол.	100	—	05.05.1999 р.	830 500	54 032.33	65.06	65.06	64.06
352	03.07.1998 р.	не огол.	100	—	30.06.1999 р.	943 049	58 308.72	61.83	61.83	62.25
353	07.07.1998 р.	не огол.	100	—	20.11.1998 р.	85 263	5 746.88	78.50	79.13	71.31
354	07.07.1998 р.	не огол.	100	—	31.03.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
355	07.07.1998 р.	не огол.	100	—	12.05.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
356	07.07.1998 р.	не огол.	100	—	07.07.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
357	08.07.1998 р.	не огол.	100	—	20.11.1998 р.	95 837	7 524.17	78.50	78.51	74.01
358	09.07.1998 р.	не огол.	100	—	31.03.1999 р.	400 050	26 923.37	67.30	67.30	66.67
359	08.07.1998 р.	не огол.	100	—	12.05.1999 р.	625 000	40 562.50	64.90	64.90	64.09
360	08.07.1998 р.	не огол.	100	—	07.07.1999 р.	807 054	49 795.23	61.70	61.70	62.25
361	09.07.1998 р.	не огол.	100	—	20.11.1998 р.	85 842	5 740.23	78.50	78.52	75.07
362	09.07.1998 р.	не огол.	100	—	31.03.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
363	09.07.1998 р.	не огол.	100	—	12.05.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
364	09.07.1998 р.	не огол.	100	—	07.07.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
365	10.07.1998 р.	не огол.	100	—	20.11.1998 р.	115 735	9 079.68	78.31	78.45	75.39
366	10.07.1998 р.	не огол.	100	—	31.03.1999 р.	449 320	30 104.44	67.00	67.00	68.10
367	10.07.1998 р.	не огол.	100	—	12.05.1999 р.	470 000	30 080.00	64.00	64.00	67.10
368	10.07.1998 р.	не огол.	100	—	07.07.1999 р.	490 005	29 890.31	61.00	61.00	64.46
369	14.07.1998 р.	не огол.	100	—	20.11.1998 р.	53 832	4 247.36	78.73	78.90	76.26
370	14.07.1998 р.	не огол.	100	—	19.05.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
371	14.07.1998 р.	не огол.	100	—	02.06.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—

372	14.07.1999 р.	не оголш.	100	—	14.07.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
373	15.07.1999 р.	не оголш.	100	—	20.11.1998 р.	41 930	3 302.49	78.73	78.76	76.90
374	15.07.1999 р.	не оголш.	100	—	19.05.1999 р.	685 355	43 533.75	63.62	63.62	68.06
375	15.07.1999 р.	не оголш.	100	—	02.06.1999 р.	698 500	44 627.17	63.89	63.89	64.07
376	15.07.1999 р.	не оголш.	100	—	14.07.1999 р.	711 514	43 153.32	60.65	60.65	65.06
377	16.07.1999 р.	не оголш.	100	—	27.11.1998 р.	33 135	2 612.69	78.85	78.85	73.61
378	16.07.1999 р.	не оголш.	100	—	19.05.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
379	16.07.1999 р.	не оголш.	100	—	14.07.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
380	16.07.1999 р.	не оголш.	100	—	16.02.2000 р.	0	—	0.00	0.00	—
381	17.07.1999 р.	не оголш.	100	—	27.11.1998 р.	38 773	3 054.10	78.76	78.77	73.97
382	17.07.1999 р.	не оголш.	100	—	19.05.1999 р.	220 368	14 028.63	63.66	63.66	68.09
383	17.07.1999 р.	не оголш.	100	—	14.07.1999 р.	296 531	18 020.19	60.77	60.77	65.09
384	17.07.1999 р.	не оголш.	100	—	16.02.2000 р.	0	—	0.00	0.00	—
385	21.07.1999 р.	не оголш.	100	—	27.11.1998 р.	65 000	5 174.00	79.60	79.60	73.08
386	21.07.1999 р.	не оголш.	100	—	26.05.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
387	21.07.1999 р.	не оголш.	100	—	09.06.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
388	21.07.1999 р.	не оголш.	100	—	21.07.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
389	22.07.1999 р.	не оголш.	100	—	27.11.1998 р.	152 443	12 173.11	79.60	79.60	71.96
390	22.07.1999 р.	не оголш.	100	—	26.05.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
391	22.07.1999 р.	не оголш.	100	—	21.07.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
392	23.07.1999 р.	не оголш.	100	—	27.11.1998 р.	334 029	26 724.89	79.67	80.01	72.38
393	23.07.1999 р.	не оголш.	100	—	26.05.1999 р.	33 190	2 069.40	62.35	62.35	72.00
394	23.07.1999 р.	не оголш.	100	—	21.07.1999 р.	2 105	129.16	61.36	61.36	63.49
395	24.07.1999 р.	не оголш.	100	—	26.05.1999 р.	854 080	54 370.73	63.66	63.66	68.09
396	24.07.1999 р.	не оголш.	100	—	21.07.1999 р.	900 407	54 717.73	60.77	60.77	65.09
397	28.07.1999 р.	не оголш.	100	—	14.04.1999 р.	4 593	310.03	67.50	67.50	67.85
398	28.07.1999 р.	не оголш.	100	—	19.05.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
399	28.07.1999 р.	не оголш.	100	—	28.07.1999 р.	1 910	116.22	60.85	60.85	64.52
400	28.07.1999 р.	не оголш.	100	—	02.02.2000 р.	0	—	0.00	0.00	—
401	29.07.1999 р.	не оголш.	100	—	27.11.1998 р.	40 647	3 270.18	80.00	80.45	73.30
402	29.07.1999 р.	не оголш.	100	—	14.04.1999 р.	370 000	25 049.00	67.70	67.70	67.24
403	29.07.1999 р.	не оголш.	100	—	19.05.1999 р.	382 783	25 397.65	66.35	66.35	62.96
404	29.07.1999 р.	не оголш.	100	—	28.07.1999 р.	400 000	24 440.00	61.10	61.10	63.84
405	30.07.1999 р.	не оголш.	100	—	27.11.1999 р.	166 163	13 372.63	80.27	80.48	74.39
406	30.07.1999 р.	не оголш.	100	—	14.04.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
407	30.07.1999 р.	не оголш.	100	—	19.05.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
408	30.07.1999 р.	не оголш.	100	—	28.07.1999 р.	0	—	0.00	0.00	—
409	31.07.1999 р.	не оголш.	100	—	27.11.1999 р.	133 614	10 728.70	80.27	80.30	75.25
410	31.07.1999 р.	не оголш.	100	—	14.04.1999 р.	250 009	16 975.61	67.90	67.90	67.14
411	31.07.1999 р.	не оголш.	100	—	19.05.1999 р.	280 000	18 620.00	66.50	66.50	62.97
412	31.07.1999 р.	не оголш.	100	—	28.07.1999 р.	300 024	18 391.47	61.30	61.30	63.66
Разом		X	X	X	X	14 839 235	981 204.82	X	X	X

Матеріали підготовлено емісійно-кредитним департаментом Національного банку України.



Максим Олексієнко,
доцент кафедри банківської
справи Київського національного
економічного університету.



Лідія Воронова,
директор економічного департа-
менту НБУ.



ШКОЛА БАНКІРА

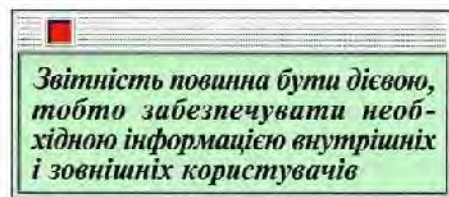
Суть, завдання і значення звітності

Поділ бухгалтерського обліку на фінансовий та управлінський передбачає надання внутрішнім і зовнішнім користувачам узагальнених показників банківської діяльності та стану грошово-кредитного ринку. Зовнішні користувачі насамперед послуговуються фінансовою (бухгалтерською) звітністю, якою оперує і сам банк. Фінансова звітність становить систему взаємопов'язаних узагальнених показників, які відображають фінансовий стан і результати діяльності банку за звітний період. Вона складається шляхом підрахунку, групування і спеціальної обробки даних поточного бухгалтерського обліку.

Але сама лише фінансова звітність не дає змоги керівництву банку детально оцінювати, всебічно аналізувати і контролювати діяльність філій та інших структурних підрозділів, отримувати докладну оперативну інформацію, необхідну для прийняття рішень на різних рівнях управління банком. Тому, крім фінансової звітності, практикуються форми статистичної звітності, які ґрунтуються на даних управлінського бухгалтерського обліку і використовуються для створення системи грошово-кредитної та банківської статистики.

Складання звітності, як і ведення обліку, регулюється світовими стандартами та чинним законодавством України. Звітність побудована на міжнародних принципах бухгалтерського обліку. Перед нею поставлено ті ж вимоги, що й перед бухгалтерським обліком, оскільки вона є його складовою. Водночас окремі вимоги щодо фінансової звітності мають свою специфіку. Насамперед подана в ній інформація повинна ґрунтуватися на даних аналітичного та синте-

тичного обліку, причому ці дані мають бути тотожними, як і показники балансів, бухгалтерських звітів. Ще до складання фінансової звітності в бухгалтерському обліку належить відобразити всі операції банку за звітний період. Фінансова і статистична звітність має містити достовірну й реальну інформацію, що забезпечується шляхом документування операцій і періодичними інвентаризаціями. Це дає змогу контролювати й уточнювати дані щодо вартості активів і пасивів, цінностей банку, операцій, що обліковуються на його позабалансових рахунках. Лише на основі зіставлення аналогічних показників



звітного та минулих періодів можна зробити висновки стосовно змін у фінансовому стані банку, спрогнозувати тенденції розвитку банківських операцій. Якщо ж відбулися зміни правил бухгалтерського обліку, то банк повинен для порівняння перерахувати дані минулого звітного періоду за новими правилами та відобразити результати таких змін на окремих рахунках доходів і витрат.

Фінансову звітність банку належить оприлюднювати, але вже потому, як аудиторським висновком підтверджено її достовірність, повноту і відповідність вимогам законодавства. Звітність повинна бути дієвою, щоб забезпечувати інформацією внутрішніх і зовнішніх

користувачів, розкривати кількісні та якісні характеристики явищ, що вивчаються. Добре побудована, вона раціональна й економічна. Розробляючи централізовану стандартну програму для формування всіх форм фінансової звітності з операційного дня банку, НБУ і це брав до уваги. Як ми вже з'ясували, основне призначення фінансової та статистичної звітності — надати користувачам достовірну інформацію щодо майнового та фінансового стану банку, результатів його господарської та фінансової діяльності за звітний період. Користувачам також необхідно краще розібратися в особливостях здійснюваних банками операцій. Їх часто цікавлять відомості, не призначені для оприлюднення. Тому дані у фінансових звітах подають максимально вичерпно, щоб задовольнити потреби користувачів у інформації щодо ліквідності та платоспроможності банку, способів управління і контролю ризиків, пов'язаних із кредитними та іншими операціями банку. Користувачами звітності можуть бути уповноважені представники органів державної влади, юридичні та фізичні особи, зацікавлені в результатах господарської діяльності банку, в тому числі власники, засновники й акціонери банку, кредитори, інвестори та інші особи, які мають право на отримання такої інформації. Головний користувач звітності комерційних банків — Національний банк України, центральний банк держави, який здійснює банківський нагляд. Цікавиться станом грошового обігу та діяльністю банківської системи також міжнародні фінансові організації, членом яких є Україна.

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗВІТНОСТІ БАНКІВ

Залежно від мети використання показників звітність банків поділяють на державну статистичну та банківську. Державну статистичну звітність банки всіх видів і форм власності, в тому числі й НБУ, надають місцевим статистичним органам за формами і в порядку, визначеними Державним комітетом статистики України відповідно до чинного законодавства з питань державної статистики. Ця звітність містить типову для будь-якого суб'єкта господарювання інформацію. Орган державної статистики узагальнює її щодо народного господарства в цілому, на основі чого розробляється статистика національних рахунків із розподілом за секторами економіки. Така звітність містить дані про фінансові результати діяльності, чисельність працюючих, використання робочого часу, оплати праці, основні фонди, капітальні вкладення, діяльність обчислювальних центрів, використання обчислювальної техніки, кількість автотранспорту тощо.

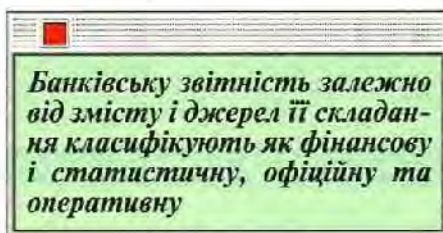
Банки також складають спеціальну звітність, яка надається окремим користувачам і містить цільову інформацію. Так, податковим органам вони подають декларацію про прибуток, декларацію про податок на додану вартість та ін. Джерелом спеціальної звітності є дані бухгалтерського та статистичного обліку.

Банківська звітність — це спеціальна звітність. Її подають лише банки та фінансові посередники, які виконують банківські операції. Форми цієї звітності, порядок її складання та надання згідно із чинним законодавством визначає Національний банк України. На підставі банківської звітності розробляється грошово-кредитна і банківська статистика, оперуючи якою, НБУ виконує свої регулюючі та наглядові функції.

Статистичні показники, які відображають здійснювані банківським сектором кредитні й депозитні операції, використовуються для аналізу діяльності цього сектора, результатів грошово-кредитної політики та політики банківського нагляду. Крім того, грошово-кредитна статистика дає змогу вивчати вплив банківського сектора на економіку держави.

Банківська звітність залежно від змісту і джерел її складання поділяється на фінансову та статистичну, офіційну й оперативну. Фінансова звітність відображає фінансовий стан банку та результати його діяльності за звітний період. Вона формується на підставі даних фінансового обліку. Характерною рисою цієї звітності є те, що її складають, дотримуючись балансового узагальнення облікової інформації. Цього вимагає са-

ма структура форм фінансової звітності, необхідність внутрішнього та міжформеного узгодження показників. До складу фінансової звітності у країнах із розвинутою ринковою економікою входять бухгалтерський баланс, звіт про прибутки та збитки, звіт про рух грошових коштів, додатки залежно від потреб користувачів інформації. Річний фінансовий звіт супроводжується також пояснювальною запискою.



До статистичної звітності належить звітність про кредитні та депозитні операції у національній та іноземній валюті, процентні ставки, операції з цінними паперами тощо. Вона містить інформацію, необхідну для побудови системи статистичних даних. Джерелом в основному є матеріали статистичного та бухгалтерського обліку. На базі статистичного обліку складається звітність про внутрішній аудит, взаємовідносини з правоохоронними органами і таке інше. Офіційна звітність має, як правило, постійний характер і містить інформацію, що обов'язково відповідає даним бухгалтерського та статистичного обліку. До неї належить місячна, квартальна, піврічна та річна звітність.

Оперативною називається щоденна, щотижнева й декадна звітність, сформована за оперативними даними. Вона може мати незначні розбіжності з даними обліку, оскільки складається терміново: строки її надання обчислюються годинами.

За характером спрямування розрізняють звітність для внутрішнього управління банком (внутрішня) і для зовнішніх користувачів інформації (позабанківська). Внутрішню звітність встановлює сам банк, виходячи зі своїх інтересів. Підпорядковані йому установи (підрозділи) передають її у вигляді розшифровок і переліків на адресу головного банку, що має статус юридичної особи. Звітність, яка надається Національному банку України та органам державної статистики, юридичні особи складають відповідно до чинного законодавства. Нею послуговуються як зовнішні користувачі, так і сам банк. За обсягом інформації звітність буває повною і скороченою. Повна надається після скороченої і містить детальніші дані стосовно тих чи інших операцій банку. За ступенем узагальнення звітність

поділяють на первинну, тобто подану банком як юридичною особою або його філіями, та зведену (консолідовану), де узагальнено дані первинної звітності по банку як юридичній особі, по регіону, банківській системі в цілому. Залежно від періодичності подання розрізняють звітність поточну та річну. На практиці поточна звітність надається за певний період. У банківській системі її можуть складати і подавати щодня, щотижня, двічі на місяць, щомісяця, щокварталу, двічі на рік, за запитом.

За обсягом відображення результатів діяльності та здійснених операцій річна звітність є повнішою і більш деталізованою, ніж поточна. Відправляють цю інформацію електронною чи звичайною поштою.

Залежно від суб'єкта, тобто з огляду на те, хто її складає, розрізняють звітність Національного банку України і звітність комерційних банків. Властиво, обсяг і зміст цієї й іншої визначається роллю, яку виконують НБУ як центральний банк та комерційні банки в економіці країни. Стосовно Нацбанку, йдеться власне про пакет звітності, який умовно можна поділити на дві частини:

1) фінансова звітність;

2) статистична звітність грошово-кредитного та банківського характеру.

Крім того, підрозділи НБУ надають статистичну звітність для складання платіжного балансу та визначення міжнародної інвестиційної позиції України.

Статистична звітність грошово-кредитного характеру поділяється на загальнобанківську, монетарну, емісійно-кредитну, статистику банківського нагляду, статистику операцій із іноземною валютою, готівково-грошового обігу.

Статистичні дані для складання платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції України містять узагальнюючу оцінку економічного стану країни та ефективності її зовнішньоекономічних зв'язків.

ПОРЯДОК ПОДАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ

Установи НБУ, комерційні банки — юридичні особи, філії всіх комерційних банків, що є резидентами і нерезидентами України, і філії іноземних банків складають і подають звітність за визначеними адресами. Банки подають певні її види засновникам та учасникам (відповідно до установчих документів), а також Національному банку України, органам державної статистики, податковим органам, іншим користувачам у випадках, установлених чинним законодавством.

Типові форми фінансової та статистичної звітності, яку подають до Національного банку, та інструкції про порядок їх заповнення розробляє і затверджує Правління НБУ за погодженням із Державним комітетом статистики України. Заборонено вимагати звітність за формами, не затвердженими в установленому порядку, а також за невідновленими адресами.

Комерційні банки — юридичні особи, які мають філії, складають зведену

За характером спрямування розрізняють звітність для внутрішнього управління банком і для зовнішніх користувачів інформації

фінансову звітність по банку в цілому у розрізі областей і надають Національному банку України. Регіональні управління НБУ на основі отриманих від установ комерційних банків звітів складають зведену за регіоном звітність.

Порядок цієї роботи, періодичність, терміни і способи подання комерційними банками та підрозділами Національного банку фінансової та статистичної звітності регламентують правила, затверджені Правлінням НБУ.

Існують певні вимоги й щодо державної статистичної звітності — їх зазначено у таблиці форм державної статистичної звітності, що надається Державному комітету статистики України.

Звітність складається у грошовому вираженні в одиницях, встановлених для кожної форми окремо, з округленням сум до одиниць таким чином, щоб не втрачалася точність підсумків та були зібрані повні дані.

Датою подання банківської звітності вважається день фактичної її передачі, якщо подання здійснюється електронною поштою, а в разі надсилання її поштою з повідомленням про вручення адресату — дата його одержання, зазначена на штампі підприємства зв'язку, що обслуговує адресата. Якщо випадає вихідний, то термін подання звітності переноситься на перший робочий день.

Надсилають звітність здебільшого електронною поштою НБУ. Щоб зменшити обсяги та прискорити передачу інформації цим каналом зв'язку, забезпечити її достовірність і рівень автоматизації її формування, Національний банк запровадив технологію обробки банківської звітності, яка ґрунтується на принципі економічних показників. Згідно з цим принципом інформація від банків передається у вигляді набору кон-

кретних економічних показників, за якими відповідні форми звітності формуються прямо в НБУ. Зазначені показники автоматично беруться з операційного дня банку й у вигляді стандартних форматів файлів передаються електронною поштою до НБУ безпосередньо або через Центральну розрахункову палату, де отримана інформація автоматично обробляється.

Форми звітності підписують керівник і головний бухгалтер банку або їхні заступники. Вони ж несуть повну відповідальність за достовірність, повноту і своєчасність подання даних. У звітності також зазначають прізвище та номер телефону виконавців, які її склали. Файли мають електронний підпис.

Зміни до даних фінансової та статистичної звітності після виявлення їх перекручення вносяться у тому звітному періоді, в якому були виявлені помилки. виправлення у звітності мають бути завірені підписами посадових осіб банку із зазначенням дати виправлення. Якщо перекручення у звіті виявлено після його відправлення, банк надсилає до НБУ виправлені файли чи форми.

Річна фінансова звітність банків про підсумки фінансово-господарської діяльності, майновий і фінансовий стан є відкритою для опублікування, крім випадків, передбачених законодавством. Достовірність і повнота опублікованої звітності підтверджується аудиторською організацією у випадках, установлених чинним законодавством.

Порядок складання, періодичність, терміни та способи подання комерційними банками і підрозділами НБУ фінансової та статистичної звітності регламентуються правилами, затвердженими Правлінням НБУ

У 1992 році Україна стала членом Міжнародного валютного фонду (МВФ), Міжнародного банку реконструкції та розвитку (Світовий банк), а також Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР).

Відповідно до статуту Міжнародного валютного фонду країни — члени МВФ беруть на себе зобов'язання подавати інформацію, яку Фонд використовує, щоб ефективніше виконувати свої функції.

МВФ діє як центр збирання національних даних економічного характеру, в тому числі статистики щодо реального сектора економіки, державних фінансів, грошово-кредитної діяльності,

платіжного балансу та обміну ними.

Така інформація потрібна Міжнародному валютному фонду для здійснення наглядових функцій за розвитком країн — членів МВФ, з'ясування загальноекономічних і фінансових проблем цих країн. Вона полегшує підготовку даних, призначених для надання допомоги з питань розвитку економічної політики, яка узгоджується із завданнями Фонду.

До МВФ подається узагальнена інформація, тобто в ній не наводяться дані щодо окремих юридичних осіб (корпорацій, банків тощо), але вона достатньо деталізована, щоб МВФ міг виконувати наглядові функції.

Національний банк України відповідно до зобов'язань щодо виконання угод із МВФ надає Фонду таку інформацію:

- баланс Національного банку України;
- зведений баланс комерційних банків;
- процентні ставки за кредитами НБУ та комерційних банків;
- обмінний курс гривні щодо іноземних валют;
- структура валютних резервів;
- звіт про рух коштів на рахунках МВФ;

● інформація про окремі депозити й активи Ощадного банку України.

Звітність подається на паперових і магнітних носіях.

Світовому банку НБУ надає дані:

- про зовнішній державний борг та про приватний борг, гарантований державою;
- графік розподілення кредиту та амортизаційних і процентних платежів за зовнішнім державним боргом і приватним боргом, гарантованим державою;
- про окремі зовнішні державні борги та приватні борги, гарантовані державою;
- про уточнення умов угод за кредитами, отриманими державою та гарантованими державою (подається у разі необхідності виправлення даних, наданих раніше);
- про зовнішній приватний негарантований борг.

Національний банк України щорічно подає Верховній Раді України звіт про свою роботу, баланс своєї діяльності та зведений баланс банківської системи країни. Крім того, Верховна Рада України щороку за поданням Національного банку затверджує розподіл його прибутку.

Річний баланс НБУ і зведений баланс банківської системи України публікуються в засобах масової інформації.



Роман Тиркало,
професор Тернопільської академії народного господарства. Кандидат економічних наук.



Зиновій Щибиволок,
доцент Тернопільської академії народного господарства. Кандидат економічних наук.



ІЗ ДОСВІДУ ІНШИХ КРАЇН

Страховання депозитів: досвід Канади



Фінансовий ринок Канади — високо-розвинутий і добре структурований. Він склався під впливом кредитних систем США і Великобританії. Систему захисту депозитів цього ринку загалом представляють Канадська корпорація страхування депозитів — ККСД (Canada Deposit Insurance Corporation), Управління страхування депозитів Квебеку — УСДК (Quebec Deposit Insurance Board) і Корпорація страхування депозитів і паїв провінції Онтаріо — КСДПО (Ontario Share and Deposit Insurance Corporation). Ці та деякі інші інституційні установи (Канадський фонд захисту інвесторів — Canadian Investor Protection Fund) забезпечують виконання програм страхування депозитів та інвестицій населення і перебувають під контролем федеральної та місцевої влади.

Провідною страховою корпорацією, яка була заснована в 1967 році для страхового захисту коштів на депозитних рахунках клієнтів фінансових установ-членів у випадку їх неспроможності повернути заощадження, є ККСД. У 1994 році вона налічувала 130 учасників. Діяльність 106 з них дозволена федеральною владою, 24 — місцевою. До складу федеральних організацій, застрахованих у ККСД, входили 61 канадський та іноземний банки, 27 трастових банків, ком-

паній і корпорацій, 18 іпотечних і опадно-іпотечних банків, компаній та корпорацій. Застраховані організації провінцій були представлені в ККСД 21 канадською трастовою компанією та корпорацією і двома ошадними домами та корпорацією іпотечних позичок¹.

Гарантійний фонд ККСД формується з регулярних річних внесків у розмірі 0.1% від суми застрахованих депозитів, сплачуваних організаціями-учасницями. Передбачено, що уряд Канади може надавати допомогу великим банкам, якщо коштів гарантійного фонду виявиться недостатньо для відшкодування втрат вкладників. У рятувальних операціях щодо інших установ можуть брати участь приватний бізнес, фінансові та нефінансові компанії. За необхідності ККСД має законне право позичати кошти додатково до сформованого гарантійного фонду під процент. Отримані доходи використовуються для покриття накладних витрат. Окрім того, на консолідовані внески від застрахованих депозитів ККСД виплачує певну премію, чим посилює гарантію страхового покриття на випадок банкрутства застрахованої фінансової установи.

Згідно зі статутом ККСД контролює

фінансовий стан застрахованих організацій і визначає заходи для його стабілізації. У свою чергу застраховані федеральні організації контролюють і регулюють діяльність ККСД, надаючи рекомендації Службі нагляду за фінансовими установами; провінційні організації контролюють ККСД як її агенти, а регулюють — за допомогою пропозицій, поданих органам влади провінцій.

Членами Канадської корпорації страхування депозитів є лише банки, трастові компанії та іпотечні установи. Вони неодмінно виставляють у помітному місці рекламний знак із аббревіатурою корпорації (див. малюнок 1).

ККСД страхує тільки прийняті депозити своїх дійсних членів. До таких депозитів належать:

- ошадні та чекові рахунки;
- строкові депозити, зокрема гарантовані інвестиційні сертифікати (GICs) і боргові зобов'язання, видані іпотечними компаніями (дебентура);
- грошові перекази, переказні векселі, чи трати;
- акцептовані векселі та чеки;
- дорожні чеки, виписані на ім'я клієнтів².

Обов'язковою умовою для отриман-

¹ CDIC Membership. — CDIC. — 1994.

² Protection your deposit: CDIC information. — CDIC. — 1997.

Розрахунок страхового покриття депозитів за видами рахунків

Власники банківських рахунків	Види вкладів	Сума вкладу, канадських доларів	Застрахована сума вкладу	Незастрахована сума вкладу
Кароліна	Ощадний (Savings)	15000	—	—
	Чеківий (Chequing)	3000	—	—
	Строковий (Term deposits)	50000	—	—
	Разом	68000	60000	8000
Кароліна, RRSPs	Строковий (Term deposits)	40000	40000	—
	Взаємні фонди (Mutual funds)	15000	—	15000
Роберт за дорученням на Кароліну	Строковий (Term deposits)	50000	50000	—
Пауль	Чеківий (Chequing)	2000	—	—
	Строковий (Term deposits)	25000	—	—
	Разом	27000	27000	—
Пауль, RRSPs	Ощадний вклад у доларах США (U.S. dollar savings)	5000	—	5000
	Строковий (Term deposits)	50000	50000	—
Пауль, RRIF	Строковий (Term deposits)	75000	60000	15000
Кароліна і Пауль спільно	Ощадний (Savings)	10000	—	—
	Строковий (Term deposits)	80000	—	—
	Разом	90000	60000	30000
Пауль і Роберт спільно	Ощадний (Savings)	5000	5000	—

ня страхового покриття є платоспроможність прийнятих депозитів на території Канади і внесення їх на банківські та інші рахунки лише у канадській валюті. При цьому строкові депозити повинні погашатися не пізніше, ніж через п'ять років після внесення на рахунок, відкритий в організації, що страхується.

До депозитів та інвестицій, які пропонуються банками, трастами та іпотечними установами — учасниками ККСД, але не страхуються в ній, належать:

- депозити в іноземній валюті (ощадні рахунки, чеківі рахунки і строкові депозити у доларах США);
- строкові депозити з терміном погашення понад п'ять років після дня внесення;
- дебетура, передана кліринговим банкам;
- облігації та боргові зобов'язання, емітовані урядом та корпораціями;
- казначейські векселі;
- інвестиції під іпотеку, в акції та взаємні фонди.

Згідно із законом максимум гарантованого покриття для прийнятих депозитів на власника банківського чи іншого рахунку в будь-якій із застрахованих організацій становить 60000 канадських доларів (близько 50000 доларів США). Страхова сума виплати охоплює борг і процент. Інакше кажучи, вклади у різних фінансових установах — учасниках ККСД страхуються окремо. Депозити, внесені у кілька відділень банку, трасту чи іпотечної компанії, які страхуються ККСД, окремому страхуванню не підлягають. Ці

вклади підсумовують і вважають одним цілим вкладом даної установи.

ККСД забезпечує окремі страхові гарантії не лише для індивідуальних вкладів, а й для спільних депозитів (Joint Deposits), трастових депозитів (Trust Deposits) та пенсійних депозитів (Registered Plans).

Спільний депозит — це будь-який рахунок, відкритий на ім'я двох чи більше осіб. Типовим прикладом є рахунок подружжя. Реєстраційна картка такого рахунку, підписаного всіма сторонами, містить: точну вказівку на осіб, які мають право знімати гроші з рахунку і ставити свій підпис (будь-хто із співвласників чи всі його співвласники); визнан-



Малюнок 1. Рекламний знак Канадської корпорації страхування депозитів.

ня відповідальності (спільно чи по-одиноці) за будь-який овердрафт; заяву про те, що спадкоємець чи спадкоємиці зможуть за обопільною згодою анулювати рахунок у банку. Депозити, що перебувають у спільній власності, страхуються окремо від депозитів на певне ім'я. Підставою для страхового відшкодування є ідентифікація спільних депозитів, імені та адреси кожного із співвласників за інформацією записів у

бухгалтерських книгах застрахованих організацій. Сума страхового покриття для усіх спільних депозитів не може перевищувати 60000 канадських доларів.

Трастовий депозит — це рахунок, який засвідчує намір його власника передати після смерті право власності на кошти зазначеному в рахунку спадкоємцеві. Депозити, передані в довірче управління (траст), страхуються окремо від депозитів, що перебувають в особистій власності довіреної особи, опікуна чи бенефіціара. За трастовою угодою одна особа видає іншій (довіреному власнику — опікуну, агенту, довірчій особі) законне право власності, а остання обіцяє використати цю власність на користь третьої особи (бенефіціара). У разі ненавмисної розтрата довіреної власності опікуна притягуються до суду і несуть повну відповідальність перед бенефіціаром. Страхове відшкодування призначається за даними записів у книгах реєстрації депозитів, переданих у довірче управління, ідентифікації імені та адреси довіреної особи і бенефіціара установ, що застраховані в ККСД. У кожній із застрахованих установ усі прийняті депозити, що належать в одній особі опікуну чи бенефіціару, об'єднуються, і загальна сума страхується максимум на 60000 канадських доларів. Якщо трастовий депозит належить більше, ніж одному бенефіціару, то частка власності кожного з бенефіціарів виокремлюється із записів застрахованої організації. Установи, що страхуються ККСД, зобов'язані до 30 квітня кожно-

го року вносити корективи за новими даними в інформацію про трастові депозити. Частка кожного бенефіціара страхується на суму щонайбільше 60000 канадських доларів.

Пенсійні депозити в Каналі представлені реєстрованими ощадними планами (Registered Retirement Savings Plans — RRSPs), реєстрованими прибутковими фондами (Registered Retirement Income Funds — RRIFs) та ощадними планами домогосподарств Онтаріо (Ontario Home Ownership Savings Plans — OHOSPs). ККСД страхує не всі пенсійні депозити, а лише ті, які внесено на ощадні рахунки чи в строкові депозити на термін до п'яти років у канадській валюті відповідного пенсійного ощадного плану (RRSPs) чи пенсійного прибуткового фонду (RRIFs). Не страхуються пенсійні депозити, що є неплатоспроможними на території Канади, внесені в іноземній валюті, вкладені у взаємні інвестиційні фонди тощо. Максимум страхового відшкодування для депозитів, вкладених у пенсійні ощадні плани та пенсійні прибуткові фонди окремих установ — дійсних членів ККСД (включно й ті, що передані у довірче управління у вигляді самокерованого плану) становить 60000 канадських доларів за кожним депозитом. При цьому внески у пенсійний ощадний план подружжя об'єднують із іншими спільними депозитами, що зберігаються в планах на ім'я чоловіка чи дружини, але не приєднують до депозитів у особистому пенсійному плані кожного з них.

Більш наочно практику страхування депозитів у Каналі висвітлено у таблиці.

У разі фінансового краху застрахованої установи не потрібно звертатися з позовом до ККСД, оскільки та письмово сповіщає застрахованих вкладників, де і коли вони можуть отримати страхове

відшкодування збитку. Такі виплати проводяться, як правило, упродовж двох місяців після оголошення застрахованої організації банкрутом. Страхове покриття на суму до 60000 канадських доларів складається з основного боргу і процентів. Після дати закриття судом збанкрутілої фінансової установи проценти не нараховуються і не виплачуються, крім надзвичайних випадків, коли ККСД виплачує власникам застрахованих рахунків відшкодування збитку через шість місяців. Щоб уникнути провалу реєстро-

OSD/C INSURED CREDIT UNIONS AND CAISSES
POPULAIRES MUST DISPLAY THIS MEMBERSHIP SIGN



Малюнок 2. Рекламний знак
Корпорації страхування депозитів
і паїв провінції Онтаріо.

ваних ощадних планів, ККСД має право переводити застраховані пенсійні депозити на рахунки інших дійсних членів корпорації.

Корпорація страхування депозитів і паїв провінції Онтаріо поширює свій вплив лише на членів кредитних спілок і народних кас (каси обслуговують переважно франкомовне населення). Дійсні члени ККСДП зобов'язані виставляти у помітному місці рекламний знак, зображений на малюнку 2.

За характером діяльності ККСДП нагадує ККСД: страхуються ті ж рахунки у кожній окремій установі і на тих же умовах, засади відшкодування збитків вкладникам — такі ж⁴. Проте мають

місце і деякі особливості. Так, ККСДП, крім депозитів, гарантує страхове покриття паїв засновницького капіталу для членів кредитних спілок і народних кас, часток у прирості внесених депозитів членами спілки чи каси та пенсійних депозитів, вкладених в ощадні плани домашніх господарств провінції Онтаріо (OHOSP). Гарантія страхового відшкодування в розмірі 60000 канадських доларів, окрім основного боргу, охоплює проценти і дивіденди, які належать власникові чи бенефіціару застрахованого депозитного рахунку. Не страхуються: сейфові депозити; передані на зберігання цінні папери; будь-які інвестиційні вкладення у фонди пенсійних ощадних планів (які не вважаються депозитами), прийняті кредитними спілками чи народними касами — членами ККСДП. Власниками застрахованих рахунків можуть бути фізичні особи, корпоровані і некорпоровані асоціації та товариства.

Діяльність Управління страхування депозитів у провінції Квебек зорієнтована на задоволення потреб у страхових послугах переважно франкомовного населення. Дійсними членами Управління є виключно фінансові установи, які зареєстровані адміністрацією провінції Квебек і отримали від неї ліцензію. Відповідно УСДК гарантує страхове покриття для депозитів, внесених на рахунки застрахованих організацій цієї провінції. До найбільших серед застрахованих установ належить єдиний у Канаді ощадний банк (Montreal City and District Savings Bank). Характер та умови страхування депозитів установами — членами УСДК аналогічні тим, які діють у ККСД.

⁴ How your deposits are insured — OSDIC — 1993.

Із фондів музею НБУ
"Скарби України".



КРЕДИТНІ ОПЕРАЦІЇ

Проблеми підвищення ефективності кредитних операцій комерційних банків

У статті аналізується роль банківського кредиту в економіці, розглядаються напрями підвищення ефективності кредитних операцій банків шляхом розрахунку показників кредитоспроможності та оцінки грошового потоку клієнта. Пропонується схема механізму кредитування, окреслюються перспективи вдосконалення методів надання позик.

Процес формування ринкових відносин в економіці України об'єктивно зумовлює необхідність підвищення ролі банківського кредиту, що є одним із найважливіших чинників, які забезпечують безперервність розширеного відтворення. Така роль визначається насамперед широкою сферою застосування кредитних операцій банків.

Банківський кредит у різних формах проникає в усі галузі господарського життя суспільства. Це стосується: 1) кредитування поточної та інвестиційної діяльності підприємств різних форм власності, що пов'язано із забезпеченням потреб в оборотних коштах, збільшенням, модернізацією і реконструкцією основних фондів; 2) кредитування населення для задоволення споживчих потреб; 3) кредитування державних витрат за допомогою механізму фондового ринку.

Кредит за своєю економічною природою є важливим стимулом ефективного господарювання. В умовах раціональної організації економічної системи відбувається приплив кредиту до підприємств із високими показниками розвитку, які забезпечують найбільшу віддачу коштів, отриманих у позичку, і навпаки, відбувається відплив кредиту з підприємств із низьким рівнем прибутковості. Отже, згідно з об'єктивними законами ринку банківський кредит має сприяти вільному перетіканню капіталів в економіці, забезпечуючи тим самим розвиток найефективніших галузей господарства. Стосовно ж кредитування фізичних осіб, то воно розширює платоспроможний попит на ринку, що значною мірою стимулює розвиток виробництва у країні.

Водночас слід зазначити, що за період реформування господарського механізму в Україні, яке супроводжувалося значним спадом

виробництва і ділової активності, суттєво знизилася роль банківського кредиту у забезпеченні виробничого сектора необхідними грошовими ресурсами. Про це свідчить незначна частка позик банків у валовому внутрішньому продукті країни (див. таблицю 1).

Не можна позитивно розцінити стійку тенденцію до зростання банківських кредитних вкладень в економіку при збереженні загального скорочення обсягів виробництва (навіть за умов призупинення спаду, що спостерігається останнім часом). Особливо негативним аспектом цієї тенденції є порівняно незначна частка кредитів, наданих безпосередньо суб'єктам господарювання (див. таблицю 2). У ситуації, коли близько половини всіх кредитних вкладень банків спрямовується не на потреби господарського сектора, ефективність банківського кредитування, властиво, знижується.

Макроекономічними аспектами першопричин цих процесів, на мою думку, є прорахунки у грошово-кредитній і фінансовій політиці, вкрай низькі темпи приватизації державного сектора, криза платежів, незадовільний розвиток фінансового та фондового ринків, ринків робочої сили, нерухомості та землі. Стосовно ж мікроекономічного рівня, не слід недооцінювати подоліки у діяльності самих банківських установ стосовно формування кредитного портфеля та вибору адекватних методів кредитування щодо різних позичальників.

Динаміка економічного середовища, необхідність пристосування суб'єктів ринку до змін кон'юнктури та основних умов господарської діяльності вимагають постійного пошуку оптимальних способів організації кредитних відносин між банками та їхніми клієнтами.

Кредитування є однією з найризикованіших банківських операцій. Тому необхідною умовою застосування комерційними банками ефективних методів видачі позик клієнтам є мінімізація кредитного ризику за всіма напрямками вкладення коштів.

Основним і найефективнішим методом такої мінімізації є якісна оцінка банком кредитоспроможності позичальників, тобто здатності клієнта своєчасно і в повному обсязі виконувати свої зобов'язання щодо погашення кредитів і нарахованих за ними процентів. Основу такої оцінки становить розрахунок ряду показників, що відображають усі аспекти діяльності позичальника. При цьому найдоцільніше застосовувати чотири групи показників, які відображають ключові аспекти діяльності підприємства — його ліквідність, фінансову стійкість, ділову активність та економічну ефективність.

Показники ліквідності дають змогу оцінити кредитоспроможність суб'єкта господарювання залежно від структури його активів, величина яких співвідноситься із зобов'язаннями підприємства, вказуючи на ліквідність його балансу. Показники фінансової стійкості відображають рівень використання власних і позичених коштів у формуванні ресурсів господарства, з'ясовуючи його залежність від тих чи інших джерел коштів, а відповідно — і спроможність погашати заборгованість. Рівень ділової активності підприємства залежить від оборотності його активів, що визначається через співвідношення їх величини з обсягами реалізації продукції, виконання робіт чи надання послуг. Щодо економічної ефективності діяльності позичальника, то найточнішу оцінку дадуть показники, які характеризують рентабельність (прибутковість) роботи підприємства. Крім того, можуть бути використані й деякі абсолютні показники, що характеризують різні аспекти діяльності позичальника — обсяги прибутку, реалізації продукції, ступінь оновлення асортименту продажу та ряд інших.

Важливим напрямом підвищення ефективності оцінки кредитоспроможності клієнтів банку є аналіз грошового потоку підприємства. Віп базується на зіставленні банком обсягів припливу і відпливу коштів позичальника за певний період. Елементами припливу коштів є прибуток, нарахована амортизація, вивільнення коштів із запасів, дебіторської заборгованості, з інших активів, приріст акціонерного капіталу. Елементи відпливу коштів — це додаткові вкладення у запаси, дебіторську заборгованість, основні фонди, інші активи, погашення позик, сплата податків, процентів, дивідендів. Стабільне перевищення припливу коштів над відливом упродовж тривалого часу дає підстави вважати клієнта кредитоспроможним. При різких коливаннях такого перевищення клас клієнта як потенційного позичальника знижується, а в разі зворотного співвідношення підприємство вважається не-кредитоспроможним. Отже, аналіз грошового потоку може суттєво поповнити знальну оцінку

Таблиця 1. Частка банківських кредитів у валовому внутрішньому продукті України

Період	млн. грн.	
	1996	1997
Обсяг валового внутрішнього продукту	80510.0	92484.0
Кредити, надані комерційними банками суб'єктам господарювання	5452.0	7295.0
Питома вага банківських кредитних вкладень у ВВП, %	6.8	7.9

Джерело: "Бюлетень НБУ".

кредитоспроможності клієнта, проведену на основі розрахунку фінансових коефіцієнтів.

Невід'ємним елементом аналітичної роботи щодо оцінки кредитоспроможності позичальника є вивчення його репутації у питаннях дотримання договірної і платіжної дисципліни, а також кваліфікації та ділових здібностей керівництва підприємства.

Результати аналізу діяльності клієнта за вказаними напрямками дають змогу банку прийняти оптимальне рішення щодо можливості й доцільності видачі кредиту, його розмірів, строків і рівня оплати.

Крім заходів щодо управління кредитним ризиком шляхом розрахунку кредитоспроможності конкретних позичальників, комерційним банкам необхідно також управляти загальним портфелем банківських позик. В основі такого управління може лежати диверсифікація виданих банком кредитів, згрупованих за певними якісними критеріями — величини, строків, наявності забезпечення, виду позичальників, їх галузевій належності, форми власності, фінансового стану та низки інших, що загалом дозволяє банку знизити ризик можливих втрат, пов'язаних із кредитною діяльністю.

Аналітична робота щодо мінімізації кредитного ризику лежить в основі сучасних методів організації кредитування, необхідні умови якого можна сформулювати так: по-перше, позика видається у межах наявних у банку кредитних ресурсів; по-друге, усі питання, пов'язані з кредитуванням, вирішуються виключно на договірній основі; по-третє, відносини ґрунтуються на комерційних засадах, що визначають пріоритетність прибуткового господарювання; по-четверте, банки дотримуються всіх нормативів, установлених регулюючими органами.

Особливості кредитного процесу в кожному банку значною мірою залежать від таких чинників, як його масштаби, організаційна структура, кваліфікація персоналу, величина кредитного портфеля, види позик, склад клієнтури тощо. Однак у цілому схема механізму кредитування має бути загальною для всіх банків і налічувати такі основні етапи:

1) формування портфеля заявок на кредит — збір та аналітична обробка інформації про попит на кредити та вибір оптимальних для бан-

ку пропозицій;

2) вивчення кредитоспроможності та фінансового стану потенційного позичальника (фактично оцінка величини кредитного ризику);

3) прийняття рішення про доцільність видачі позики та вибір конкретної форми її надання;

4) оформлення кредитної угоди, де остаточно визначаються всі умови кредитування;

5) видача кредиту;

6) контроль за використанням позики, яким передбачається перевірка фактичного витрачання коштів за їх цільовим призначенням, обумовленим в угоді;

7) повернення кредиту і сплата процентів за ним — завершальний етап кредитних операцій.

Сучасна практика організації кредитних відносин між комерційними банками і позичальниками має цілковито ґрунтуватися на індивідуальному підході банківської установи до кожної конкретної позичкової операції. При цьому перехід до ринкових відносин висуває на перший план оцінку економічної кон'юнктури та якісних параметрів розвитку даного позичальника. Це означає, що банківські позики повинні надаватися пасивперед тим господарствам, у продукції, роботах чи послугах яких суспільство зацікавлене найбільше. На практиці така зацікавленість виявляється у динаміці ринкового попиту, аналіз якого має перманентно проводитися банком. Цей аналіз може мати безпосередній вплив на прийняття фінансово-кредитною установою остаточного рішення щодо кредитування тих чи інших цілей, визначених у заяві позичальника. Враховуючи, що ціль кредиту є важливим індикатором ступеня ризику даної позичкової операції, банк повинен уникати кредитування тих заходів клієнта, які мають надто ризиковий чи сумнівний характер. Особливо це стосується покриття збитків у господарській діяльності позичальника, а також витрат, не передбачених його статутом. Правильний вибір цілей кредиту визначає низький ризик і гарантує прибутковість позичкових операцій банку.

Вибір оптимального методу кредитування передбачає встановлення такого порядку видачі і погашення позик, який найбільше відповідав би особливостям діяльності клієнта. Відповідно до цього визначається, куди буде спрямовано

кредит: на оплату розрахункових документів чи на розрахунковий рахунок позичальника, — і за рахунок яких джерел погашатиметься позика. Значно спрощує і вдосконалює організацію кредитних відносин застосування такого методу кредитування, як овердрафт, суть якого полягає у тому, що банк оплачує розрахункові документи клієнта на суми, які перевищують кредитний залишок на його рахунку, внаслідок чого утворюється дебетове сальдо, тобто видається кредит. Як правило, в угоді між банком і клієнтом зазначається максимальна сума овердрафту — ліміт, який встановлює банк на основі ретельного аналізу майбутніх грошових надходжень і платежів, бізнес-планів і планів реалізації продукції фірми-позичальника.

При овердрафті на погашення заборгованості спрямовуються всі суми, зараховані на поточний рахунок клієнта, тому обсяг кредиту постійно змінюється в міру надходження і витрачання коштів. У результаті кредитове сальдо за рахунок клієнта періодично змінюється на дебетове і навпаки. У принципі банки можуть допускати наявність тривалого дебетового сальдо на рахунках найнадійніших клієнтів. Однак при цьому вони посилюють контроль за діяльністю позичальників і загальним станом їхньої платоспроможності.

Овердрафт має такі основні переваги:

■ економія витрат коштів і часу, пов'язаних із оформленням звичайних позик;

■ оплата клієнтом лише фактичного користування кредитом у зв'язку зі шоденним нарахованим процентів на суму непогашеного залишку;

■ можливість періодичного перегляду порядку надання послуг за овердрафтом при збільшенні або зменшенні числа пілг;

■ загальна економія коштів унаслідок короткочасного і перехідного характеру кредиту.

Овердрафт є найзручнішим методом кредитування. Він дає змогу клієнту вирішувати проблеми фінансування короткострокової заборгованості в періоди, коли його втрати тимчасово перевищують надходження коштів на рахунок.

Нині можливості організації кредитування у формі овердрафту обмежені вузьким колом клієнтів, які користуються найбільшою довірою банку і надійністю фінансового стану та кредитоспроможності яких не викликають сумнівів. Однак у перспективі, за умов стабілізації економічної ситуації, цей метод може стати досить поширеним у банківській практиці.

Загальним результатом застосування банком тих чи інших методів кредитування має бути шонайефективніше використання наданих у позику коштів. Це позитивно позначатиметься не лише на рівні прибутковості і стабільності банківської системи, а й на стані нашої економіки в цілому.



Олександр Дзюблук,

доцент кафедри грошового обігу і кредиту Тернопільської академії народного господарства. Кандидат економічних наук.

Таблиця 2. Динаміка обсягів кредитних вкладень банків України млн. грн.				
Показники	01.01.1995 р.	01.01.1996 р.	01.01.1997 р.	01.01.1998 р.
Кредити, надані банками, усього	2973	8471	11263	13158
темпи зростання, %	—	285	133	117
Кредити, надані комерційними банками суб'єктам господарювання усього	1558	4078	5452	7295
темпи зростання, %	—	262	134	134
Питома вага кредитів, наданих суб'єктам господарювання у загальному обсязі кредитування, %	52.4	48.1	48.4	55.4

ОФІЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ

Інформація щодо розмірів діючої облікової ставки
Національного банку України в 1998 р.

відсотки річних

з 24.11.1997 р.	35
з 06.02.1998 р.	44
з 18.03.1998 р.	41
з 21.05.1998 р.	45
з 29.05.1998 р.	51
з 07.07.1998 р.	82

Інформація щодо середньої процентної ставки
за кредитами Національного банку України,
наданими комерційним банкам у 1998 р.

відсотки

Показники	1998 р.	У тому числі за липень
Середня процентна ставка за кредитами Національного банку України, всього	47.6	71.0
У тому числі за:		
— аукціонними кредитами	—	—
— ломбардними кредитами	49.7	—
— операціями РЕПО	47.9	73.8
— іншими інструментами	37.5	51.0

Інформація щодо механізмів та обсягів рефінансування
Національним банком України комерційних банків у 1998 р.

відсотки

Показники	1998 р.	У тому числі за липень
Випущено в обіг платіжних засобів для рефінансування комерційних банків, усього	100	100
У тому числі через:		
— кредитні аукціони	—	—
— ломбардне кредитування	26.5	—
— операції РЕПО	65.7	87.7
— інші механізми	7.8	12.3

Процентні ставки комерційних банків за кредитами
та депозитами у національній валюті*

відсотки річних

	Липень 1998 р.
На міжбанківському ринку:	
За кредитами, наданими іншим банкам	38.2
За кредитами, отриманими від інших банків	38.1
За депозитами, розміщеними в інших банках	33.1
За депозитами, залученими від інших банків	27.6
За операціями комерційних банків:	
За кредитами	53.5
За депозитами	22.6

* За щоденною звітністю банків.

Матеріали підготовлено емісійно-кредитним департаментом Національного банку України.

Внутрішній аудит у банках

Серією проведених на високому професійному рівні семінарів НБУ, Асоціація українських банків і Добровольчий корпус фінансових спеціалістів почали втілювати в життя спільну програму дій стосовно організації внутрішнього аудиту в комерційних банках України. Першими перед кількома великими групами банкірів – посланців різних регіонів країни виступили фахівці Сітібанку Альфредо Доценберг, Ендрю Нізбет, Аніл Нагу, які щиро поділилися з українськими колегами набутим за десятки років багатим досвідом.

З переходом банківської системи України на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та звітності якісно змінюється й організація внутрішнього аудиту в банках. Ще позаторік НБУ поставив перед комерційними банками, які мали намір отримати ліцензію на ведення банківських операцій, вимогу щодо налагодження внутрішнього аудиту. Адже для банківської системи, за образним висловом одного з банкірів, надзвичайно важливо, як буде побудована фортеця комерційного банку, чи не підведуть її захисні споруди. Відомо, що ця діяльність пов'язана із цілою низкою ризиків (тобто можливими втратами, зниженням ліквідності, фінансовими збитками, спричиненими внутрішніми чи зовнішніми факторами). Тут може критися загроза для існування не тільки самого банку, а навіть і для системи в цілому. Важко відшкодовувати збитки, завдані банкрутством, скажімо, Економбанку, банку "Відродження" та деяких інших. Тому можна зрозуміти державу, яка вводить жорсткі регулятивні заходи, аби контролювати діяльність комерційних банківських установ. А останній якраз для того й вибудовують цей надійний захисний редут, щоб мати можливість власними силами, не очікуючи втручання ззовні, вчасно виявляти можливі нетаргани і запобігати їм. Для цього вже створено належні умови: прозорість звітності, удосконалення в постановці бухгалтерського обліку з переходом на МСБО вселяють надію, що в банківській діяльності прорахунків стане менше.

У вітчизняних банках чималий штат кваліфікованих ревізорів, котрі, як абет-

ку, знають свою роботу, отож, не з розорювання віковичної цілини починається тут становлення аудиторської справи. Однак аудитор — не ревізор, або не "незалежний контролер", за професійним словничком наших британських колег, — не зовсім інша посада. І готуючи аудиторів, треба зважати на багато нюансів, притаманних цій спеціальності. Різниця закладена вже у самому визначенні.

Зауважимо для порівняння, що згідно з Положенням про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України внутрішній аудит банку — це незалежна оцінка системи внутрішнього контролю, встановленого в комерційному банку. Головна увага внутрішнього аудиту зосереджена на аналізі інформаційної системи, в тому числі системи бухгалтерського обліку і супутніх видів контролю, вивченні фінансової та операційної інформації, дослідженні економічності та ефективності операцій. А внутрішній контроль у банку — це сукупність процедур, які забезпечують достовірність і повноту інформації, дотримання внутрішніх та зовнішніх нормативних актів при здійсненні операцій банку, збереження його активів і клієнтів, оптимальне використання ресурсів, ефективне управління ризиками, забезпечення чіткого виконання розпоряджень органів управління банку в досягненні мети, поставленої у його стратегічних та інших планах.

З огляду на незначний досвід вітчизняних спеціалістів у становленні й веденні цієї справи надзвичайно цінною багачиться допомога досвідчених зарубіжних фахівців-аудиторів. Перший семінар для великої групи слухачів у вересні 1997 ро-

ку провів у НБУ радник ТАСІС пан Феррі. Ступаючи на шлях, яким світ уже проступав довго й успішно, важко було з односторонньої зустрічі взяти конкретні уроки, тим більше розібратися у професійних аудиторських тонкощах. Після цього ознайомчого навчання відкрилася вся непізнана глибина піднятої теми. НБУ, Асоціація українських банків і Добровольчий корпус фінансових спеціалістів в Україні домовилися про спільну програму дій стосовно становлення в нашій країні внутрішнього аудиту. Активна робота розпочалася у жовтні того ж року, а до грудня вже було визначено, що пикл семінарів проведуть аудиторіволонтери — спеціалісти з Лондонського відділення Сітібанку, яких запросив керівник програми Добровольчого корпусу фінансових спеціалістів Майкл Хаммес. Із НБУ організація ДКФС співпрацює вже майже три роки, але тісні контакти з комерційними банками започатковано саме цим навчанням — програмою організації внутрішнього аудиту. Імідж Сітібанку був найпереконливішою характеристикою фахового рівня гостей, до того ж Альфредо Доценберг, Ендрю Нізбет та Аніл Нагу, маючи багатий досвід становлення внутрішнього аудиту, бралися ознайомити наших спеціалістів із досвідом різних країн Західної півкулі.

Іноземні аудитори побували навчання за класичною схемою: від простого — до складного, від знайомого — до зовсім нового. Насамперед лектори з'ясували суть предмета, який розглядається: аудит банку — це визначення стану банку на основі перевірки правильності складання та підтвердження достовірності балансу, обліку прибутків і збитків, аналізу стану обліку; визначення відповідності обліку та дій банку вимогам чинного законодавства, дотримання рівності прав акціонерів (учасників) при розподілі дивідендів, голосуванні, наданні прав на придбання нових акцій тощо та підготовка висновків для надання інформації керівництву, акціонерам (учасникам) банку та іншим користувачам.

Як пояснили працівники Асоціації українських банків, англійці — не методо-



Із дос'є "Вісника НБУ"

Альфредо Доценберг — регіональний директор із корпоративного аудиту Сітібанку на ринках, що розвиваються, у країнах Східної Європи, Середнього Сходу та Африки, а також із бізнесу клієнтів і корпорацій у Великобританії та Континентальній Європі. Керує шістьма командами аудиторів (56 осіб), що знаходяться у Лондоні, Брюсселі, Дюссельдорфі, Ер-Ріаді та Мумбаї.

Протягом трьох десятиків років працює у Сітібанку, двадцять із них — в аудиті. Перед призначенням на нинішню посаду відповідав за аудит клієнтських справ у Європі (1989—1994) та корпоративних і клієнтських справ у Латинській Америці (1977—1988).

логи, не консультанти у прямому розумінні, а практики. Вони не брали на себе функцію поставити цю роботу в нас, а прийшли (покинувши, до речі, основну роботу, свої перевірки), щоб розповісти, як організовується внутрішній аудит у принципі, на засаді міжнародних стандартів, і як це робиться в банку, де вони працюють. Тривале спілкування дало добрі результати. Фахівці Лондонського відділення Сітібанку були готові працювати, спираючись на місцевий матеріал, бо почали підготовку до навчання зі знайомства з колегами у кількох комерційних банках України, визначилися, з якою аудиторією доведеться контактувати, оцінили набутки наших банківських установ у цій справі, а відтак намітили точки стикування. Тоді, до речі, іноземні аудиторі прийшли до думки, що наш аудит зводиться до контрольної-ревізійної роботи. І спираючись на висновки, винесені з цього знайомства, вони відповідно склали програму семінарів. Їх спокійний ритм роботи викликав довіру. На навчання з'їжджалося близько півсотні слухачів, з'ясовували все достеменно й присіклиливо — лектори закликали аудиторію до граничної довірливості, радили ставити будь-які запитання, не боячись виявити свою некомпетентність. Їм вдалося створити на семінарах атмосферу невимушеності. Дехто зі слухачів скористався нагодою, щоб прийхати й удруге, аби остаточно розставити для себе всі крапки над "і". Продумано було й географію: курс лекцій прослухали посланці банківських установ як східних, так і західних регіонів України, у тому числі й працівники відповідних служб НБУ.

Авторитет семінарів шодалі зростав і якщо на першому були в основному головні бухгалтери та аудиторі, то на наступних серед присутніх налічувалося вже чимало керівників: перших осіб, заступників голів банків.

Альфредо Доценберг так коротко описав хід семінарів:

— Ми розпочинаємо розмову зі слухачами з дискусії стосовно різноманітності

Із досьє

"Вісника НБУ"

Аніл Нагу — співробітник Сітібанку в Об'єднаному Королівстві, відповідальний за впровадження і вдосконалення нових банківських технологій у Центральній і Східній Європі, Африці та Індії. До посади, яку обіймає нині, був співробітником регіональної групи вивчення проєктних ризиків по Індії та Близькому Сходу. За освітою — майстер торгівлі, асоційований ревізор першого ступеня для всіх груп. Закінчив магистратуру Бхопальського університету та Інститут бухгалтерів-ревізорів Індії у Нью-Делі.



ризиків, характерних для типового банківського середовища. Доповідачів майже завжди двоє, вони продовжують тему, доповнюють уже сказане, в іншому ракурсі формулюють найважливіші висновки, даючи аудиторії можливість віднайти у потоці засвоєної нею інформації прогалини та тут же їх ліквідувати. З міжнародної практики аудиторських перевірок, спрямованих на запобігання ризикам, взято запропонований нами процес керування ризиками: як правило, для наочності ми розкриваємо "кухню" деяких процедур, демонструючи, що роблять служби контролю за операційними ризиками у типовій банківській установі Заходу, аби запобігти ризикам чи зменшити їх. З'ясовуючи природу контролю, що мають здійснювати ці служби, які ще не створено в українських банках, детальніше розкриваємо їхні функції.

Аніл Нагу представив один із фрагментів великої теми семінарів — огляд Міжнародних стандартів, розроблених Інститутом внутрішніх аудиторів:

— Мені було простіше, бо українські банкіри вже знайомі із цим документом, за яким працюють, власне, всі у Західній півкулі. Розбираючи суть кожного з п'яти

загальних стандартів, ми робимо детальний огляд специфічних стандартів, спираючись на приклади їх застосування. Багато часу відводимо обговоренню обов'язків, етики аудитора. Також разом зі слухачами розглядаємо критерії, за якими оцінюються та розподіляються операції департаменту внутрішнього аудиту в західному банку.

Ендрю Нізбет про тему, яка на кожній із зустрічей викликала незмінний інтерес слухачів:

— Методологія аудиту крок за кроком веде фахівця у глибини цього процесу. Її можна порівняти з чарівною ниткою Аріадни, вхопившись за яку, можна вже не боятися навіть незвіданого шляху, що проліг перед тобою. Майже цілий день із трьох ми відводимо методології, докладно її висвітлюючи, зупиняючись на компонентах і демонструючи її поетапне використання. Щоб закріпити матеріал, заплановано конкретні типові робочі програми проведення аудиту, приміром, валютних, кредитних операцій, де в деталях описуюмо компоненти таких типових робочих програм та їх структуру. Як правило, слухачі не просто стежать за порядком складання програм аудиту, а беруть у цій роботі активну участь.

Повернувшись додому, вони будуватимуть у себе службу аудиту. Відтак кожна банківська операція має бути відпрацьована і на ній повинна бути складена процедура виконання. Контролювати ці служби повинні найбільш ризиковані аспекти у діяльності банку.

На всіх семінарах були присутні й активно співпрацювали із західними колегами працівники відділу контролю аудиту департаменту безвиїзного нагляду НБУ та Асоціації українських банків. Начальник відділу департаменту НБУ Олена Полетаєва та начальник управління АУБ Ірина Самойлова теж були під час останньої зустрічі з англійськими колегами і висловили щиру вдячність іноземним колегам за сприяння й науку, за те, що семінари велися по-діловому, на високому професійному рівні, засвідчуючи почерк справжніх знавців цієї справи. Аудиторі Лондонського відділення Сітібанку наголошували, що запропоновані ними підходи — не догма, навпаки, вони передбачають розвиток і вдосконалення. За образним висловом, що прозвучав на семінарі, логічно, коли, приступаючи до будівництва нового будинку, господар піде до сусіднього, вже збудованого, і добре роздивиться, що там та як. І зовсім не обов'язково, щоб його новобудова точно копіювала сусідську будівлю.



Світлана Компанієць,
"Вісник НБУ".

Із досьє "Вісника НБУ"

Ендрю Нізбет — директор Сітібанку з аудиту по Центральній і Східній Європі, Африці та Пакистану. У Сітібанку працює вже 23 роки, 13 із яких — на посадах, пов'язаних із корпоративним аудитом. Глибоко опанувавши програмне забезпечення, Ендрю відповідав за організацію розробки проєктів щодо перевірок внутрішнього аудиту, працював у міжнародній технологічній групі банку в Брюсселі, там же був технічним ревізором відділу корпоративного аудиту. Досконало звичивши процес підприємницького та фінансового аудиту, став членом Інституту внутрішніх аудиторів, де обіймав також посаду головного виїзного аудитора в групі ревізорів у Об'єднаному Королівстві. 1994 року Ендрю Нізбета призначено на посаду директора із забезпечення Європейської ревізійної групи, де він брав участь у впровадженні нових методів аудиту, розробці його сучасної методики. Останні два роки працював інструктором по Європейському регіону, а з початку нинішнього року — на цій посаді.



РУБРИКУ ВЕДЕ ЮРИДИЧНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ НБУ



Людмила Гутовська,
юрист.



Відомо, що останнім часом створюється багато фіктивних підприємств, яким, буває, відкривають рахунки за втраченими паспортами чи на підставних осіб. Якщо підприємство відкриває рахунок у комерційному банку, чи повинен працівник комерційного банку вимагати від посадової особи пред'явлення паспорта або іншого документа?

Національний банк України підготував проєкт змін і доповнень до Інструкції "Про відкриття банками рахунків у національній та іноземній валюті", згідно з яким фізичним особам — суб'єктам підприємницької діяльності, котрі не мають статусу юридичної особи, рахунки на їх ім'я відкривають за умови подання паспорта чи іншого документа, що засвідчує особу.

Щоб відкрити рахунок в установі банку, необхідно подати:

- ♦ підписану підприємцем заяву про відкриття рахунку із зазначеними в ній реквізитами паспорта чи іншого документа, який засвідчує особу;
- ♦ копію свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності;
- ♦ копію документа, що підтверджує взяття на податковий облік;
- ♦ документ про реєстрацію в органах Пенсійного фонду України;
- ♦ картку зі зразком підпису, що наданий у присутності працівника банку, який відкриває рахунок (зразок підпису засвідчується цим працівником або нотаріально).

У разі відкриття рахунків юридичним особам паспорти можуть не надаватися. Це недоцільно, оскільки, відкриваючи рахунок, банківській установі

пред'являють картку, до якої внесено зразки підписів осіб, що мають право першого підпису (керівник та уповноважені ним працівники — їх може бути двоє і більше), а також зразки підписів осіб, які мають право другого підпису (головний бухгалтер та уповноважені ним працівники, кількість яких теж не обмежується).

Вимога до всіх осіб, які мають право першого та другого підпису, з'явитися у банк і пред'явити паспорти, вочевидь, буде безпідставною, оскільки достовірність зразків підписів, занесених до картки, а також повноваження зазначених працівників засвідчуються нотаріусом під час особистої зустрічі з пред'явленням паспорта та інших документів, що засвідчують повноваження цих осіб (наказ про призначення на посаду, установчий договір, протокол загальних зборів, контракт і таке інше).

Отже, банк відкриває рахунок на підставі належно оформлених та засвідчених документів, а також картки зі зразками підписів. Якщо надходять розрахункові документи на перерахування коштів, працівник банку зобов'язаний перевірити, чи відповідає нотаріально засвідчений зразок підпису на картці підписові на розрахунковому документі. Тільки після цього він може здійснити операцію.

Вважаємо, що, дотримуючись цих умов, відкрити рахунок підприємству за втраченим паспортом практично неможливо, як і відкрити рахунок на підставну особу. Інакше кажучи, за наявності належно оформлених документів (оригіналів чи нотаріально засвідчених копій) працівник комерційного банку не зобов'язаний перевіряти законність дій відповідних органів щодо видачі доку-

ментів та нотаріального їх засвідчення.

Крім того, варто зазначити, що статтею 148-4 Кримінального кодексу України встановлено кримінальну відповідальність за фіктивне підприємництво, тобто створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) без наміру здійснювати статутну діяльність, за умови, що це завдає матеріальної шкоди державі, банку, кредитній установі, іншим юридичним особам або громадянам. Провину конкретної особи щодо скоєння зазначеного злочину належить довести у визначеному законом порядку і затвердити обвинувачувальним вирок суду.



Чи справді профспілки та їхні первинні організації можуть відкрити поточні рахунки лише після того, як стануть на облік у податкових органах та органах Пенсійного фонду України?

Згідно з підпунктом 7.11.1 пункту 7.11 статті 7 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" первинні профспілкові організації не є неприбутковими організаціями і не включені до реєстру зазначених організацій та установ, який веде центральний податковий орган.

Відповідно до статті 1 Закону України "Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування" платниками цього збору є громадські організації, їхні філії та інші підрозділи, до яких, звичайно, можна віднести й первинні організації профспілок. А отже, поточні рахунки профспілкам та їхнім первинним організаціям належить відкривати лише після взяття їх на облік податковими органами та органами Пенсійного фонду України.



Як проставляє відмітки про взяття на облік податковий орган: на положеннях усіх відокремлених підрозділів підприємства чи лише на положеннях тих із них, що є самостійними платниками податків?

Згідно зі статтею 2 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" на обліку в податкових органах мають перебувати всі філії та інші відокремлені підрозділи підприємств незалежно від того, є вони самостійними платниками податків, чи сплачують консолідований податок. У зв'язку із цим в Інструкції "Про відкриття банками рахунків у національній та іноземній валюті" міститься вимога щодо наявності відміток про перебування всіх підрозділів підприємства на обліку в податковому органі.



Чи обов'язково у картці зі зразком підпису залишати також відбиток печатки, наданої фізичній особі — суб'єкту підприємницької діяльності?

Згідно з пунктом 2.2.9. Інструкції "Про відкриття банками рахунків у національній та іноземній валюті" — не обов'язково, якщо суб'єкт підприємницької діяльності не є юридичною особою. Якщо ж таку печатку підприємств отримав відповідно до встановленого порядку, вважаємо за доцільне занесення її відбитку до картки зі зразком підпису.



Як повинен діяти банк, якщо копшти надійшли на рахунок клієнта,

договір на банківське обслуговування з яким уже розірвано?

У такому випадку банк повинен повернути документи відправнику, зазначивши причину повернення.



Які документи засвідчують, що іноземний громадянин є резидентом? За яких обставин іноземець, відкриваючи рахунок, має пред'являти банкові ідентифікаційний номер?

Згідно зі статтею 3 Закону України "Про правовий статус іноземців" іноземні громадяни можуть у встановленому порядку іммігрувати в Україну на постійне проживання або для працевлаштування на визначений термін, а також тимчасово перебувати на її території.

Іноземці, які іммігрували на постійне проживання або для тимчасового працевлаштування, отримують відповідні посвідчення.

Іноземці, які перебувають в Україні на інший законний підставі, вважаються її тимчасовими мешканцями.

Іноземцям з посвідченням про постійне проживання установа банку відкриває поточний рахунок за наявності ідентифікаційного номера як резиденту.

Іноземному громадянину, що тимчасово перебуває на території України, відкривається рахунок як нерезиденту.



Чи має право комерційний банк відмовити клієнту, який, маючи намір перейти на обслуговування в інший банк, бажає закрити

рахунок, не погасивши кредитної заборгованості перед обслуговуючим банком?

У разі непогашення позичальником заборгованості за кредитом кредитор, тобто комерційний банк, має право пред'явити претензію та позовну заяву, захищаючи свої цивільні права в арбітражному суді у порядку, встановленому чинним законодавством, зокрема розділами 2 та 8 Арбітражного процесуального кодексу України.

При цьому не має значення, чи є сторона, що порушила договірні зобов'язання (у даному разі не повернула отриманий кредит в обумовлений строк), клієнтом банку, який надав кредит, чи клієнтом іншого банку. Необхідною умовою для звернення до суду є наявність кредитного договору із зазначенням терміну виконання зобов'язань і відповідальності за їх невиконання.

Крім того, згідно зі статтею 31 Закону України "Про банки і банківську діяльність" юридичні особи, їхні філії, відділення та інші відокремлені підрозділи мають право відкривати рахунки для зберігання коштів і здійснення всіх видів банківських операцій у будь-яких банках України за власним вибором. Тобто жодних обмежень у виборі обслуговуючого банку чинним законодавством не встановлено.

Понад те — статтею 48 цього ж закону передбачено відповідальність комерційних банків за створення перешкод, які порушують право клієнта вільно вибирати банк.



МОНЕТИ УКРАЇНИ

Зустріч із нащадком засновника заповідника "Асканія-Нова"



Барон Е.О. фон Фальц-Фейн під час зустрічі у Національному банку України.

Як уже повідомлялося, з нагоди 100-річчя від часу заснування степового заповідника "Асканія-Нова" Національний банк України ввів у обіг колекційні монети номінальною вартістю 10 і 2 гривні, присвячені цьому ювілею.

Із візитом вдячності у центральному банку України побував спадкоємець і хранитель роду Фальц-Фейнів, що свого часу заснували біосферний заповідник "Асканія-Нова", барон Едуард Олександрович фон Фальц-Фейн. Під час зустрічі із Головою НБУ В.А.Ющенком він назвав введення в обіг ювілейних монет безцінним подарунком родині Фальц-Фейнів, свідченням шанобливого ставлення незалежної України до своєї історії, до людей, що залишили у ній свій слід.

Фото В.Закусила.



Веселовський Олександр Опанасович

15 серпня 1998 року в автокатастрофі трагічно загинув голова правління Державного спеціалізованого комерційного ощадного банку України, колишній заступник Голови Правління Національного банку України Олександр Опанасович Веселовський. Не стало одного з організаторів банківської справи в Україні, талановитої, скромної та чуйної людини.

О.О.Веселовський народився 27 серпня 1950 року в селі Хоптинці Городоцького району Хмельницької області в селянській родині. 1971 року закінчив Одеський інститут народного господарства. Трудову діяльність розпочав у Тернопільській обласній конторі Держбанку СРСР, після служби в армії працював старшим економістом Вінницької обласної контори Будбанку СРСР. 1980 року Олександра Опанасовича було призначено керуючим Чорнобильським відділенням Держбанку СРСР.

Робота в Чорнобилі і Прип'яті — особлива сторінка в трудовій біографії О.О.Веселовського. Як другий секретар Прип'ятського міськкому Компартії України після аварії на Чорнобильській АЕС він брав безпосередню участь в організації евакуації населення з міста Прип'ять, ліквідації наслідків аварії. Уже тоді на повну силу проявилися його організаторські здібності, рідкісний талант керівника.

У липні 1986 року, поруч нечуваних випробувань України Чорнобилем, О.О.Веселовського обирають головою Прип'ятського міськвиконкому. На цій посаді він пропрацював до серпня 1987 року — часу розформування Прип'ятської міської Ради народних депутатів. Чорнобиль став його життєвим подвигом, його болем, проявом його мужності як громадянина.

У різні роки О.О.Веселовський працював у Київському облвиконкомі, заступником, головою правління Укрпромбудбанку України (нині — Промінвестбанк України), першим заступником Голови Правління та заступником Голови Правління Національного банку України — начальником управління НБУ по м. Києву і Київській області, першим заступником голови правління АКБ "Україна", а із квітня 1998 року — головою правління Ощадного банку України. На всіх цих посадах він проявив себе як справжній професіонал, патріот, небайдужа і чесна людина.

О.О.Веселовський нагороджений Почесною Грамотою Президії Верховної Ради України, медаллю "В пам'ять 1500-ліття Києва". За значний особистий внесок у розвиток банківської справи йому присвоєно почесне звання "Заслужений економіст України".

Із дня заснування у березні 1995 року до липня 1998-го О.О.Веселовський був головою редакційної колегії журналу НБУ "Вісник Національного банку України", допомагав становленню видання, його популяризації в банківських колах України та зарубіжжя.

Світла пам'ять про Олександра Опанасовича завжди збережеться в серцях усіх, хто його знав і працював із ним.

Правління Національного
банку України,
редколегія журналу
"Вісник Національного
банку України".

МІНІ-РЕЦЕНЗІЇ

Перша спроба інкорпорації банківського законодавства



Банківська справа в Україні: законодавчі і нормативні акти / За загальною редакцією Голови Національного банку України В.А. Ющенка. Укладачі Н.В.Кривошеєва, С.Ю.Третяк, Л.П.Лелюх, Г.О.Сабельнікова, І.І.Борисенко. — К.: Ін Юре, 1998.

Процес економічних перетворень у нашій державі розпочався з реформування банківської системи, яка з часу здобуття Україною державної незалежності створювалася фактично заново. Одночасно розвивалася і відповідна законодавча база.

Спочатку правова база, що регламентує банківську діяльність, складалася з окремих законів і нормативних документів Національного банку України. З метою ознайомлення і використання в роботі банківськими фахівцями нормативних документів НБУ постало необхідність у підготовці окремого видання. Так з'явився перший збірник нормативних актів Національного банку України 1992 — 1993 років, який поклав початок щорічнику.

Звичайно, законодавча база, що регулює питання банківської діяльності, постійно розвивається і вдосконалюється. Нині вона складається із численних законів, указів Президента України та постанов уряду, нормативних актів Національного банку України, інших центральних органів виконавчої влади.

Тому й виникла нагальна потреба підготувати видання, яке б повністю охоплювало акти чинного банківського законодавства. За допомогою видавництва "Ін Юре" цю ідею нецільово втілено в життя — "Банківська справа в Україні: законодавчі і нормативні акти" вийшло у світ.

Це видання — результат співпраці фахівців юридичного департаменту НБУ, авторитетних спеціалістів і теоретиків банківської сфери України, які працювали під керівництвом редакційної ради на чолі з Головою Національного банку України В.А. Ющенком. У підготовці

видання брали також участь представники Верховної Ради України, спеціалісти Кабінету Міністрів України, комерційних банків, наукових установ.

"Банківська справа в Україні: законодавчі і нормативні акти" — перше в нашій державі інкорпороване видання, яке охоплює всі напрями банківської діяльності. До нього ввійшли нормативні акти, що регулюють зокрема такі питання:

- реєстрація та ліцензування банків, банківський нагляд;
- проведення державної грошово-кредитної політики, емісія грошей, рефінансування банків;
- організація безготівкових розрахунків;
- валютне регулювання і валютний контроль;
- операції банків із цінними паперами;
- організація бухгалтерського обліку та звітності тощо.

Варто зауважити, що книга зібрана з роз'ємних аркушів. Це дає змогу оновлювати правові акти у разі внесення до них змін і доповнень.

Отже, перша спроба інкорпорації банківського законодавства в Україні виявилася результативною. Авторський колектив продовжує роботу над удосконаленням видання, яке покликане надавати допомогу фахівцям банківської сфери, фінансистам, економістам, юристам, сприяти правовому забезпеченню банківської діяльності.



Ніна Кривошеєва,
начальник відділу систематизації законодавства і реєстрації нормативних актів юридичного департаменту НБУ.



Фундаментальне дослідження про платіжні системи світу Кілька відгуків про довгоочікувану книгу



В.А. Ющенко, А.С. Савченко, С.Л. Цокол, І.М. Новак, В.П. Страхарчук. Платіжні системи. Навч. посібник для студентів вищ. закладів освіти. — К.: Либідь, 1998.

Упровадження системи електронних платежів (СЕП) стало важливою подією у розвитку банківської сфери та економіки України в цілому.

Глибокий аналіз міжнародного і вітчизняного досвіду вдосконалення системи платежів, огляд найпоширеніших різновидів платіжних інструментів, визначення загальних вимог до платіжних систем та їх класифікацію за різними критеріями зроблено у навчальному посібнику "Платіжні системи" — першому в Україні повному, фундаментальному дослідженні, присвяченому послідовному й детальному викладу теорії платіжних систем. Про його цінність і значення йдеться у пачкальних відгуках — рецензіях на книгу, висловлених фахівцями.

В.М. Кравець, голова правління АКБ "Україна", академік АЕН України:

"У книзі ґрунтовно висвітлена загальна концепція платіжної системи. Дуже важливим вважаю чітке визначення основних термінів і понять. Особливу увагу приділено головним елементам платіжних систем та організації розрахунків. Детально та чітко викладено важливі аспекти безпеки платіжних систем, зокрема реалізації механізмів системи захисту інформації. Також привертає увагу питання політики управління ризиками, які притаманні платіжним системам."



Книга містить методологію проектування та розробки платіжних систем, опис їх технічної інфраструктури та правової основи. Зроблено порівняльну характеристику деяких зарубіжних платіжних систем.

У посібнику детально викладено історію міжбанківських розрахунків в Україні, проаналізовано принципи документообігу в державі, осмислено досвід упровадження та функціонування СЕП, подано концепцію стратегії розвитку платіжної системи України.

Чітко й детально висвітлено завдання та функції системи електронних платежів, принципи організації СЕП, технологію розрахунків, нормативно-правову базу та бухгалтерські основи розрахунків.

Слід відзначити цілісність, масштабність і високий науковий рівень виконаної роботи. Інформацію в книзі систематизовано, викладено послідовно, в доступній формі".

І.В. Сало, начальник Сумського обласного управління НБУ, доктор економічних наук;

"Книга "І Платіжні системи" стала давно очікуваним виданням, що має задовольнити нагальну потребу в глибокому, теоретично обґрунтованому і водночас дохідливому за викладом аналізі світового досвіду та українського доробку в галузі платіжних стосунків. Особливу увагу автори приділили ролі центрального банку в розвитку та підтримці загальнодержавних платіжних систем. Розглянуто різноманітні

аспекти участі центральних банків у платіжних системах, визначено їх завдання, обов'язки й повноваження.

Книга містить ґрунтовну теоретичну базу, значний ілюстративний і статистичний матеріал. Вона може бути корисною для широкого кола читачів — як професіоналів банківської справи, так і початківців."

М.В. Лобур, декан факультету комп'ютерної техніки та інформаційних технологій Державного університету "Львівська політехніка", доцент, кандидат технічних наук;

"У книзі в доступній формі описано існуючі платіжні системи розвинутих країн світу. Зроблено об'єктивний аналіз їх розвитку і впровадження в конкретних країнах, показано передумови переходу від паперових технологій до технологій із застосуванням сучасних комп'ютерних інформаційних систем.

У праці подано основні поняття та визначення стосовно проблеми захисту інформації в системах електронних розрахунків. Окреслено широке коло загроз і ризиків, які виникають у процесі проектування та експлуатації системи електронних платежів, на концептуальному рівні висвітлено методи їх усунення.

Книга характеризується чіткою структуризацією і послідовним викладом матеріалу, що сприяє його комплексному сприйняттю та засвоєнню".

Навчальний посібник із банківської справи



М.І. Савлук, А.М. Мороз, А.М. Коряк. Вступ до банківської справи: Навч. посібник. — К.: Лібра, 1998.

Після здобуття державної незалежності Україна стала на шлях ринкової трансформації економіки, тож майже вся літературна спадщина економічного профілю потребує докорінного оновлення. Особливо гострою є проблема навчально-методичних посібників. На жаль, банківської літератури, підготовленої вітчизняними авторами, виданою державною мовою, нам дуже бракує, хоча потреба у ній величезна. Певною мірою її задовольнить вихід у світ навчального посібника "Вступ до банківської справи", авторами якого є відомі науковці, доктори економічних наук, професори М.І. Савлук та А.М. Мороз і старший викладач Київського національного економічного університету А.М. Коряк.

Книга містить матеріал двох дисциплін вузівських навчальних програм — "Гроші та кредит" і "Банківські операції".

Дохідливо викладено базові теоретичні положення ринкової економіки і грошей зокрема. Глибоко й доступно висвітлено такі складні питання теорії ринкових відносин, як грошовий обіг і грошовий ринок, заощадження та інвестиції, процент як ціна грошей. Системно, за допомогою структурно викладено теоретичні, методичні та організаційно-практичні питання функціонування банківської системи України.

З урахуванням світового досвіду та адаптації його до умов перехідної економіки нашої країни розглянуто операції та грошово-кредитну політику Національного банку. ґрунтовно й дохідливо розкрито суть та особливості застосування таких інструментів, як політика обов'язкових резервів, політика рефінансування комерційних банків, процентна політика, операції з державними цінними паперами на відкритому ринку.

У розділах посібника, присвячених комерційним банкам, йдеться про формування банківських ресурсів, активні операції, банківські послуги, обслуговування зовнішньоекономічних зв'язків і фінансову стійкість комерційного банку.

Детально і всебічно, з використанням прийнятих у світовій практиці термінології та методичних підходів висвітлено принципи формування банківського капіталу, залучених ресурсів, інвестиційних опе-

рацій, організації і здійснення банківської кредитування.

Як відомо, крім традиційних (активно-пасивних) операцій, комерційні банки надають своїм клієнтам багато послуг. У посібнику подано чітке визначення терміна "банківські послуги", детально розглянуто розрахунково-касові, кредитні, трастові послуги. Загалом усю банківську діяльність можна було б віднести до сфери послуг. Проте автори аргументовано вважають, що до суті банківських послуг належать ті операції, які не пов'язані з тимчасовою передачею клієнту банківських коштів. Якщо ж після надання таких послуг банк набуває грошової відповідальності (наприклад, треба платити за гарантіями та акцептами тощо), то звичайна банківська послуга перетворюється на послугу кредитного характеру.

Комерційні банки сприяють розвитку зовнішньоекономічної діяльності своїх клієнтів шляхом виконання операцій купівлі та продажу іноземних валют, здійснення міжнародних розрахунків, фінансування експортно-імпорتنих операцій клієнтів. Викладена у посібнику методика проведення цих робіт враховує численні сучасні прийоми, напрацьовані світовою банківською практикою.

Фінансовій стійкості комерційного банку присвячено заключний розділ посібника. У ньому всебічно охарактеризовано фінансові звіти банку, показники оцінки його діяльності, методи управління активами і пасивами, засоби захисту від ризиків, управління ліквідністю та резервами.

Виклад навчального матеріалу супроводжується численними графіками, схемами, таблицями, конкретними прикладами, понятійними визначеннями. Завдяки цьому найскладніші питання банківської справи стають зрозумілими для широкого кола читачів.



Віктор Лисицький, керівник групи радників Голови Національного банку України.



Подписной индекс **40388**



ФОНДОВЫЙ РЫНОК

ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКИЙ
ЕЖЕНЕДЕЛЬНЫЙ ЖУРНАЛ

- новости в мире бизнеса и политики;
- статистические данные, аналитические обзоры и экономические прогнозы;
- практические рекомендации по работе на фондовом рынке;
- сводные таблицы котировок ценных бумаг;
- информация о банковских ставках, состоянии валютного рынка и сертификатных аукционах

Адрес редакции:

г. Киев-32, ул. Жилянская, 87/30, корп. 105

E-mail: red@fondrn.kiev.ua

Тел. редакции:

(044) 225-50-55; 225-72-45; 221-38-03; 221-38-56



*Ваше
вікно
у світі*

ВІСНИК НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

журнал для фінансової еліти

Із питань розміщення реклами звертатися до редакції:
252028, Київ, пр. Науки, 7, тел./факс: (044) 264-96-25